

१२६ ११/५/२६

श्रीमानी वातो

३१०४

वेपथु
अवेपथु मयली

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉમ્પીરાઈટ્સ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૭૯-૪ ઘર્ગાંક

પુસ્તકનું નામ ડૉશભાગી વાલો

વિષય દ. : ૩

શ્રીમાની વાતો

Page No 8

લેખક
અવેરચંદ મેઘાણી

II
1926 7/5/1926

55

સોશલ સાહિત્ય અંદર :: રાજપુર

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગોંડાલી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૯૨૪-૨૫

મુદ્રણસ્થાન

દેશરાજ પ્રવચાનલય : રાણપુર.

પહેલી આવૃત્તિ : પ્રત ૨૦૦૦ : ૧૯૨૩

બીજી આવૃત્તિ : પ્રત ૨૦૦૦ : ૧૯૨૬ : માચ

મૂલ્ય : આઠે અપાનક

મુદ્રક અને પ્રકાશક

અ. પુ. સલાહ દલપતભાઈ શેઠ

‘શંતની તરણ માતાઓ !

“ ઓ બા ! વાર્તા કહેને ! ” એમ ઝંખી ઝંખીને
રાં બન્ધાં તમને સંતાવતા હશે. નાનપણમાં ઢાઢીને
થે સાંભળેલી વાર્તા તમને સાંભરતી થે નહિ હોય. કાં
વાર્તા કહેવાની તમને નવરાશ નહિ હોય. વઢી વઢીને
ખેમા મારીને તમે બન્ધાંને સુવાડી દેતાં હશે.

આ વખતે ડોશીમા ઘરમાં હોત તો કેવું સુખ થાત !
કીકીને વાર્તા કીધા જ કરત. પણ અરેરે ! કાં તો
મા મરી ગયાં હશે. અને જીવતાં હોય તો કજીઆ
! તમે એમને આઘાં કાઢ્યાં હશે ! ડોશીમા ટક ટક
કરે એ તમારાથી થે’ સહેવાય ?

હવે પસ્તાવો થાય છે ? તો, જ્યો હું પાછી આવું
ટક ટક કરવા નહિ, કીકા કીકીને વાર્તા કહેવા. તમેય
જાશે ને ? એક વખત તમારે પણ ઢાઢી થવું પડશે, હો !

લી.

તમે તરણેડી

ડોશીમા.

દેશબંધુ

દેશબંધુ ચિત્તરંજનદાસનું ૨૦૦ પૃષ્ઠનું
વિસ્તૃત જીવનચરિત્ર.

દેશબંધુનાં તેજસ્વી ભાષણો.

દેશબંધુના જીવનના જૂદી જૂદી ભૂમિ-
કાના ૧૨ ફોટાઓ.

દેશબંધુના 'સાગર સંગીત' કાવ્યનું
શ્રી મેઘાણીકૃત સુમધુર ભાષાન્તર.

ઉંચા કાગળ, નૂતન લેખનશૈલી અને
આકર્ષક રૂપરંગ.

છતાં

મૂલ્ય એક રૂપિયો (૮પાલ ખર્ચ ૦-૩-૦)

નિવેદન

‘ ડાશીમાની વાતો ’ને નવયુગના બાલ-સાહિત્યમાં ઘટિત આદરમાન મળ્યાં છે. નાનાં નાનાં બાઈ-બહેનોને આનંદ, એજ અમારા સાહિત્ય મંદિરના આ પરિશ્રમનો સંપૂર્ણ બદલો છે. આઠ મહિના થયાં ચાલી આવતી સતત માગણીને નિરાશ કરવાની સ્થિતિમાંથી અમે આજે મુક્ત થઈએ છીએ.

અને બીજા એક વધાઈ હઈએ: આ વાર્તાઓથી

થાનાં કહાપણ શીખવનારી, આત્મલોગ અને બલિદાનની
 ભાવનાથી ભરપૂર, એવી શુદ્ધ કાઠીઆવાડી રૂપકથાઓનું
 એક આખું ઝુમખું હાથ લાગ્યું છે. ‘દાદાજીની વાતો’
 નામે એ છપાય છે. પાણીમાં ડુબી ગયેલી ‘સોનાની
 લંકા’ સમાન, વિદ્યુતિના સમુદ્રમાં ગૂમ થયેલી આ
 વાર્તાઓની આખી સુવર્ણ-સૃષ્ટિ નાનાં મોટાં તમામને
 વિહાર કરવાનું બળવન આકર્ષણ દેશે. નાનાં હતાં તે
 દિવસોની કેટલી એ અંધારી રાત્રિઓઃ સળગતી શગડીને
 વીંટળાઈને યેઠલાં કેટલાંયે દેહીપ્યમાન બાલ-વહનોઃ અને
 એકાદ બે બચ્ચીયાંને પોતાની યોદ્ધામાં કામળી વડે લપેટી
 લઈને કાઠીઆવાડી છટાથી વાતા કહેનાર દાદાજીઃ
 એ બધું ફરી આપણી સ્મૃતિમાં સજીવન બનશે. મોટી
 ઉમ્મરનાઓ તો છલંગ મારીને બોલશે કે આહા! આવું
 તો અમે સાંભળેલું! આવતા મહિનામાં જ ‘દાદાજી’ ઉતરી
 પડશે અને કોઈ પણ બનાવટી શૈલીથી નહિ, પણ શુદ્ધ
 દાદા-વાણીમાં જ એ વાતો કરશે.

સૌરાષ્ટ્ર સાહિત્ય મંદિર

રાણપુર. ૧૯૮૧ : હાગણ સદ ૧૫

મકાશકં.

એક બે વાતો

બાળવાર્તાઓથી ભરપૂર ખજાનો આપણા દેશની ડોશીમાઓ પાસે પડ્યો હતો. ધીરે ધીરે ડોશીઓ મરી પુટી. જે રહી તેનો પુટ્ટાપણનો રસ ધરના કંકાસ તરફ લળી જઈ મલીન બન્યો. બાળકોના કિલકિલાટ બંધ પડ્યા. આજ બાળકોએ વાર્તાને અભાવે જીવનમાંથી કેટલું જવાહીર ગુમાવ્યું છે તેનો આંકડો અદૃશ્ય કે અગમ્ય ભલે હોય ! એક દિવસ સમજાશે કે એ બુક થાન્ક બેસુમાર છે.

બાળકેળવણી કે બાળસાહિત્યની યોજના એવાઓના હાથમાં સોંપાઈ કે જે બાળકોના મનોભાવ સમજી શકે નહિ. પરિણામે બાળસાહિત્ય જેવું કાંઈ ગુજરાતી ભાષામાં રહ્યું જ નહિ. એક દિવસે આપણી આંખ ઉઘડી, જાણ્યા, બાળ-સૃષ્ટિ પર નજર માંડી. બાળકોના ચહેરા પર વહેલી વહેલી વૃદ્ધાવસ્થા દેખી, દુનિયાદારીનાં ડહાપણ દેખ્યાં. પણ કલ્પનાની મસ્તી ક્યાં ક્યાં ઉડી ગઈ ? મનોરથોનાં મોજાં ક્યાં રામી ગયાં ? સાહસ કરવાની આતુરતા, શૂરાતનના તનમનાટ, એ બધાં ક્યાં સંતાયાં ? આપણને લાગ્યું કે બાળ-સૃષ્ટિમાંથી કાંઈક ખોવાયું છે—કાંઈક રસભર્યું, રમતભર્યું, અદ્ભુત અને આકાશમાર્મ.

બાળ કેળવણીના કંઠ ઉપરાંત પાઠશાળા ને નવી દુનિયા એવા બાળ કેળવણીનાં શાળા છે. પણ હજી એની એક ઇખાતોડ રીત છે, એ પાઠશાળા જેવાં કેટલાંક છે, અગત્ય વાતોને નવાં લેખમાં ખોસી ખોસીને કરી દેવાની હિતાવળ-આજ નવા બાલ સાહિત્યમાં નજરે પડે છે. કંઠસ્થ સાહિત્ય તરફ લક્ષ્ય ખેંચાયું છે. પણ એને નવી બાધના અને નવાં બાધોના શબ્દગાર પહેરાવીને બગાડી નાખવામાં આવે છે. નહીં કિનારે કાઢવામાં કે કે પાણીમાં મસ્તી ખેલતાં છોકરાંને ઝરીને વજનદાર પોશાક પહેરાવ્યા જેવું જ એ ગણાય.

એ બધા સાથે સમજાયો આપણા ગિબુલાઈને. કંઠસ્થ બાળસાહિત્યની સાચી ચાવી એમને જડી ગઈ. એમની સંગ્રહોલી બાળવાર્તાઓ આજે બાળકોને નવાવી રહી છે, અને મોટાં નરનારીઓને ફરી એક વાર બાલ્યાવસ્થાનાં હાસ્ય-આનંદમાં ઉપાડી બાંધે છે.

ગિબુલાઈની વાર્તાઓ હાસ્યમય, વિનોદમય, બુદ્ધિ-શાતુર્યવાળી, શબ્દશાતુર્યવાળી ને રમતભરી છે. આ સંગ્રહમાં લેખી થયેલી વાર્તાઓમાં અદ્ભૂત રસ છે, કંઈપુરસ છે, કંઈપનાના ખેલ છે, ગાંભીર્ય છે. એવી વાર્તાથી આપણું લોક સાહિત્ય છલોછલ બન્યું છે. અંગ્રેજીમાં એને Fairy Tales-ફેયરીટાલ્સ કહેવામાં આવે છે.

આમાંની કેટલીએક વાર્તા બંગાળાની લોકકથામાંથી લીધેલી છે. એ વાંચતાં જ આપણી બુની સ્મૃતિ ભળે છે ને યાદ આવે છે કે એની એ વાર્તા આપણે ત્યાં પણ હતી. હું માનું છું કે લગભગ પ્રજાગોના ફેરફાર બાદ

કરતાં ભૂમિકા એકની એકજ છે. કેમ જાણે એકનાં એક
 ડોશીમા બન્ને પ્રાંતમાં આથકીને એની એ વાતો કહી
 આવ્યાં હોય ! ચારસો પાંચસો ગાઉને અંતરે પડેલા
 પ્રાંતોના હૈયાનાં ઉંઠાણમાં તો એકજ ધબકારા બોલી રહ્યા
 છે. ભારતવર્ષની એકરાષ્ટ્રતાનો આ પણ એક સળંગ
 પુરાવો કાં ન હોય ? અંગાળાની અંદર બાળ-સાહિત્યની
 વાડી આજ આપણા રાષ્ટ્ર-જીવનને ખરે ઉન્હાળે
 ઉગી નીકળી છે. એની લીલી કચારીઓ ભાળીને આપ-
 ãને-શુજરાતીઓને આપણાં ઉજ્જડ ખેતરોને માટે
 લગ્ન જ આવે.

ભાષા તો ડોશીમાની જ રાખવા કાળજી કરી છે. છતાં
 હું શિક્ષક નથી, બા.કે.સી. નિ.ગ-સંગી પણ નથી. શરૂ
 રહે છે કે સીધે સીધી આ વાતો વાંચીને ન્હાનાં ભાઈ-
 ખહેને કદાચ પૂરેપૂરી ન સમજે, તેથીજ આ અર્પણ થઈ
 છે આપણી ભણેલી ગણેલી યુવાન માતાઓને. એ ખહેનો
 રસભર વાંચી શકશે તેની મને અનુભવપૂર્વક ખાતરી છે.
 અને પછી તો પોતાનાં બાળકની પાસે પોતાની ઢળે એ
 વાતો કહેવાનું જ બાકી રહે છે.

મારી તો આશા છે કે ન્હાનાં કે મ્હોટાં, નર કે નારી,
 સહુને આ વાતોમાં રસ પડવાનો. ડહાપણ, ડગલે ને પગલે
 તર્ક, દરેક કાર્યમાં બુદ્ધિ, બુક્તિ અને આડમ્બર—એ
 નિત્યના જીવન-ક્રમથી આપણે કેટલીયે વાર થાકી જઈએ
 છીએ. ઘરતીના સીમાડા વટાવીને ઉંચે ઉડવા આપણી
 કલ્પના તલસે છે. ફરી બાળપણની રમ્ય સૃષ્ટિમાં મ્હાલ-
 વાનું મન થાય છે. તે વેળા આવી અસંભવ જણાતી વાતોમાં

પણ આપણે તક્લીન બનીએ, હુસ્તીએ, ને રકીએ પણ ખરાં.
અને પશુપત્નીઓ ઉપર પણ પ્રીતિ આવે.

બાળકોનાં હૈયામાં ન ઉતરે તેવી કેટલીએક બીનાઓ
આવે ત્યાં સમજાવટ કરવી ઘટે. એ પણ બાળકો
શાળામાં જઈને શીખે તેના કરતાં આવી વાતોમાંથી જ
સમજી લે એટલે જીવનની ઝીણી ઘટનાઓ પણ એની
નજરે આવે. શબ્દો પણ બાળકોને શીખવાય.

મારી આજીજીનો માતાઓની પાસેજ છે. એના પ્રે
મથી અંતરમાંથી જ ધાવણી પેઠે આપોઆપ ઉછળેલી આ
વાર્તાની ધારાઓ છે. કોઈ સાક્ષરે, કવિએ કે પંડિતે નથી
કેહી. એમાં તે જનેતાનું હૃદય નીતરી ચઢ્યું છે. જે
જેનાં બેજામાં જન્મીને ધાવણું પાય, તેજ જનેતાએ,
પોતાના સમજણા બચ્ચાને પડખામાં ઘાડીને સૂવા ટાણે
આ હૃદયના ધાવણીની ધારાઓ પણ પાવી જોઈએ. માતા-
ઓને ક્યારે માલુમ પડશે કે વાર્તા સાંભળવાને કાળે
બાળકનો પ્રાણ કેટલો બધો તરફડે છે !

ચિત્રોને માટે તેમજ એ ચિત્રો વાળી વાર્તાઓને
માટે બંગાળનાં એક બાળકપ્રેમી જહેન શ્રીમતી સુખ-
લતાનો આપણે સહુ અહેશાન માનીએ. બંગાળાની લોક
વાર્તાઓના એ ગ્રંથ સંગ્રહ બહાર પાડી, પોતાનીજ પી-
છીથી ચિત્રો ઉપજાવી, આ અપ્રરિચિતા જહેન બાળકોની
કેટકેટલી સેવા કરી ગણાય !

સૌરાષ્ટ્ર સાહિત્ય મંદિર }
રાણપુર. }
તા ૧૮ : ૨ : ૧૯૨૩. }

અવેશ્યંદ મેઘાણી.

સાંકળીયું

વાર્તાનો ક્રમ.	વાર્તાનું નામ.	પૃષ્ઠ
૧	ધંધા	૧
૨	કુંભરાણી	૭
૩	બેસવતી કન્યા	૧૩
૪	સોનાબાઇ	૨૦
૫	ભાઇ ખડેન	૨૮
૬	દેડકો રાજકુમાર	૩૬
૭	ચુડેલ રાણી	૪૧
૮	રાજકુમાર અને રાજકુમારી	૪૬
૯	સોનાની પુતળી	૫૫
૧૦	નિર્દય આપ્સરા	૬૧
૧૧	હસમુખી	૭૦
૧૨	મથૂર રાજા	૮૦
૧૩	અજબ ચોર	૮૯
૧૪	ગૌરી	૯૫
૧૫	ચંદ્ર અને બુનો	૧૦૫
૧૬	લક્ષ્મી	૧૧૩

સૌરાષ્ટ્ર સાહિત્ય શ્રોણુ

સૌરાષ્ટ્ર પત્રની સાથે ત્રણ વર્ષ થયાં ચાલે છે.

‘શ્રોણુ’ના આહુકોને કેમી આઠ પેણ ૧૫૦૦ પૃષ્ઠ જેટલાં ઉચ્ચ વાંચનના આશરે દશેક પુસ્તકો દર વર્ષે અપાય છે.

આ સાહિત્ય શ્રોણીનાં પુસ્તકો તેનાં સસ્તાપણા અને ઉંચા ધોરણને લઈને લોકાદર પામ્યાં છે તેનાં કેટલાંક પુસ્તકોની તો ખીણ આવૃત્તિ પણ થઈ ચૂકી છે આપને તત્કાળ આહુક થઈ જવા વિનંતિ છે.

દેશમાં વર્ષિક રૂ. ૫-૦-૦

દેશાવરમાં ,, રૂ. ૭-૦-૦

ઇલા

એક માળીને દીકરી હતી. તેનું નામ ઇલા. ગરીબ ઘરની છોકરી, છતાં ઇલા તો રૂપરૂપનો ભંડાર. સવારે છાબડી લઇને બગીચે ફુલ વીણે, ને પુલમાંથી આખો દિવસ બેઠી બેઠી માળા ગુંથે. સાંજે એના ભાઈ-બાપ એ માળા વેચી આવે, ને એ પૈસામાંથી ગરીબ ઘરનું ખર્ચ નીકળે.

એક દિવસ બગીચામાં આવીને ઇલા જુએ છે તો પુલ ન મળે. પાડોશી લઇ ગયેલાં. ઇલાની આંખોમાં પાણી આવ્યાં. હવે શી રીતે તે દિવસનું ગુજરાન થશે ? કોઇને ઇલાએ ગળે દીધી નહિ. એ તો તળાવને કાંઠે ગઈ. તળાવની અંદર ઘણાંયે રાતાં ને ઘોળાં કમળ ખીલેલાં; કેમ જાણે હંસ બેઠાં હોય ! વાંકી વળીને ઇલા ફુલ તોડવા લાગી. છાબડી છલોછલ ભરીને જ્યાં ઉભી થાય ત્યાં તો કોઇ બોલ્યું, “ ઇલા ! ”

પાછી ફરીને ઇલા જુએ ત્યાં તો પાણીમાં એક મોટો સાપ બેઠેલો. ઇલા ચમકીને ઉભી રહી. એને ણીક લાગી. પણ સાપની માનવીના જેવી વાચા જોઇને એના મનમાં કોતુક થયું. ફરીવાર સાપ બોલ્યો, “ડરીશ મા, ઇલા !

હું એક રાજકુમાર છું. એક સુન્નિના સાપથી, સર્પ બનીને
આ સરોવરમાં રહું છું. મારાથી માણસો બીજો છે. ને
કોઈ આ કિનારે આવતા નથી. અરેરે ! કેવા માણસનાં
મન ! હું તો કોઈને જરાય કનડતો નથી. પાણીની
અંદર એક મોટો મહેલ છે. એ મહેલમાં જઈને હું
માનવીનું રૂપ લઉં છું મહેલમાંથી નીકળતાં જ મારે
સાથ બની જવું પડે. માછલાંની ને દેડકાંની વાતો મારાથી
સમજાય છે. એ બધાંની સાથે એક એ વાતો કરીને મન
હળવું કરું. પણ ગમે તેમ તો એ એ બધાં તો માછલાં
ખરાં ને ! ને હું તો માનવી. એની સાથે વાતો કરીને
કાંઈ જવાય ? એટલે જ તને કાઢક કહેવાનું મન થાય
છે. તું તે સમજી શકીશ, ઇલા ? ”

ઇલાનું મોં ઉઘડ્યું. એ બોલી, “શું કહે છે ? ”

સાથ બોલ્યો, મારી સાથે તું વિવાહ કર તને હું
મારી રાણી બનાવીશ. કેટલા કેટલા મણિમાણિક ને
કેટલાં કેટલાં હીરામોતી તારા હાથમાં સોંપીશ. સુંદરી
ઇલા ! ચાલ મારી સાથે.”

સાપની વાત સાંભળીને ઇલાને દુઃખ થયું. મનમાં
થયું કે એની સાથે પાણીની અંદર જઈ, ને જોઈ તો
આવું કે કેવું એનું રૂપ છે, કેવીક એની ધનદોલત છે,
ને કેવોક એનો ઘરસંસાર છે. અરેરે ! એ બિચારાથી
એકલા શી રીતે જવાતું હશે ?

પણ એને બીક લાગી. કાંઈ એ બોલ્યા વિના એ ઘેર
ચાલી ગઈ. બીજે દિવસે પાછી ઇલા તળાવની પાળે
આવી. કમળનાં પુલ ગઈ કાલ ખુબ ખપેલાં ! પણ ફક્ત

કાંઈ કુલને માટે ઇલા નહોતી આવી. એના મનમાં હતું કે ફરી વાર એ સાપ મળશે.

તે દિવસ પણ સાપ આવ્યો, ને બોલ્યો, “ આવો, આવો, ઇલા ! મારી રાણી ! પધારો ! ”

કેવો દયામણો એનો અવાજ ! બે ડગલાં આગળ ચાલીને ઇલા પાછી થઈ ગઈ. પણ ત્રીજે દિવસે તો ઇલાને ખીંક લાગી જ નહિ. સાપે આવીને બોલાવી કે “ ઇલા ! ” ત્યાં તો તરત છાંયડી ફેંકી દઈને ઇલા પાણીમાં પડી ઇલાને ખીંક ઉપર બેસાડીને સાપ પાણીમાં ચાડ્યો ગયો.

પાણીની અંદર મોટો રાજમહેલ. પણ એમાં કોઈ એ માનવી નહિ ! નોકર, ચાકર, અધ્યાય માછલાં. નવાં રાણીજી આવ્યાં, એટલે માછલાં તો આનંદમાં ને આનંદમાં નાચવા મંડ્યાં.

સાપે આવીને માનવીનું રૂપ લીધું. એવું રૂપ તો ઇલાએ કોઈ દિવસ નહોતું જોયું. એના મનમાં થયું કે અરેરે ! કેવો કઠોર મુનિ ! ક્યાં છે એ મુનિ ! એને પગે પડીને હું મારા પતિનો શાપ ટાળું. સાપે કહ્યું, “ એ મુનિ તો હિમાલયમાં ગયા. ત્યાંથી પાછા નહિ આવે.”

સાપને ઘેર દિવસ સુખમાં ચાલ્યા જાય છે. ઇલાને બે દીકરા ને એક દીકરી થયાં છે. છોકરાં તો જાણે ચંદ્રના કટકા ! ઇલાના મનમાં થયું કે આહા ! આવું રૂપ શું કોઈની નજરે નહિ પડે ?

ઇલાને ભાઈ-બાપ સાંભર્યાં. સાપને કહ્યું, “ ઘણાથે

વરસ થયાં મારે પીયર નથી ગઈ. એક વાર જઈ આવું.
મનમાં કોણ જાણે કેવું ચ થાય છે.”

એ સાંભળીને સાપની છાતી થરથરી ઊઠી. એ બોલ્યો,
“ના, ના, ઇલા ! મારી જુલાલી ! જઈશ મા !”

ઇલા બોલી. “જઈને જ ચાલી આવીશ. સાત દિવસની મુદત કરું છું. ગમે તેમ, પણ માબાપ તો સાંભરે ને !”

સાપ બોલ્યો, “તું જા, પણ છોકરાંને તો નહિ મોકલું.” ઇલાએ કહ્યું, “એ તે કાંઈ ઠીક લાગે ? આવાં ચંદ્રમા સરખાં છોકરાં ! મારાં માબાપ એને જુઓ તો ખરાં !”

સાપ કહે, “ભલે જા, પણ ખરાખર સાત દિવસમાં જ પાછી વળજે. મને એકલાં ગમશે નહિ હો ! પાછી આવ ત્યારે તળાવની પાળે આવીને બોલાવજે કે “રાજકુમાર !” જે હું જીવતો હોઈશ તો પીઠ ઉપર બેસાડીને લઈ જઈશ. અને સાદ કરીને તને જે દેખાય કે તળાવનું પાણી તારું થઈ ગયું છે, તો જાણજે કે હું મરી ગયો છું. બીજું, આંહીની કાંઈ ચે વાત ત્યાં કહીશ મા. જરા પણ નહિ. નહિ તો ભુંડું થવાનું.”

ઇલા કહે, “નહિ કહું.”

છીપલીની ગાડીમાં બેસીને છોકરા સાથે ઇલા તળાવની પાળે આવી. કેટલું ચે જવાહીર સાથે લેતી આવી-અપરંપાર મણિ, માણેક, પરવાળાં ને મોતી !

સાપ વળાવા આવ્યો. એની આંખમાં આંસુ આવ્યાં. ઇલા છોકરાને લઈને પોતાને પીયર ગઈ.

* ઇલાના ભાઈ-બાપ તો ગાંડા ગાંડા થઈ ગયા. એ બોલ્યા, “અરે ઇલા! તું ક્યાં હતી? આટલી બધી માયા તને ક્યાંથી મળી? કયા દેશના રાજકુવર સાથે તું પરણી?” ઇલાએ લગારે વાત કરી નહિ.

પછી ભાઈએ ઇલાનાં છોકરાને આથે લઈ જઈને છાનામાનાં પૂછવા લાગ્યા કે “કયા રાજાને ઘેર તમે આવ-તયો? ક્યાં આવ્યું? એ રાજા? કયે માર્ગે? થઈને ત્યાં જવાય?” પણ છોકરાં કાંઈએ બોલ્યાં નહિ, એટલે છોકરાને ઠારે દીધો. તો એ તે કાંઈ બોલ્યાં નહિ. પછી એને યુબ માર માર્યો. એટલા બધાં માર્યાં કે બાળકોથી ખમાયું નહિ, ને બધું માની ગયાં.

ઇલાના ભાઈએ તળાવની પાળે જઈને સાદ કર્યો: “રાજકુમાર!” ત્યાં સાપ દેખાણો. સાપને કાંઈ ખેંચી લઈને યુબ માર મારીને ઠાર કરી દીધો. ભાઈએ છાનામાના ઘેર આવ્યા. મનમાં લાગ્યું કે આ સાપને હાથે કોઈક દિવસ આપણી જહેન મરી જાત.

સાત દિવસ વીતી ગયા. સાંજ પડી ગઈ હતી. ગરીબ ભાઈએને ધન હોલત આપીને ઇલા બાળકોની સાથે તળાવની પાળે આવી. પાળ ઉપરના ઝાડનાં પાંદડાં ધ્રુજતાં હતાં. પવન સુસુ અવાજ કરતો હતો. ઇલાનું હૈયું ખીકમાં ને ખીકમાં ધ્રુજી ઉઠ્યું.

ઇલાએ સાદ પાડ્યો, “રાજકુમાર ”

તળાવનું પાણી કંપી ઉઠ્યું. ઇલાએ જોયું ત્યાં તે પાણી લોહી જેવું રાતું થઇ ગયું. કોઇ આવ્યું નહિ ઇલા માથું પછાડીને મરી ગઇ. છોકરાં પણ “આ, મા,” કરતાં મર્યાં.

પુલરાણી

એક હતી ડાશી. એને દીકરો દીનરી કંઈ નહિ. એના મનમાં એમજ થાય કે અરે રે ! મારે એક દીકરો હોત તો કેવું સાફ થાત ! મંદિરમાં જઈને ડાશી રોજ પ્રાર્થના કરે કે, ‘હે ભગવાન ! એકાદ સંતાન આપો ને !’ એક દિવસ ભગવાન તુષ્ટમાન થઈને ડાશીના સ્વપ્નામાં આવ્યા. આવીને કહે કે ‘ડાશી ! મંદિરનાં પગથીયાં પાસે એક બી પડ્યું છે. તે લઈને તારી વાડીમાં વાવજે. એમાંથી કાંક્રક નીકળશે.’

ડાશીએ તો જઈને જોયું, ત્યાં સાચે સાચ મંદિરનાં પગથીયાં આગળ બી પડેલું. એણે એ બીને પોતાની વાડીમાં વાળ્યું. રોજ ઉઠીને ત્યાં જાય, ને પાણી પાય. એક દિવસ ત્યાં કાંટો પુટ્યો. બીજે દિવસે પાંદડાં નીકળ્યાં. એમ રોજ ડાશી સવારે ઉઠીને ત્યાં જાય, ને રોજ ઝાડ મોટું થાય.

એક દિવસ ડાશી જઈને જુએ તો એક ઘોળી ઘોળી કળી પુટેલી. ડાશીની નજર આગળ જ એ કળી ઉઘડી, ને અંદર જુએ તો કળીના કેશર ઉપર પુલ સરખી એક સુંદર છોડી ઉભેલી. એક આંગળી જેટલી જ

લાંબી છોડી. ડોશી તો રાજી થઈ ગઈ, ને એને ઘેર લઈ ગઈ. એનું નામ પાડ્યું કુલરાણી. એક છીપલીમાં ડોશી ગુલાબના પુલની પાંખડી પાથરે, ને રાજ એમાં કુલરાણીને સૂવાડે.

એક દિવસ રાતે ડોશી કુલરાણીને પુલના બિછાનામાં પોતાડીને સૂઈ ગએલી. ઘરનાં ખારણાં બંધ હતાં; પણ ઘરની બાજમાં થઈને એક મોટો દેડકો આંદર આવ્યો. કુલરાણીને જોઈને દેડકાના મનમાં થયું કે “વાહ ! કેવી રૂપાળી કન્યા ! આને મારે ઘેર લઈ જાઉં તો છોકરાં બહુ રાજી થશે.” એમ ધારીને એણે તો આખી છીપલી મોઢામાં ઉપાડી, અને લઈ ગયો પોતાને ઘેર.

તળાવની પાળે એક ઉંડું લોણુ હતું. એમાં દેડકો રહેતો. ઘેર આવ્યો ત્યાં તો કન્યા બચ્યાં “ડાંઉં ડાંઉં” કરતાં દોડ્યાં આવ્યાં. બાપા કહે કે “ખબરદાર ! કેઈ બોલશે નહિ. આ છોકરી જાગી ઉઠશે. સવારે બધાં ચ એની સાથે રમજો.”

સવાર પડ્યું. કુલરાણી જાગી. જુએ ત્યાં તો ઘેર અંધારું, ટાડું ખરફ જેવું અને આરે કોર ડાંઉં ડાંઉં. લફ લફ કરતાં રાક્ષસ જેવાં ગ્રાણી દોડાદોડ કરે છે, અને એની સામે મોટા મોટા ડાળા ફાડીને જોઈ રહ્યાં છે. છોડી બિચારી બહુ જ હેબતાઈ ગઈ, ને રોવા લાગી. એને રોતી ભાળીને દેડકાને દયા આવી. તળાવની પાળ પાસે એક કમળનું ઝાડ હતું. એ કમળનાં પાંદડાં ઉપર લાવીને પુલરાણીને બેસાડી.

પા. ૮ : એ કમળના પાંદડા ઉપર લાવીને ફુલરાણીને બેસાડી.

આરે તરફ આસમાની સરોવર, રાતાં રાતાં કમળ
ખીલેલાં અને લીલાં પાંદડાંનું આસન હતું. તોયે કુલરાણી
રોતી રહે નહિ.

એને રોતી સાંભળીને સરોવરનાં માછલાં લેળાં થયાં,
અને પૂછ્યું કે “ શું કામ રહે છે, નાની ઝહેન ! ”

કુલરાણી કહે કે, “ મને આંહીથી બવા દો. ”

માછલાંએ લેળાં થઈને એ પાંદડાની દાંડલી કાપી
નાખી એટલે પાંદડું તો તરતું તરતું આલી નીકળ્યું.
કુલરાણી પણ માથે જ ઘેઠેલી. ચાલતાં ચાલતાં તળાવની
સામી પાળે પહોંચી. ત્યાં કેટલુંયે ઘાસ ઉગેલું. એને
ઝાલીને ધીરે ધીરે કાઠે ઉતરી.

કાઠે ઉતરવા બચ છે ત્યાં તો એક નોળીઓ દોડતો
આવ્યો, અને કુલરાણીને ઉપાડીને ઝાડની બખોલમાં લઈ
ગયો. નોળીઓ જઈને માને કહે, “ મા ! મા ! જો તો
કેવું મઝાનું પ્રાણી હું લાવ્યો છું ! મારે એની સાથે
પરણવું છે. ”

મા કહે, “ અરરર ! આની સાથે પરણાય ? એને તો
એજ પગ, એને પૂછડી યે નહિ, એને શરીરે રૂવાં નહિ.
છોડી દે, છોડી દે. ”

માએ કહ્યું, એટલે એ ખિચારો શું કરે ? કુલરાણીને
પાછો નીચે મૂકી આવ્યો.

કુલરાણી આખા દિવસની ભૂખી હતી. એની કુલ
જેવી કાયા કરમાઈ ગયેલી. ત્યાં તો પડખે જ એણે એક

ઉંદરનું દર જોયું હોશીને ઘેર ઉંદર જોયેલા, એટલે તે બહુ ડરી નહિ. એણે દર પાસે જઈને પૂછ્યું, “અંદર કોણ છે? મને કાંઈ ખાવાનું દેશો?”

એ સાંજીને એક બુઢી ઉંદરડી બહાર આવી. છોડીને જોઈને એ હોશીને તો બહુ હેત આપ્યું, તરત જ એને અંદર લઈ ગઈ.

ત્યાર પછી કુલરાણી તો ત્યાંજ રહેતી. ઉંદરડી જ્યારે બહાર ચારે લેવા જાય, ત્યારે કુલરાણી ઘરને સાવરણીથી વાળી નાખે, પડખે ખડ ઉગેલું, એમાંથી ખડ લાવીને પથરી પાથરી રાખે, અને ઉંદરડી જે ખાવાનું લાવે તે બેય જણાં મળીને ખાય. ઉંદરડીને કોઈ સચું નહોતું. ફક્ત એક છછુંદરો કોઈ કોઈ વાર જતો આવતો.

કુલરાણી રોજ ખડ લેવા જતી ત્યારે ત્યાં એક પંખી પડેલું જોઈ પહેલાં તો એને એ પંખીની ખીક લાગી. પણ એણે જોયું કે પંખીની પાંખ તુટેલી છે, એટલે પછી એણે જઈને પંખીની ચારે તરફ ખડનું સુવાળું બિછાતું કરી આપ્યું, એને દરમાથી ખાવાનું લાવીને ખવડાવ્યું.

પછી તો રોજ ઉંદરડી જ્યારે બહાર જાય ત્યારે કુલરાણી પંખી પાસે આવે, બિછાતું કરી આપે, ને ખવડાવે. એમ કરતાં બેય જણાનો જીવ મળી ગયો. ધીરે ધીરે પંખીની તુટેલી પાંખ સારી થઈ ગઈ. તોપણ પંખી રોજ ત્યાંજ રહેતું કુલરાણીને મૂકીને બહુ આવે એ જાય નહિ.

એક દિવસ ઉંદરડી ક્યાંઈકથી નવાં નવાં લુગડાંના

કટકા ઉપાવી લાવી કુલરાણીને પૂછ્યું કે “આને શું કર-
શો?” ઉંદરડી બોલી, “આ પહેરાવીને તને પરણાવશું.
તારે માટે એક વર ગોતી કાઢ્યો છે. આ મારો લગ્નનો
છછુંદરો જોયો છે ને? એ કેવો હુશીયાર છે! એનું ઘર તો
આપણા ઘરથી દસગણું મોટું, ને એના કોઠારમાં એટલું તો
ખાવાનું કે એક વરસ સુધી ખુટે નહિ. વળી રૂપાળો કેવો!
આવું મજાનું મખમલ જેવું કાળું ચાંબડું તો કાંઈ ઉંદરને
ન હોય, અને એના શરીરની સુગંધ કેવી! અત્તર શુભાખ
પણ કુચ્યા.

ઉંદરડી મનમાં બહુ જ હરખાણી. પણ કુલરાણી તો
મોઢે લુગડું ઝોઢીને રોવા લાગી. ઉંદરડી ખીન્નદને બોલી,
“સુપ કર ! જો રોઈશ તો કાન ખચકાવી નાખીશ.”

સાંજ પડી, એટલે કુલરાણી છાનીમાની બહાર નીકળી,
ને પંખી લાઈની પાસે ગઈ. બધી વાત સાંભળીને પંખી
લાઈ બોલ્યો, “ચાલ, હું તને મારી પીઠ ઉપર બેસાડીને
આઘે આઘે લઈ જાઉં.” પછી એને લઈને પંખી ઉડવા
લાગ્યું. રાત પડી. આકાશમાં ચંદ્રમા ઉગતો હતો. પંખી
લાઈ અને પુલરાણી એક બગીચા ઉપર થઈને જતાં હતાં.
નીચે જ્યાં નજર કરે ત્યાં તો જાયું કે બગીચામાં એક ઠેકાણે
અપરંપાર રૂપાળાં ફુલ હતાં. કાન માંડીને સાંભળ્યું ત્યાં
એમ લાગ્યું કે તે ઠેકાણેથી બંસીના સૂર આવે છે. પુલરાણીએ
કહ્યું કે ચાલોને, જોઈએ તો ખર્શ કે ત્યાં શું થાય છે?”

પંખી લાઈએ એને લઈને ધીરે ધીરે એક સુંદર ફુલ
ઉપર ઉતારી, પુલરાણીએ જોયું તો બધાંય ફુલ ઉપર પોતાના
જેવાં જ એક એક પ્રાણી બેઠેલાં. અને એ બધાને પત-

ગીઆના જેવી રૂપળી પાંખો. કોઈ બંસી બનવે છે, કોઈ ગાયન કરે છે, કોઈ નાચી રહ્યાં છે. કુલરાણીને જોતાં જ એ બધાંય એની પાસે આવ્યાં ને બોલ્યાં કે, “તમને અમારાં રાણીજી બનાવશું. તમે બધાં કરતાં વધુ રૂપાળાં છો” પછી બધાંએ એને માથે મુગટ પહેરાવી દીધો, અને નાની નાની એ રૂપેરી આંખ એના કમર ઉપર ચોડી દીધી. આખી રાત બધાં રાણીજીની આસપાસ નાચ્યાં. પરોડીયું થયું ત્યાં તો રાણીજીને ઉપાડીને એ બધી પરીઓ ચોતાને દેશ લઈ આવી. પંખીભાઈને પણ સાથે લઈ લીધો.

બેલવતી કન્યા

એક હોતો રાજા. તેને સાત દીકરા. છ પરણેલા, એક નાને દોકરો કુંવારો. નાના કુંવર રોજ ભણતા બંધ ત્યારે મોટી પાંચ ભાભી આશિષ આપે કે, “ તમારે સોનાની લેખડુ થવું ” નાની ભાભી આશિષ આપે કે, “ તમને બેલવતી કન્યા મળશે. ”

નાનો કુંવર નાની ભાભીને પૂછે કે, “ હે ભાભી ! બેલવતી કન્યા ક્યાં હશે ? ” ભાભી કહે કે, “ આંહીથી સાત દરીયા, ત્યાર પછી એક દેશ, એ દેશમાં એક તળાવ, એ તળાવમાં બેલવતી કન્યા રહે છે. ”

એક દિવસ વહેકો ઉઠીને કુંવર મંડયો ચાલવા. ચાલતાં ચાલતાં સાત દરીયા વળે. ટીને આવ્યો એ તળાવ પાસે. તળાવની પાળે એક ઋષિની ઝૂંપડી હતી. ઋષિને કુંવર પગે લાગ્યો. કુંવરની કે મળ કાયા જોઈને ઋષિએ એને પૂછ્યું. “ તું ક્યાથી આવ્યો, બેટા ? આંહી કેમ આવ્યો ? ” કુંવર કહે, “ આવ્યો છું તો બેલવતી કન્યાને પરણવા. ” ઋષિ કહે, “ જો, આ સામે તળાવ. આ તળાવની વચ્ચે એક ટાપુ છે. ટાપુની ઉપર બેલ કળતું એક ઝાડ છે. એ ઝાડ ઉપર એક જ

બેલફળ ટીંગાચ છે. એમાં સૂની છે બેલવતી કન્યા. એ ઝાડની આસપાસ રાક્ષસોની ચોકી છે. તારે તળાવમાં પડીને. એકજ પ્રવાસે ટાપુ ઉપર પહોંચવાનું. ત્યાં એક બકડું બાંધ્યું છે તે પેલા રાક્ષસોની આગળ મૂકવાનું. રાક્ષસો બકડું ખાવા માડશે, એટલે ઝાડ ઉપર ચડીને બેલનું ફળ તું તોડી લેજે. પછી પાછો પાણીમાં પડીને આહી આવજે. પણ ક્યાન રાખજે, આ બધું કામ એક પ્રવાસે કરવાનું છે. પ્રવાસ નીચા મેલીશ તો રાક્ષસો ખાઈ જશે.”

રાજકુવર હિમ્મત હાર્યો નહિ. એક પ્રવાસે બેલફળ લઈને ઋષિ પાસે આવ્યો. ઋષિએ કહ્યું, “બેટા જા તારે દેશ. ઘેર જઈને એ ફળ ભાંગજે. અંદરથી રૂપાળી એક કન્યા નીકળશે. પણ ખબરદાર, રસ્તામાં ક્યાંય ફળ ભાંગીશ મા.”

કુંવર પાછો આવ્યો, સાંજ પડી, ને એક સરોવર આવ્યું. આખા દિવસનો થકયો પાડ્યો હતો. મનમાં થયું કે હે ને આટીજ આરામ કરું.

રૂપાળું સરોવર. કાંઠે લીલાં ઝાડ ઉભેલાં. પાંખી બધાં કહોલ કરી રહ્યાં છે. પણ કુંવરની ધીરજ તે કેમ રહે ? એને એકલું ગમતું નહોતું. મનમાં થયું કે ઋષિ મહત્તરજે નકામી ના પાડી છે. આ ફળ ભાંગીને પેલી કન્યાને બહાર કાઢું તો વાતોચીતો થાય, આનંદ પડે ને રાત નીકળી જાય.

કુંવરે ફળ ભાગ્યું. અંદરથી બેલવતી નીકળી. રૂપ રૂપના ભંડાર. કુંવર કહે કે “રાણીજી ! હું ચાકી ગયો છું.” કન્યા કહે, “મારા બોળામાં માથું રાખો, ને પોઢી

જાઓ.” માથું રાખીને કુંવર પોઢી ગયો. બેલવતી તો એ પોઢેલા પતિનું મ્હોં જોતી જાય, ને મનમાં મલકાતી જાય.

એટલામાં એક લુહારની બાયડી બેડું લઈને ગામ-માંથી પાણી ભરવા આવી, બેલવતીને પૂછ્યું, “તમે કેણુ છો, બાઈ! આ તમારે શું થાય?”

બેલવતી કહે “આ રાજકુમાર છે. એની સ.થે મારાં લગ્ન થવાનાં.”

એ સાંભળતાં લુહારની બાયડીની દાનત બગડી. કપટ કરીને તે બોલી, “બાપુ! તમે તો સુખીઆં છો! ભગવાન તમારું ભકું કરજો હું તો અભાગણી માંદી મરું છું. મારી સાસુએ પરાણે પાણી ભરવા મેલી છે. અરેરે! હું આ તળાવમાંથી આખું બેડું શી રીતે બહાર કાઢીશ?” એમ કહીને એણે બેડું બેડું રેવા માંડ્યું.

બેલવતીને દયા આવી. એ બોલી. “બહેન દયો, હું તમને બેડું ભરી આવી દઉં.” એમ કહીને, પોતાના સ્વામીના માથા નીચે રેશમી લુગડાં મૂક્યાં, ને બેડું લઈને તળાવમા ઉતરી. લુહારની બાયડી છાંનમાંની પાછળ પાછળ ગઈ, ને બેલવતી જ્યાં પાણી ભરવા જાય, ત્યાં તો એક ધક્કો માર્યો, એટલે બેલવતી તળાવમા ડુબી ગઈ.

લુહારની બાયડીએ આવીને રાજકુંવરનું માથું પોતાના બેળામાં લઈ લીધું. રાજકુંવર જગીને જીએ છે ત્યાં તો રૂપાળી બેલવતીને બહલે કદરૂપી-કાળી કાળી બાઈ બેઠી છે. એના મનમાં થયું કે અરેરે! ઋષિ મહારાજનું કહેવું ન માન્યું. રસ્તામાં બેલવતીને બહાર કાઢી, એટલેજ

બેલવતીનું રૂપ ફરી ગયું લાગે છે. પણ હવે શું થાય? હાય હાય! મેં શા માટે આ ફળ રસ્તામાં ભાગ્યું?

એને લઈને કુંવર દેશમાં ગયો. ત્યાં જે ની સાથે પરણ્યો. કુંવરને શું ખબર કે આ બેલવતી નહિ, પણ લુકારની ખાયડી છે!

આમ કરતાં કરતાં ઘણા દિવસ વીતી ગયા. દુઃસ્વરને કરલુ છે, તે સાને બાઈએ એક દિવસ શિકાર કરતા કરતા એ જ તળાવની પાળે આવ્યા. દયા. ગેલ તીને ધક્કો દઈને તે પાણી બાઈએ ફળાંદલી. તળ વતી અંદર બેયુ તો એક કમળનું ફુલ ઉઘરેલું. મોહો! કેટલા સો રંગ! કેની મીઠી સુગંધ! એવડું મોટું કમળ તે કયય ન હોય!

એને લઈને નાનો કુંવર કહે, “એને લેગ થાય, પણ આ એ કમળ બેઠ્યું.”

મોટા બાઈએ કહે, “ના ના, લઈશ આ નહીં એ કોઈ નાકળી માયાનું ફુલ હશે! કમળનું ફુલ આવડું મોટું હોય જ નહિ.”

પણ નનો કુંવર કાંઈ સમજે? એણે તો તળાવની પાળે જઈને વનુષ લાંબુ કર્યું. કમળ ધનુષમાં આવ્યું, એટલે ખેંચ્યું. ત્યાં તો ડાંડલી ને ફુલ બધું બહાર નીકળ્યું. ફુલ હાથમાં આવ્યું તે વખતે જ એક પંખી ગાયન ગાતું ગાતું કુંવરને માથેથી ઉડી ગયું.

બધાય કુંવર પાછા ઘેર ગયા. છ રાજકુંવર તો ભાત-

ભાતનાં જનાવર, ને ભાતભાતનાં પખી લઈ ગયા; નાના
• કુંવરના હાથમાં તો એક જ રાતુચોળ કમળનું ફુલ.

ફુલ લાવીને કુંવરે પોતાના મહેલમાં પુલહાનીની
આંદર ગોઠવ્યું. એક દિવસ કુંવર ઘેર નહિ. હુદારની
બાયડી પુલને ભેતાં જ દૂળ ઉઠી. એણે ફુલની પાંખડીઓ
વીંખીને બારીમાંથી બગીચાના ઉકરડા ઉપર નાંખી દીધી.
રાજકુંવર ઘેર આવ્યો. પુલ ભેયું નહિ. એને બધી
ખબર પડી. એની આંખમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં. રાણીને
કહે કે “અરેરે! બેલવતી! તું કેવી કઠોર હૈયાની! આતું
સુંદર ફુલ છુંદી નાખતાં તારી છાતી કાં ચરચરી નહિ ?
એણે તારૂં શું બગાડયું હતું ?”

થોડા દિવસ થયા, ત્યાં તો એ ઉકરડા ઉપર એક મોટું
મોટું બેલનું ઝાડ થયું. એ ઝાડ ઉપર એકજ ફળ ટીંગાતું
હતું. માળી આવીને એ ફળ તોડી ગયો. ઘેર જઈને બધાં
આંગે છે ત્યાં તો માંહેથી એક રૂપાળી કન્યા નીકળી. માળીને
કાંઈ બાળક નહોતું. એ તો રાત્રી રાત્ર થઈ ગયો, ને
બહુજ લાડ કરીને એ કન્યાને ઉછેરવા લાગ્યો.

પેલી બનાવટી રાણીને ખબર પડી કે માળીને ઘેર
એક દેરાંગના જેવી દીકરી છે. એ છોડીને ભેતાં જ રાણીના
હૈયામાં ફાળ પડી. દેરાંગ કરીને રાણી માંદી પડી. વેઘ ડાક-
ટરો ઘણા ય તોડાવ્યા, પણ રાણીને સારૂં થાય નહિ. એક
દિવસ રાણી કુમારને કહે કે, “રાત્રે મને સ્વપ્નામાં માતા-
જીએ દર્શન દીધાં અને કહ્યું કે માળીના ઘરમાં એક
દીકરી છે. એ ડાકણ છે. એણે જ તને આ કરી મૂકયું
છે. એને મારીને એના દોહીથી ન્હાઈશ તો જ તારો

રોગ જશે.” રાજકુંવરે તરતજ હુકમ કર્યો કે લઈ આવો એ છોડીનું કોઈ માણસો તલવાર લઈ છૂટ્યા. છોકરીને મારીને લોહીનું ઠામ ભરી લાવ્યા. બનાવટી રાણીએ એ લોહીથી સ્નાન કર્યું, એટલે એનો રોગ મટયો. એ છોકરીનો આપ માળી ચાંધાર આંસુએ રોયો.

એમ દિવસ ચાલ્યા જતા હતા. રાજકુંવરનું મન ક્યાંયે જતું નહોતું. હાથે ! આટલી આટલી ચીજો લાવી આપે તો એ રાણીનું મન માને નહિ. જે માગે તે આપે તો એ રાણી ખીજતી રહે.

ઉઠાસ રાજકુંવર એક દિવસ જંગલમાં નીકળ્યો. આનંદ લતાં ચાલતાં એક નદીને કાંઠે આવ્યો. ત્યાં એક મોટો મહેલ જોયો. પશુ અંદર કોઈ માનવી ન મળે. રાજકુંવર મેડી ઉપર ચડ્યો. અગાશીમાં જાય ત્યાં તો કોણ જાણે ક્યાંથી બે પંખી આવીને કઠોડા ઉપર બેઠા. બહુ સુંદર પંખી ! મેઘધનુષ્યના સાદે રંગ કેમ જાણે એની પાંખમાં રમી રહ્યા હોય ! અને વાહ ! પંખી માણસનાં જેવાં ગીત ગાય ! પંખી શું ગાયન ગાતાં હતાં ?

પંખી ગાતાં હતાં બેલવતી કન્યાની વાત. રાજકુંવરે કેવી રીતે રાક્ષસોના ઝાડ ઉપરથી બેલફળ લીધું, પછી કેવો તે તળાવની પાળે સુતેલો, લુહારની બાયડીએ કેલું કપટ કરીને બેલવતીને પાણીમાં ડુબાવી, પછી રાજકુંવર કેવી રીતે એ કમળ લઈ ગયો, અને ત્યાર પછી જે જે બનેલું તે બધું પંખીએ ગાયું. બધી બૂની વાત ગાઈ બતાવી. રાજકુંવરની આંખમાં આંસુ આવ્યાં. એણે પૂછ્યું, “ હે પંખી ! ક્યાં હશે એ બેલવતી કન્યા ? ”

પંખી બોલ્યાં, “રાજકુમાર ! આંહીથી એક તીર ફેંકે જ્યાં જઈને તીર પડશે ત્યાંથી પશ્ચિમ દિશામાં એક પહાડ છે. એ પહાડમાં હીરા મોતી જડેલા એક મહેલમાં એ બેલવતી એનાં માબાપ સાથે રહે છે. વરસે એક દિવસ આંહી આવીને રહે છે. છ મહિના પહેલાં આવેલ. છ મહિના વીત્યે આવશે. રાજજી ! આંહી રહેશો તો એને મળાશે.”

છ મહિના સુધી રાજકુવર ત્યાં રહ્યો. પંખીની સાથે વાતો કરતાં કરતાં વખત વીતી ગયો. છેલ્લી રાત પૂરી થઈ. પરોડીએ કુંવર જાગે ત્યાં તો આઘેથી વાસળીના સૂર સંભળાય છે. ચારે બાજુ કુલની સુવાસ પથરાઈ રહી છે. આવી, એ આવી, મારી બેલવતી ? બેલવતી આવી પહોંચી. એનો હાથ ગાલીને કુંવર રડી પડ્યો ને બોલ્યો, “ મને માફ કરજે, બહાલી બેલવતી ! મને કાંઈ ખબર નહોતી. ”

ઝળક ઝળક થતો પાલવ લઈને બેલવતીએ કુંવરની આંખો લુછી, ને કહ્યું, “ રાજકુમાર ! રડો ના ! મારા સોગંદ ! ”

ખીજે દિવસે બેય જણાં રાજધાનીમાં ગયાં. રાજકુંવર બનાવટી રાણીને મારી નાંખવા તલવાર લઈને દોડ્યો. બેલવતી આડી પડી. બનાવટી રાણી બેલવતી પગે પડીને ચાલી અડ. ફરી વાર કુંવરે સાચી બેલવતીને સાથે લઈ કચું, ને એક જણાં સુખમાં રહેવા લાગ્યાં.

સોનબાઈ

સાત ભાઈઓ હતા. સાત ભાઈ વચ્ચે ચોકજ નાની
ખેત; ખેતનું નામ સોનબાઈ.

સોનબાઈ એનાં માબાપની ખુબજ માનીતી. સાત
ભાઈ એના ઉપર ગ્રાણુ પાથરે. પણ સાત ભાભીઓથી
સોનબાઈના લાડ ખમાતાં નહોતાં.

માબાપ ચાલ્યાં જત્રા કરવા. દીકરાને બાપ કહે કે,
“મારી સોનબાઈને કોચવશે મા હો !” સાતે વહુઓ
છાનામના દાંત ભીંસીને કહે કે “હો !”

માબાપ તે ચાલ્યાં ગયા. નાનો દીકરો સાથે ગયો.
મેઢી ઉપર બેઠી બેઠી સોનબાઈ કહે, “ભાભી ! ભાભી !
એ લુગડું દઈ જાયોને !”

ભાભી કંઈ કે “ઓહો હો ! રાજકુંવરીબા ! તમારે
પગે કાંઈ મેંદી નથી મેલી. નીચે ઉતરીને લઈ લોને.”

સોનબાઈની આખમાં પાણી આલ્યાં, એને માબાપ
સાંભર્યાં.

બીજો દિવસ થયો. છ ભાઈ સવારે ઉઠીને કામે ગયા.

ભાભી કહે, “સોનબાઈ, બેઠાં બેઠાં રોટલા ખાવા નહિ મળે. લ્યો આ બેડું, ભરી આવો પાણી.” સોનબાઈ પાણી ભરવા ગઈ. માથેથી બેડું પકી બંધ, હાથમાં ભીંજાય, ને માગે માણસો મશ્કરી કરે. માંડ માંડ સોનબાઈ બેડું ભરીને ઘેર આવી, ને ગોળામાં પાણી રેડ્યું. પાણી ખીબું બેડું ભરવા આણી.

ભાભીએ ગોળાને પાણી માયો. એટલે નીચેથી ગોળો નંદવાઈ ગયો. ને પાણી બધું ઢોળાઈ ગયું.

સોનબાઈ ખીજી હેલ ભરીને આવે ત્યાં તે ગોળામાં પાણી ન મળે. ખીજી હેલ રેડીને સોનબાઈ ત્રીજું બેડું ભરવા આણી વળી આવીને જુએ તો ગોળામાં પાણી નહિ. નદી કાંઠે જઈને સોનબાઈ રોવા લાગી. એને રોતી સાળળીને એક દેડકો એની પાસે આવ્યો. દેડકાએ પૂછ્યું “તને શું થયું છે, ન ની બહેન !” સોનબાઈ કહે, “ભાભીએ ગોળો ફેડી નાખ્યો, પાણી ભરાતું નથી.” દેડકો સોનબાઈની સાથે એને ઘેર ગયો. જઈને ગોળામાં જ્યાં ખાંકેડું હતું ત્યાં ભરાઈને બેઠો પછી સોનબાઈએ પાણી રેડ્યું. આવો ગોળો ભરી દીધો. પાણીનું એક ટીપું ચે દેડકાએ બહુ ર નીકળવા દીધું નહિ.

ભાભીએ દાંત બીંચ્યા:

ત્રીજો દિવસ થયો. ભાઈઓ કામે ગયા. સોનબાઈને બોલાવીને ભાભી કહે, “લ્યો, આ કમોદ. ગણીને દાણા દીધા છે બાપો, કમોદ ખાંડીને ચોખા કાઢી આવો. એકેય દાણો ચોષો થાશે, કે એકેય દાણો ભાંગશે તો છવ કાઢી નાખશું.”

ઝાડ હેઠળ જમને સોનખાઈ બેઠી બેઠી આંસુ પાડે છે. ત્યાં તો અપરંપાર ચકલીઓ આવી પહોંચી. ચકલીઓ કહે, “ નાની બહેન, રડે છે શું કામ ? ” સોનખાઈ કહે, “ ભાભીએ કમોદ ખાંડવા દીધી છે. એકેય દાણો ભાગે કે એકેય દાણો ઘરે, તો ભાભી જીવ કાઢી નાખે. ”

ચકલીઓ કહે, “ અરે, એમાં તે શું ? ” એમ કહીને બધી ચકલીઓ વળગી પડી. ઘડીવારમાં તો બધા દાણા ફેલાઈ રહ્યા. એકેય દાણો ભાંગ્યો નહિ દાણા લઈને સોનખાઈ ઘેર ગઈ.

ભાભી કહે, “ રાંડ, એક દાણો ઝોછો થાય છે તું ખાઈ ગઈ હઈશ. જા લઈ આવ્ય. લીધા વિના આવીશ નહિ. ”

સોનખાઈ ઝાડ હેઠળ જમને રોવા લાગી. ચકલીઓ દોડી આવી. સોનખાઈએ બધી વાત કહી. ચકલીઓ કહે, “ ખાઈઓ, તપાસો સહુ પોતપોતાનાં મોઢાં ” એક બુઢી ચકલીની સાંચમાં એક ચોખાનો દાણો રહી ગયેલો. સોનખાઈ એ દાણો લઈને ઘેરે ગઈ. દાણો ભાભીને દીધો.

ભાભીએ દાંત ભીંસ્યા

એથા દિવસ થયો. ભાભીએ કામે ગયા. સોનખાઈને બોલાવીને ભાભી કહે કે, “ જા, આ એક ગાંસડી લુંગડાં ધોઈ આવ્ય. ખગલાની પાંખ નેવા કરીને લાવજે, નહિ તો જીવ કાઢી નાખીશ. ”

એક ગાંસડી લુંગડાં લઈને સોનખાઈ નદી કાંઠે ગઈ બેઠી બેઠી આંસુ પાડવા લાગી.

એને રૈતી જોઈને અપરંપાર બગલાં આવ્યાં. બગલાં કહે, “નાની બહેન ! શું કામ રહે છે ?”

સોનબાઈ કહે, “ભાભીએ ગાંસડી એક લુગડાં દીધાં છે. બગલાંની પાંખ જેવાં ઉજળાં કરવાનું કીધું છે, નહિ તો ભાભી જીવ લેશે.”

બગલાં બોલ્યાં, “એમાં શું ? ચાલો ભાઈઓ, લઈ લ્યો અકકેક લુગડું ને ધોઈ નાખો.”

ઢોડી વારમાં તો લુગડાં બગલાંની પાંખ જેવાં ઉજળાં ધોવાઈ રહ્યાં. લઈને સોનબાઈ ઘેર ગઈ.

જાણી કહે, “એક લુગડું ઘટે છે. ગંડ ! તેજ ચોરી લીધું હશે. જા, લઈને આવજો.”

વળી સોનબાઈ નદી કાઠે ગઈ. બગલાંને બધી વાત કહી. બગલાં કહે, “ભાઈઓ. તપાસો પોતપોતાની પાંખ.” એક છુટ્ટા બગલાંની પાંખમા લુગડું ભરાઈ રહેલું. એ લઈને સોનબાઈ ઘેર ગઈ.

ભાભીઓએ દાંત લીંસ્યા.

પાંચમો દિવસ થયો. ભાઈઓ કામે ગયા. સોનબાઈને ભાભી કહે કે, “ભાઈઓ, વગડામાંથી છાણાંલાકડાંનો ભારો લઈ આવો.”

સોનબાઈ કહે, “ભાભી, ભારો બાંધવા દોરી દેશે ?” ભાભીએ દોરી દીધી નહિ. વગડામાં બેસીને સોનબાઈ આંસુ પાડે છે. ત્યાં એક મોટો સરપ આવ્યો.

સરખ કહે, “નાની ખડેન, રડે છે શું હામ ?”
સોનખાઈ કહે, “ભાભીએ દોરી નથી દીધી. ભારે. શી
રીતે ખાંધું ?”

સરખ કહે “ખડેન, તારા ભારે હું ખીટખાઈ
વળીશ. તું ઘરે જઈને ધીરે ધીરે ભારે નીચે મેલજો,
એટલે મને વગરો નહિ” સરખની દોરી કરીને સોન-
ખાઈ ઘરે ભારે લઈ ગઈ.

ભાભીએ એ દાંત ભાંચ્યા.

ભાભીના દાંત તો મટી નહિ. એ તે નાચ રાજ
પોતાના દાંતોના બન જાણે છે. સોનખાઈનાં દાંતો
પોતાના કરે. તેમ કરતાં કરતાં ભાભીએ પછુ સોનખાઈ
ઉપર ખીજ ચડાવ મારી. વારે વારે સોનખાઈનાં વડલા
લાગ્યા.

એક દિવસ સોનખાઈને નહાતું હતું. ચોનાં બધાંય
લુગડાં ફાટી ગયેલાં. નવાં લુગડાં માગે તો ભાભીએ
કહે કે, “હામ લે.” સોનખાઈ બહુ જ રોઈ, એટલે
ભાભીએ પોતાની મેંક ચુંદી દીધી, ને કહ્યું કે, “રાંડ !
જો આ ચુંદીને જરાય હાથ પડશે, તો હવે કાઠી
નાખીશ.”

સોનખાઈ કહે, “ભાભી, હું ખુબ સત્યવીને રાખીશ.”
સોનખાઈ નહાતા બેઠી, એટલે ભાભીએ એ ચુંદરી
ઉપર છાનામાના તેલના છાંટા છાંટ્યા.

નહાઈને સોનખાઈ જ્યાં જુએ ત્યાં તો ચુંદરી
ઉપર તેલના હાથા ! રોતી રોતી એ બિચારી ભાભીની
પાસે આવી. ભાભીએ બધી વાત ભાઈને કહી. ભાભી

બોલ્યાં, “આ રાંડને નહિ મારી નાખો તો અમે ગળે ફાંસો ખાઈને મરશું.” ભાઈને ખીજ ચડી, જોણે સોન-ખાઈને મારી નાખી. ભાભીએ એ ચુંદડી સોનખાઈના લોહીમાં રંગી. પછી ભાઈએ જઈને સોનખાઈને ફાટી આવ્યા.

પણ સોનખાઈનો પાળેલો એક કૂતરો હતો. કૂતરો રોજ રોતો રોતો સોનખાઈને ફાટેલી જગ્યાએ જાય; એને મારે તોયે કૂતરો ત્યાં ગયા વિના ન રહે.

ભાભીએનાં મનમાં થયું કે આ કૂતરો બધી વાત કહી દેશે. પછી કૂતરાને પણ મારી નાખીને ભાભીએએ સોનખાઈની પડખે ફાટ્યો.

થોડા દિવસ થયા. સોનખાઈને ફાટેલી ત્યાં એક લીંબડો ઉગ્યો. કૂતરાને ફાટેલો ત્યાં એક પીપળો ઉગ્યો એય જાડ મોટાં થયાં.

જત્રા કરીને માખાપ ચાલ્યાં આવતાં હતાં. રસ્તામાં લીંબડો પીપળો આવ્યા. નાનો દીકરો કહે કે, “આહિ પોરો ખાઈએ.”

“વાહ રે ! કેવાં રૂપાળાં ગાડ !” એમ કહીને નાનો દીકરો લીંબડા પીપળાની ડાળ હલાવવા માંડ્યો. ત્યાં તો જમીનમાંથી જાણે કેાંઈ ગાવા લાગ્યું કે :

કોણ હલાવે લીંબડી ?

કોણ હલાવે પીપળી ?

ભાઈની મારેલ એ'નડી !

ભોભાઈની રંગેલ ચુંદડી !

નાનો ભાઈ તો હેખતાઈ ગયો. સોનબાઈના જેવો
આ કેનો સાદ હશે ?

પછી લીંબડાની હેડળ એણે ખોલ્યું. ત્યાં તો સોન-
બાઈ નીકળી. પીપળાની હેડળ ખોલે ત્યાં સોનબાઈનો
ફૂતરો નીકળ્યો.

નાના ભાઈએ પોતાની એક જાંઘ ચીરીને તેમાં
સોનબાઈને સંતાડી, અને બીજી જાંઘમાં ફૂતરાને
સંતાડ્યો. બધાં ઘેર ગયાં.

માળાપે અને ન્હાના ભાઈએ પૂછ્યું કે, “સોનબાઈ
ક્યાં?”

ભાભીઓ કહે કે “રમવાં ગયાં છે.”

રાત પડી, સહુ જમવા બેઠાં. ભાઈ કહે, “સોનબા-
ઈને ખોલાવોને.”

ભાભીઓએ ગામમાંથી એક બાડી છોડીને હાજર
કરી, ને કહ્યું, “આ સોનબાઈ.”

નાનો ભાઈ કહે, “આવી સોનબાઈ? એની આંખ
બાડી કેમ ?”

ભાભીઓ કહે, “તમે નહોતાં ત્યારે એક આંખ
કુટી ગઈ છે. આટલાં બધાં વરસ થયાં, તે સોનબાઈનું
રૂપ બદલી ગયું છે.”

હસીને ભાઈએ પોતાની જાંઘમાંથી સાચી સોનબા-

ઇને બહાર કાઢી, ત્યાં ભાભીઓનાં મોઢાં કાળાં કાળાં
શાહી જેવાં થઈ ગયાં.

‘બીજી જાંઘમાંથી કૂતરો નીકળ્યો. ભાભીઓને મરના
જેવું થયું.’

ભાઈ કહે, “આ રાંડોનાં નાકકાન કાપીને ઉંધે
ગધેડે બેસાડીને ગામમાં ફેરવીશ.”

સોનબાઈ આડી પડીને કહે કે, “ભાભીઓને કાંઈ
કરો તો મારા સોગદ.”

ભાભીઓ ના રોત્તી રોત્તી સોનબાઈને પગે પડી. સોન-
બાઈની આંખમાં પલ્લુ આંસુ આવ્યાં. છ ભાઈ ઘેર આવ્યા,
બહુજ ભોંઠા પડ્યા, માબાપના ખોળામાં માથું મૂકીને
ખુબ રડ્યા, સોનબાઈને પગે પડ્યા.

પછી બધા એ વાત વિસરી ગયાં. સોનબાઈ મોટી
થઈ એટલે પરણીને સાસરે ગઈ.

ભાઈ ખડેન

બે હતાં ભાઈ ખડેન. એની સગી મા મરી ગયેલી.
નવી મા એ ભાઈ ખડેનને ગાહુ દુઃખ દેતી.

એક દિવસ ભાઈ કહે, “જો, ખડેન આપણી મા
મરી ગઈ. આપ પણ નથી. નવી માતું દુઃખ ખમાતું
નથી. ચાલો, આપણે ભાગી જઈએ ” ખડે હા પાડી.
ભાઈ ખડેન હાથના આંકડા ભીડીને ઘેરથી બહાર નીકળ્યાં.

વરસાદ વરસે છે. પલળતાં પલળતાં બેય જાણું આવે
આથે ક્યાંય ને ક્યાંય ચાલ્યાં જાય છે. એમ કરતાં સાંજ
પડી. ત્યાં તો એક વનમાં તે આવી પહોંચ્યાં. આખો
દિવસ ખાંચેલું નહિ. અને ખુબ ચાલેલા, એટલે બેયને
ઉંઘ આવતી હતી. એક ઝાડ હેઠળ જઈને ભાઈ ખડેન
ઉંઘી ગયા.

જ્યાં ઉંઘ ઉડી ત્યાં તો સવાર પડી ગયેલું. તડકો
ચડી ગયેલો. ભાઈ કહે, “ખડેન! હું બહુજ ભૂખ્યો ને
તરસ્યો થયો છું. ચાલો, આટલામાં ક્યાંક નદી હોય
તો જોઈએ ”

હવે આંહી એને ઘેરે શું બન્યું? એની નવી મા હતી

કાકણ. એ રાંડને ખબર પડી ગઈ કે છોકરાં મરી નથી ગયાં, એટલે તે છાનીમાની વનમાં આવીને વનનાં બધાં ઝરણામાં મંત્ર નાખી ગઈ. ભાઈ જહેન પાણી ગોતતાં ગોતતાં એક ઝરણાને કાંઠે આવ્યાં. ભાઈ જ્યાં પાણીને જોખો ભરીને પીવા જાય, ત્યાં તે જહેને ઝરણામાં કાંઈક અવાજ સાંભળ્યો. પાણી ખળખળ કરતું જાણે બોલતું હતું કે “પીશો મા, પીશો મા, જે આ પાણી પીશે તે શિયાળ થઈ જશે.”

એ સાંભળીને જહેને ભાઈના જોખામાંથી પાણી ઢોળી નાખ્યું, ને કહ્યું કે “ભાઈ, ચાલો, ખીજું ઝરણું ગોતીએ.” થોડે આઘે જાય ત્યાં ઝરણું આવ્યું. કાંઠે બેસીને ભાઈ જ્યાં જોખો ભરે છે, ત્યાં તે પાણીમાંથી જાણે કોઈ બોલ્યું કે “ખળ ખળ, ખળ ખળ. એ પાણી પીશો મા, પીશો મા, બકડું બની જશે.”

તરતજ જહેને ભાઈનો જોખો ઢોળી નાખ્યો. ભાઈ બહુ ખીજાણો. એ બોલ્યો કે “હવે બીજે ઠેકાણે પાણી પીવા નહિ દે તો હું મરી જઈશ.” થોડે આઘે જાય ત્યાં ત્રીજું ઝરણું આવ્યું. આછું આછું પાણી ચક ચક કરી રહ્યું છે. જહેન કાન માંડીને સાંભળે ત્યાં તે ઝરણાતું પાણી બોલે છે કે “પીશો મા, હરણ બની જશે.” જહેન બિચારી ના પાડવા જાય છે ત્યાં તે ભાઈ જોખો ભરીને પી ગયો; પીધું કે તરત એ હરણતું બન્યું બની ગયો.

જહેન બિચારી ખુબ રોવા લાગી. પણ રોવાથી શું વળે? પોતાની ડોકમાંથી રૂપાની હાંસડી કાઢીને એણે

હરણની ડાકે પહિરાવી દીધી. પછી ખડની લાંબી લાંબી સળીઓ લઈને એક દોરડું ગુંથ્યું. દોરડું હરણને ગળે ખાંધીને, દોરતી દોરતી ચાલી.

આમ કરતાં કેટલેય આવે ગઈ. ત્યાં જોયું તો ખડ અને પાંદડાંનું એક રૂપાળું ઘર હતું. પોતાના હરણલાઈને લઈને જહન એ ઘરમાં રહેવા લાગી. વનમાંથી રોજ કુણાં કુણા પાંદડાં લાવીને હરણની પથારી કરે, કુણું ઘાસ લાવીને હરણને ખવરાવે, અને રાતે હરણની પીઠઉપર પોતાનું માથું રાખીને સૂઈ જાય.

એમ કરતાં કરતાં ઘણા દિવસ વીત્યા. એક દિવસ વનમાં ડંકા ને નગારાં વાગ્યાં, નિશાન દેખાણાં. અને એક ઘોડા ઉપર ચડીને રાજાજનો કુંવર શિકાર કરવા આવ્યો. નગારાં સાંભળીને હરણ બોલ્યું, “ જહન, હું રાજાના કુંવરને જોવા જઈ ? ”

જહન કહે, “ ભલે, જા. પણ હુશીઆર રહેજો હો ! પાછો આવ ને, ત્યારે કમાડ ખખડાવજો, ને કહેજો કે, નાની જહન કમાડ ઉઘાડો, નહિ તો હું કમાડ નહિ ઉઘાડું હો ! ”

હરણ કહે “ હો ! ”

એમ કહીને હરણ રાજકુંવરને જોવા ગયો. રાજકુંવરે જોયું ત્યાં તો એક રૂપાળું હરણ ચાલ્યું જાય છે, ને એના ગળામાં રૂપાની હાંસડી ચળકે છે. રાજાનાં માણસો પણ જોઈ રહ્યાં. પણ જોતજોતામાં તો હરણ ક્યાંય સંતાઈ ગયું. કોઈ એને ગોતી શક્યું નહિ.

પા. ૩૦ : રાતે હુરણની પીઠ ઉપર માથું રાખીને ગહેત સૂઈ જાય.

બીજે દિવસે પણ નગરાં સાંભળીને હરણુ જોવા ગયું.
 • રાજાએ માણસો દોડાવ્યાં. હરણુ તો છલંગ મારતું ભાગ્યું.
 માણસ કાંઈ હરણુને ઝાલી શકે? માણસોએ તીર ફેંક્યાં.
 હરણુના પગમાં તીર વાગ્યું. લોહી નીકળવા માંડ્યું,
 તો યે હરણુ હાથમાં ન આવ્યું.

આખો દિવસ દોડાદોડ. મોઢા આગળ હરણુ, ને
 પાછળ રાજાનાં માણસ. સાંજ પડી ત્યાં હરણુ પોતાના
 ઘર આગ આવ્યું, અને બોલ્યું કે “નાની બહેન, કમાડ
 ઉઘાડ.” ત્યાં તો કમાડ ઉઘડ્યું; હરણુ ઘરમાં ગયું કે
 કમાડ પાછું બંધ થઈ ગયું. કોણે ઉઘાડ્યું, કોણે બંધ
 કર્યું, એ કાંઈ રાજાજીનાં માણસો ન સમજ્યાં.

માણસોએ રાજકુંવરની પાસે જઈને બધી વાત કરી.
 રાજકુંવરને બહુ નવાઈ લાગી. એ કહે, “કાલે હું
 જઈને તપાસ કરીશ. તમે કોઈ એને તીર મારશો મા.”

હરણુ ઘરમાં ગયું, એટલે બહેને એના પગ ઉપરથી
 લોહી ધોઈ નાખ્યું, ને એને પાંદડાંના સુવાળા બિછાના
 ઉપર સુવાડી દીધું. હરણુ નિરાંતે ઉંઘી ગયું.

બીજે દિવસે સવાર પડી ત્યાં તો રાજકુંવરની શર-
 ણાઈ વાગી. હરણુ તો તૈયાર થયું, પણ બહેન બોલી, “ના,
 ભાઈ, કાલ તને તીર માર્યું”તું, આજ તને મારી
 નાખે તો?”

હરણુ બોલ્યું, “ના, બહેન! આજ હું બરાબર
 હુશીયાર રહીશ. બાપુ છો ને, મારી બહેન છો ને, અને
 આજનો દિવસ જાવા દે. તારે પગે પડું.”

ખંદેન બિચારી લોભવાઈ ગઈ. એણે રજા દીધી.

એણે જોયું કે રાજકુંવર પોતે જ એની પાછળ પડ્યો. આખો દિવસ બેઠા જાણી દોડ્યા જ કરે. સાંજ પડ્યા પહેલાં થોડક વખતે પેલું ઘર રાજકુંવરને દેખાણું, એટલે એણે હરણને આગેથી છોડી દીધું, ને પોતે એ ઘર આગળ ગયો. કમાડ બાંધાવીને રાજકુંવર બોલ્યો કે “ નાની ખંદેન, કમાડ ઉઘાડ ને.”

કમાડ ઉઘડ્યું. ઘરમાં જાય ત્યાં તો રાજકુંવરે હરણની ખંદેનને જોઈ. આવી રૂપાળી છોકરી એણે કદી નહોતી દેખી. છોકરીને પહેલપહેલાં તો રાજકુંવરને જોઈને બહુ જ ખીંક લાગી. પણ રાજકુંવર એની સાથે મીઠી મીઠી વાતો કરવા લાગ્યો. એ બોલ્યો, “ ચાલ, હું તને મારા રાજમાં લઈ જઈશ. ત્યાં જઈને તને મારી રાણી બનાવીશ. તું આવીશ ?”

છોકરી કહે, “મારા હરણને મેલીને હું કેમ આવું ? રાજકુંવર કહે, “હરણનેય સાથે લઈ બેશું.”

છોકરી કહે “ તો બલે.”

સાંજ પડી. હરણ આવ્યું. પછી રાજકુંવર એ બેચને લઈને પોતાના રાજમાં ગયો. ત્યાં જુબ ધામધુમ કરીને રાજકુંવર એ છોકરીને ગરજ્યો.

પછી રાજમહેલમાં બેઠા લાઈ ખંદેન બહુ સુખમાં રહેતાં હતાં. થોડા મહિના થયા ત્યાં તો રાણીને એક રૂપાળો દીકરો આવતર્યો. રાજકુંવર તે વખતે રાજમાં ન હતો. શિકારે ગયેલો.

એટલામાં એવું થયું કે આ ભાઈબહેનની નવી માને બધી વાતની ખબર પડી ગઈ. એના મનમાં બહુ અદેખાઈ આવી. એને એક દીકરી હતી, તે બરાબર આ રાણીના જેવડી લાગતી.

માના મનમાં થયું કે મારી દીકરીને રાણી બનાવી દઉં. પછી મા-દીકરી એ નગરીમાં આવ્યાં. ત્યાં જઈ પોતાનાં રૂપ બદલાવી નાખ્યાં. પછી બેય જણાં દરબાર-ગઢમાં જઈને દાસીની નોકરી કરવા લાગ્યાં. બિચારી રાણીને તો દયા આવી એટલે બન્નેને રાખ્યાં. એક દિવસ રાતે જ્યારે બધાંય ઉંઘતાં હતાં ત્યારે એ સંડ ડાકણે રાણીને મંત્ર મારીને હંસણી બનાવી બગીચાના તળાવમાં નાખી દીધી, અને પોતાની દીકરીને રાણીના શણગાર પહેરાવી પથારીમાં સુવાડી દીધી.

રાજાજી શિકારેથી પાછા આવ્યા. એણે સાંભળ્યું કે “કુંવર અવતર્યા.” બહુજ ખુશી થઈને તે રાજ મહેલમાં ગયા. ત્યાં પેલી ડાકણ આવીને બોલી કે “હમણાં રાણીને ઓરડે બેસા મા. એને ડીક નથી. વૈદે કોઈને જવાની ના પાડી છે.” રાજાજી બિચારા સમજ્યા કે વાત સાચી હશે.

તે દિવસે રાત પડી. અરધી રાત થઈ ત્યારે સિપા-હએ બેયું કે સરોવરમાં એક રૂપાળી ધોળી ધોળી હંસણી તરે છે. સિપાહને બોધને હંસણીએ પૂછ્યું કે “સિપાહ ભાઈ, સિપાહ ભાઈ, રાજાજી શું કરે છે ?”

. સિપાહ બોલ્યો, “રાજાજી સૂતા છે.

હંસણી બોલી, “ માફ હરણુ શું કરે છે ? ”

સિપાઈ કહે “સૂતું છે.”

હંસણી કહે, “ મારો કુંવર શું કરે છે ? ”

સિપાઈ કહે, “અંશુકો ચુસતો ચુસતો પોલી ગયો છે.”

પછી હંસણી કહે કે “ હું કાલે આવીશ.” એમ કહીને એ ચાલી ગઈ.

સવારે ઉઠીને સિપાઈએ રાતે બનેલી બધી વાતચીત રાખીને કહી.

રાખી નવાઈ પામીને બોલ્યા, “ એમ ? એ શું સમજવું ? ”

બીજી રાતે રાખીએ સિપાઈની સાથે સરોવરને કાંઠે ગયા. અઘરાત થઈ ત્યાં તો હંસણી આવી. આવીને પહેરાવાળાને પૂછવા લાગી કે:-

“ બાઈ ! રાખી શું કરે છે ? ”

“ માફ હરણુ શું કરે છે ? ”

“ મારો કુંવર શું કરે છે ? ”

પહેરાવાળાએ કહ્યું કે “ બધાં સૂતાં છે.”

હંસણી બોવા મંડી ત્યાં તો રાખી આવીને ઉભા રહ્યા. રાખીને બોધને હંસણી બોલી, “રાખી, તમારી તરવાર મારા માથા ઉપર ત્રણ વાર ફેરવો.” રાખીએ તર-

વાર લઈને હંસણીના માથા ઉપર ત્રણવાર ફેરવી ત્યાં તેા હંસણી મટીને રાણી બની ગઈ. રાજાજી ચક્રિત થયા. એણે પૂછ્યું કે “આ શું?” રાણીએ પોતાની નવી માની બધી વાત કરી. રાજાજી તેા તરતજ તરવાર લઈને ફોડયા અને પેલી ડાકણ તથા એની છોકરીના વાળ પકડી મારવા તૈયાર થયા. રાણી રાજાજીનો ચગ પકડીને બેઠી,

“મારા સમ. મારશો માં. ગમે તોય એ મારી મા છે, અને આ મારી બહેન છે.”

રાજાજીએ ડાકણને કહ્યું, “આ હરણને માણસ બનાવી દે નહિ તો તને મારી નાખું.”

ડાકણે ધ્રુજતાં ધ્રુજતાં કાંઈક મંત્ર ભણ્યા, એટલે તરત હરણ મટીને રાણીનો નાનો ભાઈ બની ગયો.

પછી એ હુટ ડાકણને અને છોડીને, માથાં સુંડાવી, ચુનો ચોપડી, ઉધે ગઈકે બેસારી કાઢી મૂક્યાં.

દેડકો રાજકુમાર

એક હતો રાજા. એને ત્રણ દીકરી હતી. ત્રણે રાજકુમારી બહુ રૂપાળી, તેમાં એ નાની રાજકુમારીનું રૂપ તો અસલ બાણે પરી જોતું.

રાજમહેલની પાસે એક વન હતું. એ વનમાં એક ઝરણું હતું. ઉંઢાળાના દિવસમાં રાજાની નાની કુંવરી એ ઝરણાને કાંઠે આવીને ઝાડને છાંયડે બેસતી; બેસીને સોનાનો એક નાનો દડો લઈ રમતી.

એક દિવસ એ રમતી હતી ત્યાં તો એનો દડો હાથમાંથી સરી ગયો. અને દડો દડો ટપ દડને ઝરણામાં પડ્યો. ત્યાં પાણી બહુ ઉંડું હતું. એમાં પડે તો માણસ ડુબી જાય.

રાજકુમારી હવે શું કરે ? એની આંખમાં તો ટપ ટપ પાણી પડવા માંડ્યાં—ખૂબ રોવા લાગી. રોતા રોતાં એને એમ લાગ્યું કે બાણે એને કોઈ બોલાવે છે.

રાજકુમારીએ ચારે તરફ જોયું પણ કોઈ નહિ. ફક્ત એક મોટો દેડકો પાણીમાંથી ડોક, કાઠીને આંખો મટમટાવતો એની સામે જોઈ રહ્યો હતો.

પા. ૩૭ : “હું તારો કહો કાઠી કઉં તો મને શું આપીશ ?”

દેડકો બોલ્યો, “રાજકુમારી ! ઓ રાજકુમારી ! શા માટે રૂવે છે ?”

રાજકુમારી કહે, “મારો સોનાનો ઢંડો પાણીમાં પડી ગયો છે.”

દેડકો કહે, “હું તારો ઢંડો પાણીમાંથી કાઢી દઉં તો મને શું આપીશ ?”

રાજકુમારી કહે, “મારો જગમગતો પોશાક આપીશ, મારો ચકચકતો મુગટ આપીશ, મારી મોતીની માળા આપીશ, તું જે માગીશ તે હું આપીશ.”

દેડકો બોલ્યો, “મારે તારો પોશાક પોશાક કાંઈ નથી જોતાં. તું જે મને તારી સાથે રમવા દે, તારી સોનાની થાળીમાં તારી સાથે જમવા દે, અને તારી નાનકડી પથારીની અંદર તારી સાથે મને સૂવા દે, તો હું તારો સોનાનો ઢંડો કાઢી આપું.”

રાજકુમારી કહે “ભલે. તું જે મારો ઢંડો કાઢી દે, તો તું જેમ કહીશ તેમ કરીશ.”

રાજકુમારીના મનમાં તો જોમ થયું કે “કેવો નાદાન ! દેડકો તે શું માણસની સાથે રહી શકે ? એ તો પાણીમાં ઘેઠા બેઠા ડરાંઈ ડરાંઈ કરી જાયે.”

ત્યાં તો દેડકાએ પાણીમાં ડુબકી મારી. થોડી વારમાં તો એ સોનાનો ઢંડો મોંમાં લઈને બહાર આવ્યો. એના મનમાં તો હતું કે રાજકુમારી મારી સાથે કોણ જાયે કેવી મઝાની રમતો રમશે ! પણ

રાજકુમારીએ તો જરાયે રમત કરી નહિ. એ તો દડો લઈને, રાજ થાતી થાતી રાજમહેલમાં દોડી ગઈ.

બીજે દિવસે રાજકુમારી, રાજાજીની પાસે બેઠી બેઠી સોનાની થાળીમાં ખાય છે, ત્યાં તો ધપ, ધપ, ધપ કરતું કોઈક નીસરણી ઉપર ચડતું હોય એમ લાગ્યું. કોઈક બંધે ખારણાની પાસે આવીને બોલવા લાગ્યું કે,

“ ન્હાની રાજકુમારી, એ ન્હાની રાજકુમારી ! ખારણું ઉઘાડો ને ! ”

એ સાંભળીને રાજકુમારી ખારણું ઉઘાડવા ગઈ. ઉઘાડી જુએ ત્યાં તો, હાય હાય ! એ તો પેલો દેડકો ! એને બેતાં જ રાજકુમારીએ ઝટપટ ખારણું વાસી ફીધું. તે પોતાની જગ્યાએ બેસી ગઈ.

રાજાએ પૂછ્યું, “ કેમ બહેન, આટલી બધી ડોની ખીક લાગી ? શું કોઈ રાક્ષસ તને ઉપાડી જવા આવ્યો છે ? ”

એ બોલી, “ ના બાપુ, રાક્ષસ નહિ, પણ એક દેડકો ! ”

રાજા કહે, “ દેડકો તારી પાસે શા માટે આવ્યો છે ? ”

રાજકુમારી બોલી, “ બાપુ, કાલે વનમાં રમવા ગઈ હતી. ત્યાં ઝરણામાં મારો દડો પડી ગયો. એ દેડકે મારો દડો કાઢી આવ્યો, ને મને કહ્યું કે “ મારી સાથે રમત રમ. મને તારી થાળીમાં જમવા દે. ” મેં કહ્યું કે “ હો ! હું એમ કરીશ. મને શું ખબર કે વનમાંથી એ આંધી સુધી આવી પહોંચશે ? ”

દેડકો વળી બોલવા મંડ્યો, “ઓ નહાની રાજકુમારી, મને આવવા દે ! કાલ ઝરણાને કાંઠે તું શું બોલી હતી ? ભૂલી ગઈ ? ઝટ બારણું ઉઘાડ ને ! ”

ત્યારે રાજાએ કહ્યું, “ઘેટા તે’ કહ્યું છે, તે પછી બારણું ઉઘાડવું જ જોઈએ. આપણું વેણ કાંઈ ઉથાપામ ? આપણે તો રાજા કહેવાઈએ.”

પછી તો રાજકુમારીને બારણું ઉઘાડવું પડ્યું.

બારણું ખોલ્યું ત્યાં તો પીટયો દેડકો ધપ ધપ કરતો ઘરમાં આવ્યો આવ્યો. પછી જગને પાધરો એ તો રાજકુમારીની થાળી પાસે જ પહોંચ્યો. રાજકુમારીને એ ભાઈસાહેબ કહે કે, “તારી સાથે જ જમીશ.”

એ જોઈને રાજકુમારી તો આંખો મીચી ગઈ, નાક દાબી દીધું, અને મોં ફેરવીને બોલી, “હે....એ....એ ! ”

પણ રાજા કહે કે, “ ના એમ કનય નહિ. આપણે રાજા. આપણાથી વચન લાગાય નહિ. તારા ઉપર કેટલો ઉપકાર કર્યો છે ? ”

રાજકુમારી તો હોઠ અને મોઢું દબાવીને સુંગી સુંગી માંડ માંડ બેસી રહી. એણે જરાયે ખાધું નહિ. એટલામાં દેડકાણી તો થાળીમાંથી બધું ચટ કરી ગયા. પછી ખાઈ પીને દેડકો બોલ્યો કે “ અરેરે ! માફ પેટ ખુબ ભરાઈ ગયું. હવે મને તારી પથારીમાં સૂવાડી દે. ”

એ સાંભળીને રાજકુમારી તો રોવાજ મંડી. એને બહુજ સૂગ ચડતી હતી. પણ શું કરે ? રાજાણીની બીકથી

કાંઈ બોલાણું નહિ. પછી દેડઝને ઝાલીને પોતાના ચોર-ડામાં લઈ ગઈ, અને એને એક ખુણામાં બેસાડી પોતે પલંગ ઉપર સૂતી.

ત્યાં તો વળી દેડકો બોલ્યો કે “હું એમ નહિ ચાલે મને પલંગમાં સૂવા દે.”

રાજકુમારી રાતાં રાતાં ઉઠી ને દેડકાની સામે બેસું. એને પલંગ ઉપર સુવાડીને પંખાળવા લાગી. એનો હાથ દેડકાના શરીર ઉપર હતો, અને એની આંખો કતી આકાશ સામે. થોડી વાર થઈ ત્યાં તો એના હાથેને કાંઈક સુવાળું સુવાળું ને મોટું મોટું લાગવા મંડ્યું.

આંખ, ફેરવીને રાજકુમારી જ્યાં દેડકા સામે જુએ ત્યાં તો “વાહ રે! પથારીપર દેડકો નહિ, પણ એક રૂપાળો રાજકુમાર એના શરીર ઉપર રેશમી પોશાક, એના માથા ઉપર મુગટ, એના કાનમાં કુંડળા બળક બળક થાય, ને એના ગળામાં સુગંધી ગુલાબની માળા.

એ રાજકુમારને એક ડાકણે મંત્ર મારી દેડકો બનાવી દીધેલો. પણ રાજકુમારીના હાથમા એવું સત્ હતું કે થોડીવાર હાથ પંખાળ્યો ત્યાં તો દેડકો પાછો રાજકુમાર બની ગયો.

બંને જણા મીઠી મીઠી વાતો કરતા રાજાજી પાસે ગયાં. રાજાજીએ બેયનાં વચ્ચે કયાં. રાજકુંવરના રાજમાં ખબર મોકલ્યા. ત્યાંથી ઘોળા ઘોળા ઘોડાનો રથ આવ્યો. ઘોડાને માથે રૂપાળાં પીછાંની કલગી ફરકતી હતી.

સરણાઈ વાગી, ઢોલ નગારાં, વાગ્યાં, અને રાજકુંવર રાજકુમારીને લઈને પોતાના રાજમાં આવ્યો ગયો.

ચુડેલ રાણી

એક હતો રાજા. તે વનમાં શિકારે ગયો. શિકાર કરતાં કરતા રસ્તો ભૂલ્યો, ને પોતાની રાજધાનીથી આવે આવે નીકળી ગયો. થાકી પાકીને રાજા એક ઝાડ નીચે બેઠો. થોડી વારમાં તેને એમ લાગ્યું કે બાજુ જંગલમાં કોઈ રૂવે છે. રાવાનો અવાજ આવતો હતો તે તરફ રાજા ગયો. જય ત્યાં તો એક રૂપાળી સ્ત્રીને ઝાડની સાથે બાંધેલી દેખી. એજ સ્ત્રી રોતી હતી. રાજાએ તરવારથી દોરડાં કાપી નાખ્યાં, ને એ મુંદરીને પૂછ્યું કે “આવા દોર જંગલમાં તું ક્યાંથી ?”

બાંધ કહે, “હું દક્ષિણ દેશના રાજાની દીકરી છું. ચોર મને ઉપાડીને આંહી લઈ આવ્યા છે, ને મને કહીને ગયા છે કે સાંજે આવીને કાળકા માતા આગળ તારો ભોગ દેશું.”

રાજા કહે, “રાજકુમરી, તારા મારી સાથે. તને મારી રાણી બનાવીને રાખીશ.”

બેય જણાં રાજધાનીમાં ગયાં, ને પરણ્યાં.

જુની રાણી પાંચ વરસ થયાં મરી ગયેલી, આજ

નવાં રાણી આગ્યાં એટલે લોકો બહુ રાજી થયાં. રાજાને જૂની રાણીનો એક નાનો દીકરો હતો. રાજાને તે બહુ વહાલો હતો. નવી રાણી રાજકુમારને બહુજ વહાલ કરવા લાગી. રાજકુમારને પણ મા ઉપર ખુબ હેત ચડવા માંડ્યું. એને લાગ્યું કે જાણે એની મરેલી મા પાછી આવી.

નવી રાણી આવી ત્યાર પછી ધીરે ધીરે રાજાના તબેલામાથી એક પછી એક ઘોડા ઘટવા લાગ્યા, હાથી પણ એાછા થવા લાગ્યા. કોણ ચોરી કરી જાય છે એ ખબરજ પડે નહિ. આખી રાત અખત પહેરે રાખે, તોયે હાથી ઘોડા ખેવાય.

એક દિવસ કોટવાળે રાજસલામાં આવીને હાથ જોડીને રાજાને કહ્યું, “મહારાજ ! અભયવચન આપો તો એક વાત કહું.” રાજાએ અભયવચન દીધું. કોટવાળ કહે, “રાજાજી ! કાલ રાત્રે ઉઘાડી આંખે મેં જોયું કે ખરાબર મધરાતે રાજમહેલની અગાશી ઉપરથી એક ડાકણ ઉતરી. એણે હાથીશાળામાંથી એક હાથી મારીને ખાધો ને પછી ડેલીના તળાવમાં હાથ મોઢું ધોઈને તે પાછી અગાશી ઉપર ચડી ગઈ.

આખી સલા થરથરી ઉઠી. રાજાએ ઘેર જઈને આ વાત રાણીને કહી. રાણી થરથરીને બોલી, “અરરર !”

રાજકુમારને લાણાવનાર એક માસ્તર હતા તે બહુ ચતુર માણસ હતા. રાજકુમાર ઉપર એને બહુજ માયા હતી. એણે એકવાર રાજકુમારને એકાંતમાં બોલાવ્યો ને કહ્યું “કુમાર, તમારે માથે મોત લાગે છે. તમે તમારા

ખાપના રાજમા હવે રહેશે નહિ. જો રહેશે તો તમારી મા તમને મારી નાંખશે.”

કુમાર કહે, “ માસ્તર સાહેબ તમે આ શું બોલ્યા ? મારી મા મને મારી નાંખશે ? મારી મા મને ઘડી એક દેખે નહિ ત્યાં તો એનો શુભ જન્મ, મારી મા મને ખવાડ્યા પછી તો ખાય, મને સુવાડીને પછી પોતે સૂવે, કહ્યું વેણુ પણુ મને કહે નહિ, આવી મારી મા મને મારી નાખે ? ”

માસ્તર કાંઈ બોલ્યા નહિ.

કુમાર ઘેર આવ્યો. જુએ છે તો પોતાની મા બહુ માંદી પડેલી. અપરંપાર દાકતરો. વૈદો, ને હકીમો દવા કરે છે. પણ માને સાફ થાય નહિ. માની પાસે બેઝીને દીકરો બહુજ ચાકરી કરવા લાગ્યો.

એક દિવસ રાતે મા કહે, “ બેટા, આજ મને સ્વપ્ન આવ્યું, કે જો આપણા તળાવમાંથી કમળનું મૂળીયું કાઢીને તું મને ખવરાવ તો મને આરામ થઈ જાય.

કુમાર બોલ્યો, “ભલે, મા ! હું હમણાંજ લઈ આવું.”

રાણી કુમારની પાછળ પાછળ ગઈ. તળાવની પાળે જઈને કુમારને પાણીમાં ધકેકો માર્યો. કુમાર ડુબતો હતો, એટલે રાણીએ કહ્યું કે “બાર વરસ સુધિ આંહી કાચબો બનીને રહેજે. આંહી એકેય માણસ રહેશે નહિ.” રાજકુમાર કાચબો બની ગયો.

રાણી પાછી આવીને પથારીમાં સૂતી. રાજાજી આવ્યા

એટલે રાણી છાતીફાટ રોવા લાગી કે “અરેરે ! ફીકરો બિચારો મને માંદી જોઈને કાલ રાતે કયાંય ચાલ્યો ગયો અને કહેતો ગયો કે “મા ! તારે માટે દવા મળે નહિ ત્યાં સુધી હું પાછો ફરવાનો નથી.” રાજા રાણી બન્ને રડવા લાગ્યાં.

દિવસે દિવસે રાજામાં ડાકણનો ત્રાસ વધવા લાગ્યો. માણસો પણ ઘટવા લાગ્યા. રોજ રોજ ફરિયાદ આવે. કોઈ મા કહે કે “મારું છોકરું બોવાયું,” તો કોઈ બાઈ આવીને જુમ પાડે કે “મારો ધણી નથી જડતો.” વજીર કહે કે “આજ હું એ ડાકણને ચકડી લાવોશ.” રાતે વજીર પહેરો ભરવા લાગ્યા. મધરાતે ડાકણ રાજા-મહેલની અગાશીમાંથી ઉતરીને કયાંય ચાલી ગઈ. રાત પૂરી થયે તે પાછી આવી. તળાવમાં હાથ મોઢું ધોઈને પાછી મહેલમાં ચાલી ગઈ. બીજે દિવસે સવારે વજીરને પણ પત્તો લાગ્યો નહિ.

રાજા આવીને રાણીને કહે કે “ડાકણ વજીરને પણ ભરખી ગઈ. આજે રાતે તો હું જ પહેરો ભરીશ.”

રાણી રોની રોતી કહે કે “એક તો હું માંદી મરું છું, છોકરો પણ ચાલ્યો ગયો છે ને તમે પણ ચામ મરવા ચાલ્યા ! અરેરે મારી શી ગતિ !” રાણીને છાતી-ફાટ રોતી જોઈને રાજા ન ગયો.

હવે રાજકુમારના માસ્તરે ચોકી કરવાનું બીડું ઝડપ્યું. રાત પડી. મધરાત થઈ. અગાશી ઉપર ડાકણ દેખાણી. ડાકણ નીચે ઉતરીને ચાલી ગઈ. પાછી આવીને જ્યાં પાણીમાં મોઢું ધોવે છે, ત્યાં તો માસ્તરે એક તીર માર્યું.

તે તીરથી ડાકણનો કાન કપાઈ ગયો. ડાકણ એકદમ અલોપ થઈ ગઈ.

ગામમાં ખબર દીધી કે જે બાયડીનો કાન તૂટેલો હોય તેજ ડાકણ. રાજાએ જઈને જોયું તો રાણીનો જ કાન તૂટેલો. રાજા ધ્રુજી ઉઠ્યો.

બીજે દિવસ રાતે તળાવ ઉપર ભાલાવાળા માણસોની ચોકી બેઠી. ડાકણ આવી કે તરત એના શરીર ઉપર ચોકીદારોએ ભાલા ભેંકી દીધા. રાજા ડાકણને કહે કે “રાડ બોલ, ક્યાં છે મારો કુવર?”

રાણી કહે કે “કાચબો બનીને આ તળાવમાં બેઠો છે એ વરસે તે પાછો માણસ બની જશે.”

રાણીને જીવતી ને જીવતી બાળી મૂકી.

એ વરસ સુધી રાજાજી વાટ જોઈ રહ્યા. રાત દિવસ એને પોતાનો કુવર સાંભરે. દિવસે રાજાજી તળાવની પાળે જઈને બેસે, અને કાચબાને ખાવાનું ખવરાવે. એમ કરનાં કરતાં એ વરસ પૂરાં થયાં. છેલ્લે દિવસે તળાવની પાળ ઉપર આખા શહેરનાં લોકો ભેગાં થયાં. સાંજ પડી. કાચબો તળાવનાં પગથીયાં ઉપર આવીને બેઠો. રાજાજીએ એક રેશમી વસ્ત્ર એના ઉપર ઢાંકી દીધું એ વસ્ત્ર લઈને કાચબો પાણીની અંદર ગયો. થોડી વાર થઈ ત્યાં તો રેશમી પિતાંબર પહેરીને રાજકુમાર પાણીમાંથી આવ્યો આવે છે! એહો! શું એનું રૂપ! કેમ જાણે તળાવમાં એક કુમાર હુમણું જ નહાવા પડ્યો હોય, અને એક ડુબકી મારીને બહાર નીકળ્યો હોય!

કુમારને ગાદી સોંપીને રાજાજી વનમાં તપ કરવા આદેશ ગયા.

રાજકુમાર અને રાજકુમારી

રાજમહેલમાં રાણી એક દિવસ બેઠેલી. એની આંખોમાંથી આંસુ ચાલ્યાં જતાં હતાં.

રાજાજી આવી ચડ્યા. પૂછ્યું કે “રાણીજી, રોવું શીઠ આવે છે ?”

રાણી બોલ્યાં, “બુચો, સામેનાં ગોખલામાં ચકલી ચકલીને માળો જોયો? એ માળામાં બે નાના બચ્ચાં છે એ બચ્ચાંને ચકલી ચાચ મારી મારીને રોવરાવે છે. ચકલી બેઠો બેઠો જોયા કરે છે.

રાણી પુછે છે, “એ ચકલી બચ્ચાંને શું કામ મારે છે, રાણીજી ?”

રાણી બોલ્યાં, “ચકલીની સગી મા મરી ગઈ છે. આ ચકલી તો એની નવી મા.”

રાજા કહે, “રાજાજી હું મરી જઈશ, પછી મારાં બચ્ચાંની પણ આવી દશ થશે, એવું મનમાં થાય છે. માટે મને રડવું આવ્યું.”

રાજા કહે, “ઘેલી રાણી ! એવું તે કંઈ બને ! હું
શું એ ચકલા જેવો નિર્હથ છું ?”

રાણી કહે, “રાજાજી, વાત કરવી સહેલ છે.”

રાજાએ રાણી આગળ સોગંદ ખાધા, કે “ફરીવાર
કદી પરણીશ જ નહિ.”

રાણી માંદાં પડ્યા. મરવું હતું તે દિવસે રાજાને
પડખે બેસાડીને રાણી કહે કે, “તમારો કોલ સભારજો
હો ! મારાં કુંવર કુંવરીની સંભાળ રાખજો.” એટલું
બોલીને રાણી મરી ગયાં.

રાજાએ પંદર દિવસ શોક પાળ્યો. મોટાં મોટાં
રાજાની કુંવરીઓનાં કહેણુ આવ્યાં. રાજાજીએ પરણી લીધું.

નવી મા ઘરમાં આવી. રાણી રાજાના કાન બંધેરવા
લાગી. રાજાજી તો પોતાનું વચન પિસરી ગયા. કુંવર
કુંવરીને દુઃખનો પાર નહિ.

ભાઈ બહેન જ્યારે બહુજ સુંઝાંયા ત્યારે શું કરે ?
રાજા મહેલમાં એક કુંવર કુંવરીનો રખેવાળ હતો; એનું
નામ ભૈરવ. ભાઈ બહેન એ ભૈરવભાઈની પાસે જઈને
બેસે, અને આંસુ ખેરે.

રાણીએ રાજાના કાન બંધેર્યાં. ખીજે દિવસે ભરવભાઈની
નોકરી તુટી ગઈ. કુંવર કુંવરીને છાતીએ ચાંપીને ભૈરવ
ખૂબ રોયો. પછી એ નીકળ્યો.

એમ કરતાં થોડાંક વરસો વીત્યાં.

એક દિવસ મધરાત હતી. તે વખતે રાણીના ઓર-
ડામાં એક બુઢો પુરૂષ ઉભેલો એ બુઢો પુરૂષ રાજાનો.
વજીર હતો. એય જણાં શું વાત કરતાં હતાં ?

રાણી કહે, “ જુઓ, આ હીરામાણુંકનો ઢગલો,
તમારે જોઈતો હોય તો કામ કરો. ”

વજીર કહે, “ શું કામ ? ”

રાણી કહે, “ ખૂન. ”

વજીર કહે, “ કેવું ? ”

રાણી કહે, “ રાજકુમારનું ”

વજીર તો ચમકી ઉઠ્યો, ને બોલ્યો કે “ અરેરે !
રાણી માતા ! એ કુંવરને તો મેં મારે એ હાથે રમડ્યો
છે. એજ હાથે હું એને મારું ? ”

રાણી બોલી. “ નહિ મારો તો હું તમારો પ્રાણ
લેશ, ”

ધ્રુજતો ધ્રુજતો વજીર બોલ્યો, “ શી રીતે મારું ? ”

રાણી કહે, “ આ કટારથી. ”

વજીર ધ્રુજી ઉઠ્યો. એ બોલ્યો કે “ ના, ના, કટાર
મારતાં મારો હાથ થરથરે. હું એને જેર પાઇને મારીશ. ”

રાજકુમારી આ બધી વાત સાંભળી ગઇ. એ તો
દોડતી દોડતી જંગલમાં ગઇ. ત્યાં એક શંકરનું દેવળ
હતું. રાજકુમારી શંકરની સ્તુતિ કરવા લાગી.

ત્યાં તો એક પુરૂષ ત્યાં તો આવી પહોંચ્યો. એનું મોઢું બહુ વિકરાળ માથે, મોટા મોટા વાળ, લાંબી દાઢી અને રાતી રાતી આંખો. રાજકુમારી તો દોહીને એને વળગી પડી ને બોલી “લૈરવ ભાઈ, ઓ લૈરવ ભાઈ !”

એ પુરૂષ પૂછે છે કે “અરે જોડી, તું કોણ છે ? તું મને ઓળખતી નથી ? હું તો આ જંગલનો બહાર-વટીઓ છું. તને બીક નથી લગતી ?”

રાજકુમારી બોલી, “ના ! તું જોડું બોલે છે, તું તો મારો લૈરવભાઈ. પાંચ વરસ પહેલાં અમે ભાઈબહેન તારા જોળામાં રમતાં તે તું બૂલી ગયો, લૈરવભાઈ ?”

લૈરવ ગળગળો થઈ ગયો. એણે પૂછ્યું, “બહેન, ભાઈ ક્યાં છે ? એને કેમ છે ?”

રાજકુમારી રોઈ પડી ને બોલી કે “ભાઈને તો આજ આ મંદિરે લાવીને મારી નાખશે.”

બધી વાત સાંભળીને લૈરવ મંદિરમાં સંતાયો. રાત પડી ત્યાં રાજકુંવરને લઈને વજીર આવી પહોંચ્યો.

વજીર કહે, “રાજકુંવર, હોયો આ શરખત, પી બાઓ.” રાજકુંવર બોલ્યો, “વજીરજી, હું બાણું છું કે એ શરખત નથી, ઝેર છે. લાવો પી બાઈ.”

એમ કહીને રાજકુંવર ખ્યાલો હોઠે માંડે છે, ત્યાં તો વજીરે ખ્યાલો ઝૂંટાવી લીધો. ને પોતે પી ગયો. વજીરને ઝેર ચડ્યું. જમીન પર એ પડી ગયો. મરતાં મરતાં

બોલ્યો કે “રાજકુવર, આહીથી પરદેશમાં ભાગી જાઓ. નહિ તો તમારો પ્રાણ જાશે.”

રાજકુવર અને ભૈરવ મળ્યા. ત્રણે જણાં પરદેશ ઉપડ્યાં. રસ્તામાં રાત પડી. ઉજ્જડ જંગલ હતું. બહેન ભાઈના પગમાં કાંટા વાગતા જાય છે, શરીરે ઉજ્જડા પડે છે, ભૈરવની આંગળીએ વળગીને બેચ ચાલ્યા જાય છે.

એવામાં વરુઓનું એક ટોળું દોડતું આવે છે. ભૈરવ ભાઈ પાસે એક તલવાર. પણ એકલો કેટલાં વરુને મારી શકે? પછી એણે કહ્યું, “તમે ભાઈબહેન ભાગો. મને એકલાને મરવા દો.”

પોતાનાં તલવારથી ભૈરવે પોતાના શરીરમાંથી માંસના લોચા કાપ્યા. કાપી કાપીને વરુઓનાં મોં આગળ ફેંકતો જાય ને ભાગતો જાય. વરુઓ માંસ ખાવા રોકાય, ત્યાં ત્રણે જણા આઘાં આઘાં નીકળી જાય. વળી વરુઓ દોડતાં દોડતાં આવી પહોંચે. ફરીવાર ભૈરવ પોતાનું માંસ કાપીને નાખે. એમ કરતાં ભૈરવે આખું શરીર વરુને ખવરાવ્યું. અને રાજકુવર તથા રાજકુવરી દૂર દૂર નીકળી ગયાં.

સવાર પડ્યું. એક મોટી નગરી આવી. એ નગરીના રાજાએ એક મોટું મંદિર બંધાવેલું. પણ મંદિર ઉપર સોનાનું ઘડું ચઢાવવું હતું તે કેમેય ચડે નહિ. વાંકું વળી જાય. રાજાને આઘાણો કહે કે “કોઈ બત્રીસ-લક્ષણા માણસનો લોગ આપો.”

રાજકુવર ત્યાં આવી ચડ્યો. બાદાણા કહે “આજ બત્રીશલક્ષણા માણસ. આપી દો એનો ભાગ.”

રાજકુવર કહે. “મને મારો છો શું કામ? જીવતો રહીને જ હું એ ઇકું ચડાવી દઈશ.” એમ કહીને એણે દોરી ખેંચી. ઇકું વાંકું હતું તે સ્પીધું થઈને ચડી ગયું. માણસો વાહ વાહ કરવા લાગ્યાં.

ભાઈ ખંડેન ત્યાંથી આગળ ચાલ્યાં. ચાલતાં ચાલતાં બીજા એક નગરી આવી. તે દિવસે તે નગરીની રાજકુમારીનો સ્વયંવર થતો હતો. દેશ દેશના રાજાઓ ભેળા થયા હતા.

બહુ મોટી સભા ભરાયેલી, બધા રાજાઓની વચ્ચે હાથણી ઉપર બેસીને રાજકુવરી આવી પહોંચી, હાથણીની સૂંઢમાં કળશ ભર્યો હતો. રાજાઓએ હાથણીને કહ્યું કે “હે દેવી! જે રાજાની ઉપર તું કળશ ઢાળીશ તેને મારી દીકરી પરણાવીશ ને અરધું રાજપાટ આપીશ.”

હાથણી આખી સભામાં ફરી વળી, પણ કોઈના ઉપર એનું મન ઠર્યું નહિ. ચાલતી ચાલતી હાથણી મંડપની બહાર ગઈ, ને ત્યાં એણે કળશ ઢાળ્યો. કોના ઉપર? એક ભિખારી જેવા છોકરા ઉપર. આ છોકરો તે આપણો રાજકુમાર.

બધાય બોલી ઉઠ્યા. “હાથણી ભૂલી, હાથણી ભૂલી. આ ભિખારીની સાથે કાંઈ રાજકુમારી પરણે ખરી કે?”

બધા કહે કે “હાથીને બાલાવો, હાથીને બાલાવો.”

હાથી ઉપર ચડીને રાજકુમારી આવી. હાથી પણ

આખા મંડપમાં ફરીને બહાર ગયો. પેલા રાજકુંવરને બિખારી માનીને આઘો કાઢી મૂકેલો, કાથી ત્યાં પહોંચ્યો ને એના ઉપર કળશ ઢોલ્યો.

રાજકુંભારી પોતાના આપને કહે. “આપુ મરા નસી-અમાં ગમે તે માટયું હોય. હું તો એ બિખારીનું સાથેજ પરણવાની. બીજા મારા ભાઈ આપ.”

પછી એય પરણ્યાં રાજકુંવર અન્ધા રાજપાટનો ધણી બન્યો છે, અને લીલા લક્ષ્મી કરે છે પોતાની બહેનને એણે એ રાજના ભાઈ વેરે પરણાવી છે.

પણ રાજકુંભારના મનમાં સુખ નહોતું. એનાં એના દેશ સાંભરતો. પોતાના છુટ્ટા આપુ સાંભળના. કાંઈ કાંઈ દિવસ એની આંખમાં પાણી આવતું. પછી એણે પોતાના સસરાની રજા માગી. કહ્યું કે હું મહિને આવીશ. રાજાએ દીકરીને તૈયાર કર્. ખાસ જ મા ગાડાં ચાલે એટલો કરી આવર દીધો. કાથી ઘોડો દીધા. ડંકા નિશાન દીધા. આખો રસાલો લઈને કુંવર રાણી સાથે આપને મામ ચાલ્યો.

આંહી તો આપુ છુટ્ટા થઈ ગયા છે. કુંવર અને કુંવરી ચાલ્યાં ગયાં, ત્યારે થોડાએક દિવસ ઠીક લાગ્યું. રાણી એને રીઝવ્યાં કરે. પણ દેવના બાળક જેવાં પોતાના ભે છોકરાંને કાંઈ ભૂલાય? રાજા તો ઝુરી ઝુરીને રાત દિવસ કાઢે. રાણી ધણુએ મનાવે, છોકરાંનાં વાંકા બોલે. પણ રાજાનું મન માને નહિ. એણે રાણી સાથે અબોલા લીધા.

રાજના કામમાં રાજાનું મન ઠરતું નહિ. આખો રાજ-

કેરભાર બગડયો. સારા માણસો ભાગી ગયા. ખરાબ માણસોનું જોર વધ્યું. ખળના ખાલી થયા. પરદેશના રાજાએ લુટી લુટીને રાજાને ટાળી નાખ્યું.

રાજાજી તો ઝંખે કે “ક્યાં હશે મારાં કુંવર ને કુંવરી ? એને કોણ ખવરાવતું હશે ? કોણ સૂવાડતું હશે ?”

એક દિવસ સાંજ પડી. આકાશમાં ધુળના ગોટેગોટા ઉડે છે. આકરો આવીને કહે કે કોઇ પરદેશી રાજા ચડી આવે છે, એની સાથે અપરંપાર સેના છે.

રાજાની પાસે સેના નહિ, હથીઆર નહિ. રાજા શું કરે ? મોઢામાં બેસતું તરણું લીધું, હાથમાં અવળી તરવાર ઝાલી. અને પરદેશી રાજાને શરણે આવ્યો.

પરદેશી રાજાએ આ જોયું. જોતાંજ એ સામો દોડ્યો. દોડીને છુટ્ટા રાજાના પગમાં પડી ગયો, ને ઝાલી ઉઠ્યો. “બાપુ, બાપુ, મને પાપમાં કાં નાખો ?”

રાજાએ કુંવરને ઓળખ્યો. કુંવરને છાતી સાથે દાળીને રાજાજી ખુબ રડયા. કુંવરની આંખમાં પણ આંસુ માચ નહિ.

ગાજતે વાજતે બધા નગરમાં ગયા. કુંવરને જોવા આખું ગામ જાણે છલકી ઉઠ્યું.

નવી માને ખબર પડી. એના પેટમાં તો ક્ષણ પડી. એણે તાંસળી ભરીને અશ્રીણુ ઘોળ્યું. જ્યાં મોઢે માંડવા બંધ છે ત્યાં તો કુંવર પહોંચ્યો. તાંસળી પહાવી લીધી. માના ખોળામાં માથું મેલીને કુંવર ખૂબ રડ્યો. માતું

હૈયુ ઉભરાઈ આવ્યું. મા માણી માગવા મંડ્યાં. કુંવર
કહે, “માણી ! કાંઈ બોલો તો તમને ઇશ્વરની આજ્ઞા.”

કુંવર ગાદીએ બેઠો. રાજા રાણી વનમાં તપ કરવા
અયાં. રાજા આપ્ત આજ્ઞા થયું. બાધું પીધું રાજા કીધું.

સોનાની પુતળી

એક હતી રાજકુમારી. એનું નામ હીરા. પોતે બહુ રૂપાળી. પોતાના રૂપનો એને બહુ જ અહંકાર. કોઈની વાત સાંભળે નહિ, મનમાં આવે તેમ કરે અને રાત-દિવસ શણગાર જ સજ્યા કરે.

એને સાત સખી હતી. એક સખી અંબોડો બાંધી આપે, બીજી સખી હાથપગ ચિતરી આપે, ત્રીજી સખી શણગાર સજા આપે, ચોથી સખી ચરીસો ધરીને ઉભી રહે, પાંચમી પંખો ઢાળે, છઠ્ઠી વાળું વગાડે, ને સાતમી નાચ કરે. સાતે જણી મળીને હીરાને મોઢે હીરાનાં વખાણજ કર્યા કરે. પહેલી સખી કહે:—

“આહા, કુંવરીબા તો જાણે કંચનની પુતળી.”
બીજી બોલે કે:—

“બાહ, એનો રંગ તો જાણે ચોખા સોના સરખો.”
ત્રીજી ટાપસી પૂરે કે:—

“આહા ! બાલું નાક તો જાણે ખંસી !”

ચોથી ચડાવી મારે કે:—

“અરે, બાની આંગળી તો અસલ બાણે ચંપાની કળી !” અને પાંચમી બોલે કે:—

“બહેન ! તમારી આંગો તો બરાબર હીરાના જ કટકા !”

આવું આવું સાંભળીને રાજકુંવરી બા તો મદમાં ને મદમાં ફુલાયા કરે.

એનો મદ તો એટલો બધો ચડ્યો કે પછી પરીઓથી સહેવાયું નહિ. પરીઓને મનમાં થયું કે આને કાંઈક શિખામણ દેવી બેઠાએ.

સોનાના અરીસા સામે ઉભી ઉભી રાજકુંવરી પોતાનું મોઢું જોતી હતી. ત્યાં તો અચાનક અરીસામાં કોઈનું મોઢું દેખાયું. પાછી ફરીને કુંવરી જુવે ત્યાં તો એક પરી ઉભેલી. પરી બોલી “હીરા તું રૂપાળી છો, પણ આટલો મદ રાખ નહિ. એથી તારું સાડું નથી થવાનું.”

રાજકુંવરી કહે, “મારું રૂપ તારાથી દેખી શકાતું નથી, એટલે જ મારી સાથે વઢવાઢ કરવા આવી લાગે છે. ખરું ને ?”

પરી કહે, “ના, જેને આટલો બધો અહંકાર હોય, તેનું સાડું થાય જ નહિ. માટે હું તો તને ચેતવવા આવી છું, બહેન !”

આટલું બોલીને પરી તો ચાલી ગઈ.

પછી તો હીરાનો મદ ક્યાં ચે માય નહિ. એના મનમાં

એમ થયું કે હું એટલી બધી રૂપાળી કે પરીઓ પણ મારી અદેખાઈ કરે !

હીરાની પાસે ઘેરો વળીને સાત સખીઓ બેસે ને એનાં ખોટે ખોટાં વખાણુ કરે.

એક જણી કહે, “કુંવરીબાના હોઠ તો અસલ પરવાળા જેવાજ !”

બીજી બોલે, “બાના દાંત તો બાણે અસલ મોતી જેવા !”

બધી વાતો સાંભળીને હીરા તો હસ્યા જ કરે.

એકાએક એક સખી બોલી, “બરે, આ શું ! બાના દાંત સાચે સાચ મોતી જેવા કેમ લાગે છે ?”

વાત ખરી હતી. રાજકુંવરીના રાતા મોઢાની અંદર એકેય દાંત ન મળે. પણ દાંતને બદલે ગોળ ગોળ મોતીની બે હાર ચળક ચળક થાય છે. સખીઓ સમજી ગઈ કે આ કામ પેલી પરીનું હશે. એને મનમાં ફાળ પડી, પણ રાજકુમારીને મોઢે કંઈ બાદ્યું નહિ. હીરા તો મનમાં બહુ જ રાજી થઈ. એણે વિચાર્યું કે “ખાવાપીવામાં લગાર અડચણુ તો આવશે. પણ એની કાંઈ ફિકર નહિ. મોતીના દાંત તો નસીબદારને જ મળે.”

એક દિવસ સવારે હીરા પથારીમાંથી ઉઠતી નથી. એની સાતે સખીઓ ઉઠાડે છે પણ હીરા તો પડખુ ફેરવીને કહે કે “ઓહો, હેરાન કરો મા, બાપુ, અત્યારમાં ઉઠીને શું કરવું છે !”

સખીઓ કહે, “તમને અત્યાર લાગે છે. પણ જુઓ તો ખરાં, કેટલું ટાણું થઈ ગયું છે ?”

હીરા કહે, “કાં ? હજી તો અંધારૂં ઘોર છે.”

સખીઓને લાગ્યું કે હીરા ઉંઘમાં ને ઉંઘમાં આમ બોલે છે. એટલે એને ઠંઠાળીને કહ્યું, “આમ જુઓ તો, તરકા કેટલા બધા ચડી ગયા છે ?”

ત્યારે પછી હીરાનાં પેટમાં ફાળ પડી. એ તો આંખ ઉઘાડીને જોતી હતી. પણ અજવાળું દેખાતું જ નહોતું. એ હાથે આંખ ચોળીને ફરીથી જોયું. તોયે અંધારૂં ઘોર ! હાય, હાય, એ આંધળી બની ગઈ હતી !

રાતના મહેલમાં તો પોકાર થઈ ગયો. વૈદને બોલાવવા માણસો દોડ્યાં.

વૈદ આવીને જુએ ત્યાં આંખો તો એવી ને એવીજ. ઉલટી વધુ ચકચક થતી હતી. કેમ જાણે આંખો સળગી ઉઠી હોય ને ! વૈદે આંખો ઉપર ધીરે ધીરે કુંક મારી. પણ હીરાની આંખ જેમ હતી તેમજ રહી. બીડાઈ ન ગઈ. પછી દાકતરે આંખમાં આંખળી નાખી. તોયે આંખો દલી ચલી નહિ. પછી અંદર છરી ઘાંચી પણ આંખ ઉપર છરીનો ડાઘ પણ પડ્યો નહિ. આંખોને બદલે હીરાના બે કટકા બની ગયા છે !

આંખો ગઈ, એટલે પહેલાં તો રાજકુવરીને બહુજ વસમું લાગ્યું. પણ સાત સખીઓ કહેવા લાગી કે “એમાં શું થઈ ગયું ? તમે લાળશો નહિ તો અમે તમારું બધું કામ કરી દેશું. પણ તમારી આંખો કેવી રૂપાળી

બની ગઈ છે ! કેવી ચળકે છે ! એની શી વાત કરવી,
બા ?” રાજકુંવરી બહુ રાજી થઈ. એને નો રૂપાળા
થેલું હતું ! ખીજી કંઈયે વાત નહિ.

વળી એક જિવસ સવારે ઉઠીને હીરા બોલવા ગય
પણ બોલાયું નહિ. ફરીવાર વેદ આવ્યા. યુગ તપા-
સીને વેદ બોલ્યા કે “કુંવરીબાની જીભ ચપ્પે હોડ,
બધાય પરવાળાનાં બની ગયા છે.”

મુંગા થયું એ તો ખરેખર બહુજ વચ્ચમું. પણ
સાત સખીઓ હીરાને કહે, “ગાહો બા ! રાતા રાતા
પરવાળાના હોઠની અંદર, મોતીના દાણા જેવા દાંત કેવા
શોભીતા લાગે છે ! તમારા જેવી સુંદરી હવે તો આખા
જગતમાં ન મળે. ”

ધીરે ધીરે રેશમ જેવા કાળા કાળા એના વાળ
પણ સાચે સાચ રેશમના જ થઈ ગયા, ને એની આંગ-
ળીઓ પણ ચંપાની કળીઓ બની ગઈ. પછી પરીઓએ
વિચારું કે ચાલો, ફરીવાર હીરાની પાસે જઈએ. હવે
કદાચ એનો મદ ઉતરી ગયો હશે.

સોનાના આસન ઉપર હીરા બેઠી છે. સાત સખીઓ
એને વીંટળાઈ વળી છે. એ વખતે પરીએ આવીને હી-
રાને પૂછ્યું, “હીરા ! હવે તને કાંઈ અછલ્લ આવી કે ?
તારો ગર્વ ઉતર્યો કે ? બોલ, મને જવાબ દેવો હશે તો
તારાથી બોલી શકાશે. ”

કોધમાં હીરાનું મોઢું રાતું ચોળ થઈ ગયું. રાડ

પાડીને હીરા બોલી, “હું કદી ચે તારી પાસે હાર કબૂલ કરવાની નથી. મારા મહેલમાંથી હમણાં જ ચાલી જા.”

પરી કહે, “ઓહો ! હજી ચે આટલો મદ ? ઠીક, તને બધાંય કંચનની પુતળી કહીને બોલાવે છે, તો હવે સાચેસાચ તું કંચનની પુતળી જ બની જા !”

ત્યાં તો જોતજોતામાં રાજકુવરીનો રંગ સોના જેવો થઈ ગયો ને આખું શરીર ચળક ચળક થવા માંડ્યું. ધીરે ધીરે એના હાથ પગ કઠણ બની ગયા. હીરા સોનાની પુતળી બની ગઈ.

રાજમહેલમાં, એક સોથી સુદર ચોરડાની અંદર એ સોનાની પુતળીને બેસાડી રાખી. એને જોઈને બધાંયને થીક લાગતી. પછી એ દેશમાં માણસો અભિમાન કરતાં જ મટી ગયાં.

નિર્દય અપ્સરા

નાનું સરખું એક શહેર, અને તેમાં એક રૂપાળો રાજમહેલ. પુનમનો દિવસ હતો. મધરાત બમી હતી. તે વખતે એ રાજમહેલની ઉપર આકાશમાં એક વિમાન આંટા મારતું હતું. એ વિમાનની અંદર ટોકરીઓના અંકાર થતા હતા.

કોનું એ વિમાન ? કેમ ત્યાં થઈયું હતું ?

દેવલોકની એક અપ્સરા એ વિમાનમાં બેસીને ઇંદ્ર-રાજાની કચેરીમાં જતી હતી. જતાં જતાં આ શહેર ઉપર વિમાન આવ્યું. અપ્સરાએ આવેથી જોયું. રાજ અને રાણી રાજમહેલની અગાસીમાં સૂતાં હતાં.

ઓહો ! મૃત્યુલોકની અંદર આવાં સુખી માનવી રહેતાં હશે ? આ રાજ રાણી કેવી મીઠી નીંદરમાં પોઢ્યાં છે ! હાય ! હું અપ્સરા, પણ આવું સુખ મારા નસીબમાં કયાંથી હોય ?

આવું આવું એ અપ્સરાના મનમાં થવા લાગ્યું. એનાં મનમાં રાણીના સુખની અદેખાઈ આવી. તુરતજ

એણે વિમાનને અગાશી ઉપર ઉભાથું અને રાજાને ઉંઘમાં ને ઉંઘમાં ઉપાડી લીધો. રાણીને એકલી મૂંઝીને વિમાન આકાશમાં ઉડ્યું.

સવાર પડ્યું. રાણી જાગી. જુએ તો રાજા ન મળે. રાજા જાગ્યો ગયા હશે ! દરબારમાં ગયા હશે ! એમ વાટ જોતાં જોતાં બપોર થયા. સાંજ પડી. પણ રાજાજી આવ્યા નહિ. રાણીના પેટમાં ફળ પડી દસ દિશામાં માણુએ દોડ્યાં. પણ રાજાનો પતો રાજો નહિ.

પણ દેવસ વાટ જોઈને રાણી ચડી નીકળી. સૂઝે કેટલે રાણીસ નહિ કયા જણે તે તો જાણ નહોતો. હુંગરા વગરનાં, વને વન વીધ્ય. નદી તળે ને જોયાં. અડધે આર્યે નજરે કાની જાય છે કાણે જાણ રાણી !

એમ કરતાં કરતાં એક અઘોર જંગલ આવ્યું. ત્યાં કોઈ રાણીસ ન મળે. એ જંગલની આંરે એક ઉચો ઉંચો ડોહો. કોઠાના દરવાજા અંધ; અને ઉપર ચઢાય એવું ક્યાંઈ નહોતું. પણ કોઠાની દિવાલ ઉપર ઝાડના વેલા ચઢેલા એ વાત રાણીને યાદ આવી. વેલાને જાનીને રાણી ધીરે ધીરે ચઢવા લાગી. વચમાં એમ થય કે હમણાં વેલો તુટશે. નીચે નજર કરે તો ચકરી આવે. જાણે થડી કે પડશે ! પણ રાણી તો ભગવાનનું નામ લેતી લેતી છેમટે કોઠા ઉપર પહોંચી.

ઉપર જાય ત્યાં તો રૂપાળા એન્ડા જોયા. ચારે તરફ ભાત ભાતની શોભા જોઈ. પણ એરડાને તાળાં દીધેલાં. જોતાં જોતાં એની નજર એક આવીના ગુમખા ઉપર પડી. આવી લઈને એ પહેલો એરડો ઉઘાડવા લાગી. ઉઘાડતી

જાય ને એની છાતી થરથર ધ્રુજતી જાય. ઉઘાડીને જુએ તો જાત જાતના સુંદર મેવા અને મીઠાઇ. બીજો ચોરડો ઉઘાડ્યો. અંદર જુએ તો જાત જાતનાં પુલ અને તેલ અત્તર. એના જેવી સુગંધ મૃત્યુલોકની અંદર રાણીએ કોઇ દિવસ નહોતી જોઇ. એ બંધ કરીને ત્રીજો ચોરડો ઉઘાડે ત્યાં તો જાત જાતના પોશાક. એવા કિમ્મતી પોશાક તો પરીઓજ પહેરી શકે.

એમ કરતાં કરતાં સાતમો ચોરડો જ્યાં ઉઘાડે ત્યાં તો રાણી થંભી ગઇ એના મોઢા ઉપરથી લોહી ઉડી ગયું. એનાથી ચીસ પડાઇ ગઇ. એણે શું જોયું ?

રૂપાળા એક પલંગ ઉપર એનો રવામી, પેલે રાજા પડ્યો છે. મોઢું સુકાઇ ગયું છે, શરીર તદ્દન દુબળું પડી ગયું છે. રાજા જલ્લાન બનીને સૂતેલો હતો.

રાણી રોતી રોતી રાજાના શરીર ઉપર હાથ ફેરવતી હતી. ત્યાં તો “ધરરર, ધરરર” એવો અવાજ સંભળાયો. આકાશમાંથી એક વિમાન ઉતરવા લાગ્યું. રાણીએ તો તરત જ ચોરડો બંધ કરી દીધો અને ચાવી જ્યાં હતી ત્યાં મૂકીને પોતે સંતાઇ ગઇ.

વિમાન કોઠા ઉપર ઉતર્યું. અંદરથી એક અપ્સરા બહાર નીકળી. રાજાને ઉપાડી જનાર તેજ આ અપ્સરા. રાત પડી ગઇ હતી. અપ્સરા આવી ત્યાં તો આખા કોઠાની અંદર એની મેળે દીવા થઇ ગયા.

અપ્સરાએ એક પછી એક ચોરડા ઉઘાડ્યા. ખાણું પીધું, શણગાર સજ્યા. કુલની માળા પહેરી. માથે સુગંધી

તેલ લગાવ્યાં, અને સાતમા ઝોરડાની અંદર ગઈ. જઈને સૂતેલા રાજાને પગે કાળો દોરો બાંધ્યો હતો તે જોડી નાખ્યો. રાજા ઉંઘમાંથી ઝબકી ઉઠ્યો. વિલાપ કરતો કરતો રાજા કહે છે કે “રે અપ્સરા! મેં તારો શું અપરાધ કર્યો છે? તું મને આંહી લાવી છે, પણ મારી વહાલી રાણી શી રીતે દિવસો વીતાવતી હશે? એ મરી ગઈ હશે કે જીવતી હશે?”

અપ્સરા બેઠી, “રાજા! એ રાણીને હવે બૂલી ના. મારી સાથે લગ્ન કર. જો મારું રૂપ, મારી માયા, મારી શોભા.”

રાજા તો ઝળે છે કે ‘મારે મારી રાણી વિના બીજું કંઈ ન જોઈએ.’”

અપ્સરા કહે, “હું તને નહિ છોડું. તું નહિ માને તો તને રીબાવી રીબાવીને મારીશ.”

આખી રાત આવી રીતે અપ્સરા મનાવે ને ધમકાવે. પણ રાજા માને નહિ. સવાર થયું એટલે ફરીવાર રાજાને પગે કાળો દોરો બાંધ્યો. રાજા બેભાન બનીને પલંગમાં પડ્યો. અપ્સરા વિમાનમાં બેસીને ધંદ્રિલોકમાં ચાલી ગઈ.

આખી રાત રાણીએ છાનીમાની આ વાતો સાંભળી. પોતાના સ્વામીનું દુઃખ જોઈને એનું હૈયું કાટી જતું હતું. એના મનમાં થયું કે “ઓહો! કેવો મારા પતિનો પ્રેમ! અપ્સરા ઉપર પણ મોહ્યો નહિ! વાહ રે મારા પતિ!”

પછી દિવસ આથમ્યો એટલે રાણી જાતમા ચોરડામાં ગઈ. રાજાને ઉઠાડવો શી રીતે ? શરીર ઉપર હાથ ફેરવતાં એના પગના અંગુઠા ઉપર કાળો દોરો ભેંચે. રાણીએ દોરો છોડ્યો. તુરત જ રાજા બગ્યો અને રાણી સામે ભેંધ રહ્યો. પણ ઘણા દિવસની બૂખને લીધે એને અરાબર દેખાયું નહિ.

રાણી કહે, “એનાખો છો ?”

રાજાએ રાણીનો સાદ એળખ્યો. બેય જણાં લોટી પડ્યાં. રાજા રાણીને કહે કે “વહાલી રાણી ! તમે આંહીથી ભાગી જાઓ. અખસર તમને મારી નાખશે. મારી આશા રાખશે નહિ.”

રાણી કહે “મરીશ તો તમારી પાસે જ મરીશ. તમને સાથે લીધા વગર આંહીથી નથી ખસવાની.”

રાજા કહે, “રાણીજી, હું શી રીતે બચું ? મારા શરીરમાં જોર નથી. આટલા દિવસ થયાં મને ખવરાવ્યું નથી. આ કોઠા ઉપરથી કેમ કરીને નીચે ઉતરાય ?”

રાણી બોલો, “તમને હું ખાવાનું આપું. હમણાં થોડાં દિવસ તમે ખાઓ પીઓ. તમારા શરીરમાં જોર આવશે ત્યારે આપણે ભાગી જશું. પણ એકલી તો હવે જઈ રહી.”

પછી રાણીએ પહેલા ચોરડામાંથી મેલો ને મીઠાઈ આણ્યાં. રાજાને ખવાડ્યાં. સાંજ પડી વિમાન ગળ્યું, દીવા પ્રગટ થયા, એટલે રાજાને પગે દોરો ખાંધીને રાણી સંતાઈ ગઈ.

આવી રીતે રાજ સાંજે અપ્સરા આવે ને પહેલે દિવસ જેમ કયું હતું તે પ્રમાણે કરે. પણ રાજા તો એકનો બે થાય જ નહિ. એટલે અપ્સરા એને મૂર્છામાં નાખીને સવારે પાછી ચાલી જાય. અને સવાર પડે કે તુરત રાણી રાજા પાસે આવે, ખવરાવે, પીવરાવ ને આનંદ કરાવે. સાંજે પાછી સંતાઈ જાય.

એમ કરતાં થોડા દિવસ વીત્યા. અપ્સરાએ જોયું કે આ રાજાના શરીરમાં હવે નવું જોર આવતું જાય છે. આમાં કાંઈક ભેદ હશે. ગમે તેમ હોય. પણ રાજાને ક્યાંકથી ખાવાનું પહોંચે છે ! અપ્સરા બરાબર તપાસ રાખવા લાગી.

રાજાને તો હવે દિવસનો પણ આરામ નથી રૂળતો. રાત આખી પણ જાગતું પડે છે. દિવસે રાણી ને રાતે અપ્સરા. એવા થાકથી એક દિવસ રાતે રાજાને ઝોલું આવી ગયું અને તુરત જ અપ્સરા ચેતી ગઈ. એના મનમાં થયું કે નાકી અહીં કોઈ જ્ઞાનવી રહે છે. સવાર પડયું કે તરત રાજાને પગે દોરો બાંધીને એને વિમાનમાં નાખ્યો અને વરૂદર ! કરતું વિમાનને આકાશમાં હાંકી મૂકયું. પેલી રાણી દોડતી દોડતી બહાર આવી ને ખૂબો પાડવા લાગી. ઓ રાજા ! ઓ મારા દત્તાત્રીનાથ ! પણ કોણ જવાબ આપે ?

માંડ માંડ હાથમાં આવેલો રાજા હવે તો ગયો, ફરી મળવાનો નથી, એમ માનીને રાણી હિંમત હારી બેઠી. રખડતી રખડતી એક સરોવર ઉપર જઈને ઉભી. અંદર પડીને મરવા જાય છે ત્યાં તો અંદર હંસનાં બે બચ્ચાં એઠેલાં જોયા. એ બચ્ચાં માનવીની વાચામાં કહેવા

લાગ્યાં કે “ જહેન ! આ સરૌવરમાં અમે તને આપઘાત કરવા નહિ દઇએ. જો પેલા અમારાં માખાપ આવે. એમને પૂછીને પડજે. ”

હંસ અને હંસણી આખ્યાં

રાણી બોલી, “ હે રાજહંસ, હવે મને મરવા દો. મારા પતિ વિના હું શીદને જીવું ? ”

હંસ-હંસણી બોલ્યાં, “હે દુઃખીઆરી રાણી ! તારો રાજા હજી જીવે છે. તે કયા છે એની અમને ખબર છે. અમારી પીઠ ઉપર બેસી જા. અમે તને એ દેશમાં ઉતારી દેશું.”

રાણી હંસની પીઠ ઉપર બેઠી. હંસ હંસણી ઉડ્યાં. મોટા મોટા ડુંગર અને મોટા દરિયા વળોટીને ગાંધર્વ-લોકમાં પહોંચ્યાં. રાણીને ત્યાં ઉતારી.

હંસ બોલ્યો “રાણી જહેન ! સાંભળો. આંહી એક ગાંધર્વ છે. એને એક દીકરી હતી. તે ઘણાં વરસો થયાં ખોવાઈ ગઈ છે. તમે ત્યાં જાઓ ને કહેજો કે ‘હું તમારી દીકરી છું.’ પછી તે તમને નાચગાન શીખવશે. ને ઇંદ્રની સભામાં લઈ જશે. ઇંદ્ર ભગવાનને તમારા નાચથી રાજી કરશે અને એ વરદાન આપે ત્યારે તમારા પતિની માગણી કરજો. તમારા પતિને હરણ કરી જનારો અપ્સરા પણ ત્યાંજ હશે.”

એમ કહીને હંસ હંસણી ઉડી ગયાં.

રાણી ગાંધર્વ પાસે ગઈ.

રાણી કહે, “બાપુ ! મને ઓળખો છો ? ”

ગાંધર્વ કહે “તું કોણ ? ”

રાણી કહે, “ હું તમારી દીકરી. ”

પછી ગાંધર્વે નામ નિશાન પૂછી જોયાં તો ખરાખર વાત મળતી આવી. ગાંધર્વ બિચારો દીકરીને જોઇ ગાંડો ગાંડો થઇ ગયો. દીકરીને નાચગાન શીખવવા માંડ્યો. થોડા દિવસમાં તો રાણી બહુજ સરસ કળાઓ શીખી ગઇ.

પછી ગાંધર્વ પોતાની દીકરીને ઇંદ્રની સભામાં લઇ ગયો. એના મનમાં એમ કે મારી દીકરીને સારાં નાચ-ગાન કરાવીને ઇંદ્રની મહેરબાની મેળવી લઉં. સહુથી સરસ નાચ કરનારી પેલી અપ્સરા હતી. એ અપ્સરા નાચે છે અને ગાંધર્વ વાજીત્ર બબ્બે છે. ગાંધર્વ બાણી-જોઇને વાજીત્ર તાલ બહાર વગાડતો ગયો, એટલે સામ્રાજ્યના નાચ ખરાખર થવા માંડ્યો. ઇંદ્રતું મન બહુજ નારાજ થયું.

પછી ગાંધર્વે રાણીને હાજર કરી નાચ કરાવ્યો. એવો તો અલૌકિક નાચ કે ઇંદ્ર કહે, “બેટા ! માગ, માગ ! ”

રાણી બોલી, “ માથું મ્હારા પતિ. ”

ઇંદ્ર કાંઈ સમજી શક્યા નહિ. પછી રાણીએ પોતાની આખી કથની રહી સંભળાવી. પેલી અપ્સરાને પણ ઓળખાવી.

ઇંદ્રે કોપ કરીને અપ્સરાને પૂછ્યું, “ સાચી વાત ? ”

અપ્સરા શરમાઈને નીચું જોઈ ગઈ.
 ઈંદ્રે શાપ દીધો કે “હે નિહંચ મનની અપ્સરા ! જા,
 તું મૃત્યુલોકમાં જન્મજે. તને પણ તારા પતિને
 વિયોગ થશે.”

રાજાને કચેરીમાં હાજર કર્યો. ઈંદ્ર મહારાજે રાજા
 રાણી બેયને આશીર્વાદ દીધા. ઘણી ઘણી ભેટો આપી,
 અને વિમાનમાં બેસાડીને એમને ગામ મોકલી દીધાં.

હસમુખી

એક હતો સોદાગર. એ સોદાગરને ત્રણ દીકરી હતી. મોટી બે બહેનો દેખાવમાં રૂપાળી, પણ એનાં મન બહુ ખારીલાં. આખો દિવસ બેઠી બેઠી બેય જણીઓ નવા નવા શણગાર સજ્યા કરે. નાની દીકરી, જેવી રૂપાળી તેવીજ ગુણવાન. એનું મોં તો સદાય હસતું ને હસતું. બધાંયને એના ઉપર બહુ હેત આવે. બધાએ એનું નામ પાડ્યું ‘હસમુખી.’

સોદાગર બહુજ પેસાદાર. એને ઘેર સાત સાત કોટડી દ્રવ્ય ભર્યું છે. મહામૂલ્યા માલ ભરી એનાં વહાણ દેશ-વિદેશમાં જાય છે.

એક વખત ખબર પડ્યા કે એનાં બધાં વહાણ દરી-આમાં ડુબી ગયાં. એ રાંક બની ગયો. મહેલ વેચીને નાની કુંપડીમાં રહેવા ગયો. ભાતભાતનાં લોજનને બદલે જીવારનો રોટલો જ મળે.

મોટી બે બહેનોને તો બહુજ ખીજ ચડી. એને કાંઈ ‘સાર’ લાગે નહિ. આખો દિવસ કચકચ કર્યા જ કરે.

પણ નાની જહેન હસસુખીતું મ્હેં તો હસતું ને
હસતું. આખો દિવસ ઘરતું કામકાજ કરે, રાંધણું કરે,
વાળી ચોળીને ઘર ચોખ્ખું રાખે, પોતાના બાપુની સં-
ભાળ રાખે. ને રાતે પોતાની નાની મજાની પથારીમાં
સુખેથી ઉઘી જાય. સવાર થાયું ન હોય ત્યાં તો ઉઠે,
ને કામકાજ કરવા માંડે. જા પતેય આ નાની દીકરી ઉપર
જાદુજ હેત. પણ મોટી જો જહેનોથી જો જમાય નહિ.

વાળી ખબર આવ્યા કે એતું એક વહાણ હાથ
આવ્યું છે. એ વહાણને લેવા જવામાં મોડાગરને પાછા
આવતા એક વસ્ત્ર લાગ્યો. તેણે દીકરીએ. પૂછ્યું કે
“તમારે મટે કંઈ લાતું ?”

મોટી દીકરી કહે કે “મારે માટે એક રૂપાણું
ચોટણું લાવજો.”

વચેટ દીકરી કહે કે “મારે માટે એક મોતીની
માળા લાવજો.”

સહુથી નાની દીકરી હસસુખી રાતી રાતી કહે કે
“બાપુ ! મારે બીજું કંઈ નથી જોઈતું. તમે વહેલા
વહેલા પાછા આવજો.”

બાપુ કહે, “ના, બેટા ! બીજી જહેનોએ કંઈક કંઈક
મંગાવ્યું છે. માટે તું પણ કંઈક તો મંગાવ.”

હસસુખી બોલી, “ઠીક ત્યારે, બાપુ ! એક સફેદ શુ-
લાખતું પુલ લેતા આવજો.”

મોડાગર ગયો. પાછા વળવાનો વખત આવ્યો. મોટી

દીકરી માટે ઓઢણું અને વચેટને માટે સોતીની માળા તો મળી; પણ ઘોળું ગુલાબનું કુલ ક્યાંથી કાઢવું ? એ દેશમાં તો ગુલાબ જ ન મળે. તો પછી સફેદ ગુલાબની શી વાત જ કરવી ?

એમ વિચાર કરતો કરતો સોદાગર ઘોડે ચડીને બીજે ગામ જતો હતો એમાં એ રસ્તો ભૂલ્યો. એને ખડુંજ થાક લાગ્યો. ઉઘ પણ આવતી હતી. ફરતાં ફરતાં એણે એક મોટો મહેલ જોયો. એને એમ થયું કે ઓહો ! વનમાં આવો મહેલ ક્યાંથી ?

એણે તો મહેલને દરવાજો સાંકળ ખખડાવી. તુરત દરવાજો ઉઘડ્યો. ત્યાં કેઈ માનવી નહોતું. કેણે દરવાજો ખોલ્યો હશે એ કાંઈ સમજાયું નહિ.

સોદાગર જુએ ત્યાં તો હવામા બે હાથ દેખાય છે. એ હાથ એને પગે લાગીને અંદર બોલાવે છે.

સોદાગર બોલ્યો, “ ઘોડાને એકલો મકીને શી રીતે આવું ? ”

ત્યાં તો કેણે બાણે ક્યાંથી બીજા બે હાથ આવ્યા અને લગામ બાંધી ઘોડાને તબેલામાં લઈ ગયા. સોદાગરને થયું કે નક્કી, આ તો ભૂતનું ઘર લાગે છે; પણ એને તો એવો થાક લાગેલો કે અંદર ગયા વિના ઉપાય નહોતો.

અંદર જાય ત્યાં બીજા બે હાથ આવીને એને સોજનશાળામાં લઈ ગયા. ખૂબ સારી મીઠાઈ, મેવા, શરબત ને મુખવાસ દીધાં. સોદાગર ખાવા મંડ્યો. જુએ

હસમુખી

સિંહ કહે, “કેમ કુલ તોડયું? તને ખાઈ જાઉં.”

(પા. ૭૩)

ત્યાં તો ચારે તરફ કેટલાયે હાથ હવામાં ઉલેલા. કોઈ એને પંખો ઢાળે, કોઈ પીરસે, ને કોઈ શરબત લાવી આપે. પછી એને સૂવાના ચોરડીમાં લઈ ગયા. જુએ તો એ હાથ બિછાતું કરે છે. બિછાતું એવું સુવાળું કે સોદાગરને મીઠી ઉંઘ આવી ગઈ.

સવારે ઉઠીને થોડે ચડી એ ચાલવા લાગ્યો. ત્યાં તો એણે એક રૂપાળી કુલવાડી જોઈ. એ પુલવાડીમાં ઘોળાં ઘોળાં સુંદર ગુલાબ ઉઘડેલાં. સોદાગરને એની નાની દીકરીનો સંદેશો સાંભર્યો. તરત એ પુલ તોડવા ગયો. જ્યાં તોડે ત્યાં તો મોટી ચીસ પડી. સોદાગરના હાથ-માંથી પુલ પડી ગયાં. સામે જુએ તો એક વિકાળ સિંહ ! રાતી રાતી એની આંખો ! છરી જેવા એના દાંત ! એની જીભ તો લસ લસ થાતી હતી.

સિંહ કહે, “કેમ માફ કુલ તોડ્યું ? તને ખાઈ બાઉ.”

સોદાગર કહે, “ભૂલ થઈ. આ વખતે માફ કરો. મારી નાની દીકરીએ મગાવ્યાં છે, એટલેજ મેં તોડેલાં.”

સિંહ બોલ્યો, “હીક, એક વાત કબુલ કર તો બવા દઉં. ઘેર જ ત્યારે તને જે પહેલું સાચું મળે તેને એક મહિનાની અંદર આંહી મોકલી દેલું.”

સોદાગરે વિચાર કર્યો કે ઘેર પહેલું-વહેલું તો બીજું કોણ મળશે ? બારણામાં મારો ફતરો ખેંચો હશે. એને મોકલી દઈશ. એમ સમજીને એણે કહ્યું કે “બહુ સારું.”

સિંહ કહે, “આ કુલ તારી દીકરી પાસે લઈ બા.”

એક મહિનો વીત્યે જ્યારે આંહી આવવું હોય, ત્યારે આ કુલ હાથમાં રાખજો, ને મનમાં ચિંતવજો; એટલે તુરત આંહી આવી પડશે. ”

સોદાગર ઘેર ગયો. દરવાજામાં જાય ત્યાં તો નાની દીકરી “ બાપુ આવ્યા, બાપુ આવ્યા ” કરતી દોડી આવી. બાપુને વળગી પડી.

બાપુના મનમાં કાળ પડી કે “ હાય હાય ! શા સાડ મેં સિંહણ વચન કબૂલ કર્યું ? આ દીકરીને મારાથી કેમ મોકલાશે ? એના કરતાં સિંહ મને જ ખાઈ ગયો હોત તો કેવું સાડ થાત ? ” સોદાગરની આંખમાંથી આંસુ પડવા લાગ્યાં.

હસમુખીએ પૂછ્યું, “ બાપુ શું કામ રડો છો ? શું થયું છે. ”

બાપુએ રેતાં રેતાં બધી વાત કહી.

હસમુખી બોલી કે “ કાંઈ વાંધો નહિ. આપણું વચન કાંઈ આપણાથી ભંગાય ? બાપુ ! મને ત્યાં ખુશીથી લઈ જાજો. ”

એક મહિનો વીતી ગયો. સોદાગરે વાત કાઢીજ નહિ, પણ હસમુખી કાંઈ ભૂલે ? એણે સંભારી આપ્યું. સોદાગર ખૂબ રોયો. પણ હસમુખી એકની બે થઈ જ નહિ. બન્ને જણાંએ હાથમાં કુલ લઈને ચિંતવન કર્યું, એટલે ધડીવારમાં તો સિંહની કુલવાડીમાં પહોંચ્યાં. દરવાજે કેઈ મણસ નહોતું. પણ આગળની જેમ બે હાથ આવ્યા, ને

ખાપદીકરીને અંદર લઈ ગયા. પછી ઘણા હાથ આવ્યા, અને ખાપ દીકરીને જમાડી લીધું.

ત્યાં તો સિંહ આવ્યો. સોદાગરે એને પગે લાગીને કહ્યું, “આ મારી દીકરી.”

સિંહ બોલ્યો, “તમે હવે તમારે ઘેર જાઓ. તમારી દીકરી આંહી જ રહેશે. એની ચિંતા કરશો નહિ. એને આંહી કાંઈ હુઝા નહિ થાય.”

સોદાગર દીકરીને એક બચ્ચી કરીને આવ્યો ગયો. હસમુખી તો એ ભૂતના મહેલમાં એકલી પડી. ઘણા હાથ એની પાસે હજર રહે છે. એને જે ભેઈએ તે આપે છે. હસમુખી નહાવાની એરડીમાં બેસે ત્યાં તો પથરની કુંડીમાં સુગંધી શુલાબજળ ભરેલાં, જાતજાતનાં રૂપાળાં તેલ પડેલાં, અને જાતજાતનાં રંગબેરંગી ઓઢણાં ટાંગેલાં. ખાવાને વખતે ખાવાનું પણ તૈયાર. ખાવા બેસે તે વખતે મીઠાં મીઠાં વાળાં વાગવા માંડે. એક એરડામાં બુએ તો અપરંપાર રનકડા, બીજા એરડામાં ચિત્રોની ચોપડીઓ, ત્રીજા એરડામાં લીલા પીળા ને આસમાની રંગનાં પંખી.

હસમુખીને આ બધું બહુજ ગમ્યું. પણ અરેરે! આવી શોભા શું એકલા એકલા જ ભેંચા કરવાની? મારી સાથે બીજું કંઈ માનવી નહિ?

સાંજે સિંહ આવ્યો. સિંહ કહે, “તને વાર્તા કહું?”

હસમુખી પહીતી પહીતી બોલી કે “ભલે!”

રાજ થઈને સિંહ વાર્તા કહેવા લાગ્યો. બહુજ

મઝાની વાર્તા. સિંહની મીઠી મીઠી બોલી સાંભળે ત્યારે હસમુખીને બહુ હેત આવે. પણ સિંહનાં મોઢા સામે જુએ ત્યાં હસમુખી ખૂબી મરે. સિંહ થોડીક વાતો કરીને ચાલ્યો ગયો.

પછી તો રોજ સાંજે આવીને સિંહ વાતો કરે. ધીરે ધીરે હસમુખીની ખડાક ઓછી થઈ. એને લાગ્યું કે સિંહનું મોં ભલે ખરાબ હોય, પણ એનું મન બહુ જ પ્રેમાળ લાગે છે.

એક વાર સિંહ કહે કે “ મારી સાથે પરણીશ ? ”

હસમુખી તો આ સાંભળીને દુસ્કે દુસ્કે રોવા લાગી. બિચારો સિંહ દિલગીજ થઈ ચાલ્યો ગયો.

હસમુખીને એક દિવસ સ્વપ્નનું આત્મું કે પોતાને ઘેર એના બાપુ બહુ માંદા છે. એને બહુ જ શોક થયો. સાંજે સિંહને એણે વાત કરી.

સિંહ કહે, “ લે આ ગુલાબ. હાથમાં રાખીને તારા ઘનું ચિત્તવન કરજે. હમણાં પહોંચી જઈશ. પછી આવવાને વખતે પણ એમજ કરજે. જલદી આવજે હો ! તારા વિના મારા દિવસ કેમ જાશે ? ”

હસમુખી કહે “ હું આઠ દિવસમાં જ આવીશ. ”

ખીજે દિવસે એ ઘેર પહોંચી. ખરેખર એના બાપુ માંદા હતા. પણ હસમુખીને દેખીને એ સ્તબ્ધ થઈ ગયા.

હસમુખીએ પોતાની બે પહેનેને સિંહના ઘરની બધી

વાત કહી સંભળાવી. એ સાંભળીને એ બે ખડેનોના મનમાં બહુજ ખાર થયો. એક દિવસ તેઓ છાતીમાની એના ચારડામાંથી ગુલાબનું ફુલ ચોરી લાવી. ફુલ હાથમાં રાખીને ચિત્તવન કર્યું કે “અમને એ રૂપાળા રાજમહેલમાં લઈ જા.”

ત્યાં તો એક ભયંકર અવાજ થયો. જાણે કેઈ રાક્ષસ ખાવા આવે છે. બેય જણીના હાથમાંથી પુલ પડી ગયાં ને બેય જણી ઘરમાં ભાગી ગાઈ.

સાત સાત દિવસ વીતી ગયા. હસસુખીને જાવાનો વખત થયો. એણે ખાચુની રજા લીધી; પણ જીવે તો ફુલ ન મળે. હસસુખી રોતી રોતી પુલ ગોતવા લાગી. બહાર જઈને જીવે ત્યાં સુકાઈ ગયેલું ગુલાબ પડેલું. હસસુખી જઈને એ પુલને અકકી ત્યાં તો આગળના જેવું જ લાગુ ફુલ બની ગયું. રાજ થઈને એ સિંહને ઘેર આહી ગઈ.

જઈને જીવે ત્યાં તો હાય હાય ! રૂપાળી ફુલવાડી હતી ત્યાં બધું જંગલ થઈ ગયેલું; ઘરમાં જઈને જીવે તો બધું વીખાયેલું પડેલું. આખું ઘર ઝાંખું ઝાંખું બની ગયેલું. પેલા હાથ તો કામ કરતા હતા, પણ એમાં જાણે જોર જ નહોતું. તે દિવસે ખાવાને વખતે વાળ પછુ ન વાગ્યાં. સાંજે સિંહ આવશે એમ લાગ્યું. પરંતુ અદેરે! કદાચ એને બહુ જ ખોટું લાગ્યું હશે તો હું શું કરીશ ?

સાંજ પડી, પણ સિંહ તો આવ્યો નહિ ! આખી રાત હસસુખીને ઉઘ આવી નહિ. એ તો આંસુડાં ઢાળતી

જાય ને મનમાં વિચારતી જાય કે અરેરે ! એને રીસ ચડી હશે ? કે એ માંદા પડયા હશે ? મેં અભાગણીએ શા સારૂ મોડું કર્યું ?

હસમુખી બગીચામાં જઈને સિંહને ગોતવા મંડી. એણે જોયું તો આઘે એક ઝાડ હેઠળ સિંહ સૂતેલો. સાવ મરવા જેવો થઈ ગયેલો. એની આંખમાંથી આંસુ પડતાં હતાં.

હસમુખી એની પાસે જઈને રોતી રોતી કહેવા લાગી, “સિંહ ! આ સિંહ ! ઉઠો. ફરી વાર કદી હું આપું નહિ કરું. મારા સમ છે, ઉઠાને !”

સિંહે ગરીબડું મ્હોં કરીને હસમુખીને કહ્યું, “તું મારી સાથે પરણીશ ?”

હસમુખી બોલી, “એથી જો તમને સારું થતું હોય તો હું જરૂર પરણીશ.”

અહાહા ! આટલું હસમુખી બોલે તો ત્યાં તો ચામેર વાળું વાગવા લાગ્યાં, વાડી લીલીછમ બની ગઈ, પંખી ગીત ગાવા લાગ્યાં; અને સિંહ ! હસમુખી જુએ તો સિંહ ન મળે. એને બદલે એક રાજકુમાર ઉસેલો.

રાજકુમાર બોલ્યો “આ રાજમહેલ મારો છે. એક બહુગરે આવીને મને સિંહ બનાવી દીધો. મારા માણસોના ફક્ત હાથજ રહેવા દીધા. એણે મને કહેલું કે કોઈ રૂપાળી કન્યા આવીને તને પરણવાની હા પાડશે, ત્યારેજ તું પાછો રાજકુમાર થઈ જઈશ.”

ઘરમાં જઈને જુએ ત્યાં તો હાથ ન મળે. બધા

નોકરચાકર કામ કરતા હતા. પછી રાજકુમાર હસમુખોને લઈને સોદાગરને ઘેર ગયો. એની વાત સાંભળીને સોદાગરે બેચનાં લગ્ન કર્યાં.

એ મોટી બહેનો તો ખારમાં ને ખારમાં બળી જ ગઈ.

પરણીને બેથ જણાં પાછાં પોતાને દેશ આવ્યાં. આધુ' પીધુ' રાજ કીધુ'.

મયૂર રાજા

એક હોયો રાજા અને એક હતી રાણી એને બે નાના દીકરા હતા. થોડા વખત પછી એને એક રૂપાળી કુંવરી આવતરી. દેશના મોટા મોટા માણસોને અને બધીય પરીએ ને બોલાવીને રાજા રાણીએ કુંવરીનું નામ પાડ્યું “મણિમાળા.” બધાં જવા લાગ્યાં તે વખતે રાણીએ પરી-એને પૂછ્યું કે “મારી દીકરીનું નસીબ કેવું છે?” પરીને આ વાત કહેવાનું મન નહોતું. પણ રાણીએ બહુજ આજીજ કરી. રાણી કેમેય જાવા દે નહિ. એટલે પરીએએ કહ્યું કે “તમારી કુંવરીને લીધે તમને દીકરાને માથે બહુ દુઃખ પડશે. કદાચ એ દીકરા મરી થે જાય” રાણી તે વાત સાંભળીને કદપાંત કરવા લાગી, પણ એણે કોઈને કાંઈ કહ્યું નહિ.

ત્યારથી રાણી બરાબર ખાય નહિ, પીએ નહિ. છાનીમાની બેસી રહે.

રાજા કહે, “રાણીજી, બેલો, શું થયું છે તમને? મોટું કેમ હતરી ગયું છે?”

રાણી ખોટું ખોટું કહે કે “તળાવમાં ન્હાવા ગઈ” ત્યાં એક જોડ હીરની બંગડી પાણીમાં પડી ગઈ.”

રાજાજી કહે, “અસ, આ જ વાત છે ? બાલાવો સોનીને અને ઘડાવો બીજી છ જોડ હીરાની અંગડી,”

છ જોડ હીરાની અંગડી ઘડાવી, તોયે રાણીજી ખાય નહિ, પીએ નહિ, રાતે પાણીએ રોયા કરે.

રાજા કહે, “રાણીજી, વળી શું થયું ?”

રાણી કહે, બગીચે ફરવા ગઇ’તી ત્યાં કાંટા ભરાણા ને સોનેરી સાડી ફાટી ગઇ.”

તુરતજ રાજાએ હુકમ કરીધો કે “બીજી પચાસ મણિ-મોતી-જડેલી સાડીઓ કરાવો.” પચાસ સાડીઓ આવી.

તોયે રાણી ખાય નહિ, પીએ નહિ, ડળક ડળક રોયા કરે. રાજાજી કહે “રાણીજી, ખરેખર તમે કાંઈ વાત સંતાડી રાખી છે. સાચું કહે, શું થયું છે ?” રાણીએ પરીઓની વાત કહી બતાવી. સાંભળીને રાજાને ફાળ પડી. જોણે કહ્યું કે કુંવરીને મારી નાખીએ. રાણી તો છાતીફાટ રોતી રોતી બોલી, “ના, ના, એ બને નહિ.” પછી બેય જણાંએ નકકી કર્યું કે જંગલમાં એક કિલ્લો બંધાવીને એમાં મણિમાળાને રાખવી. રાજામહેલની પાછળ એક મોટું જંગલ હતું. ત્યાં મોટી મોટી દિવાલોવાળો એક કિલ્લો બંધાવ્યો, ને રાજકુંવરીને એમાં રાખી. રાજા સાંજે રાજા રાણી બે કુંવરને લઇને કુંવરીને મળી આવે.

એમ કરતાં ઘણા વરસ વિત્યાં. રાજા રાણી મરી ગયાં. એટલે મોટો કુંવર ગાદીએ બેઠો છે. એક દિવસ એણે

પોતાના ભાઈને કહ્યું, “ભાઈ, જહેન મણિમાળા બિચારી બહુ દુઃખી થાય છે. નાનપણથીજ આ કિલ્લામાં એને શા માટે પૂરી છે? ચાલો આપણે એને અહીં લઈ આવીએ.” એમ કહીને બન્ને જણા જહેનને તોડવા આવ્યા.

મણિમાળાને આનંદ તો કયાંય માય નહિ. એને લા-
ઈઓ ઉપર ઘણું ઘણું હેત વધતુનું ! પછી ત્રણે જણા
વનમાંથી રાજધાની તરફ ચાલી નીકળ્યાં.

રસ્તામાં કેટલાં કેટલાં ફળ ફુલના ઝાડ ને કેવાં
રૂપાળાં પંખી નજરે પડ્યાં ! મણિમાળાએ તો એવાં
પંખી કોઈ દિવસ જોયેલાં નહિ. જોઈ જોઈને મણિમાળા
હસતી જ જાય ને પૂછતી જાય કે “આ શું ?
આનું નામ શું ?” પોતાની ઘોળી બિલાડીને પણ
સાથેજ તેડી લાવી છે. એક ઠેકાણે એણે જોયું તો
એક મોર કળા કરીને નાચી રહ્યો છે. એનાં સુંદર પીછાં
સૂરજના તેજમાં ચળક ચળક થાય છે. મણિમાળા તો
થંભીને ઉભી રહી. પછી તે બોલી, “ઓહો, કેવું રૂપાળું
પ્રાણી ! આ શું કહેવાય !” ભાઈઓ કહે “એ એક
જાતનું પંખી. એનું નામ મયુર.” તુરંતજ મણિમાળાએ હઠ
લીધી કે “આ મયુર બહુ સુંદર. હું પરણું તો એ
મયુરોના જ રાજાને. ણીજા બધા મારા ભાઈ બાપ.”

એના ભાઈઓ કહે, “અરે જહેન, ગાંડીના બેચી
વાતો કાં કરે? માનવી તે વળી પંખીની સાથે પરણે
ખરાં ? મયુરોને તે વળી રાજા હોય ? અને હોય તો એ
અમે એને કયાં ગોતવા જઈએ ?” મણિમાળા તો એકજ
વાત કહે કે “પરણું તો એ પંખીના રાજાને જ પરણું”

ભાઈઓએ નક્કી કર્યું કે ચાલો ત્યારે, મયૂર રાજાને જોતીએ. ખંડેનને કહે કે “ખંડેન અમે બંધું મયૂર રાજાને જોલવા. તું અહીં રહીને રાજપાટ સંભાળજે.” થઈ એ દેશના એક બહુજ હુશીયાર ચિતારાની પાસે પોતાની ખંડેનની છબી ચીતરાવી. છબી એવી તો બની કે જાણે મણિમાળા પોતેજ બેઠી હોયને ! હમણાં જાણે એ આંખનો પલકારો મારશે અને એના હોઠ ફફડશે ! છબી લઈને બેય ભાઈ મોરને દેશ જવા નીકળ્યા.

પણ ક્યાં આવ્યો હશે એ મોરનો દેશ ? કોરે ખખર ? બેય જણા કેટલા કેટલા દેશ ભટક્યા, કેટલા કેટલા પહાડ વળોટી ગયા, કેટલાં કેટલાં વન વીંધ્યાં, પણ ક્યાંય પતો મળે નહિ. કેટલાંએ માણસોને પૂછે પણ કોઈને ખખર નહિ. બેય ભાઈ રસ્તે ચાલતા ચાલતા વિચાર કરે છે કે અરેરે ! મયૂરનો રાજા નહિ મળે, ને આપણી ખંડેન પરણશે નહિ !

એટલામાં તો ભરર ! ભરર ! ભરર ! એવો અવાજ સંભળાયો. જુએ ત્યાં તો આકાશમાં દીડડાંનાં ટોળે ટોળાં ચાલ્યાં આવે ને આકાશમાં અંધારૂં થઈ ગયેલું. એ હતો દીડનો દેશ. દીડડાં એ ભાઈઓની પાસે આવીને પૂછવા લાગ્યાં, “ભાઈઓ, આંહી શું કામે આવ્યા છો ?”

મોટો ભાઈ કહે, “મોર પંખીનો દેશ ક્યાં આવ્યો, ભાઈ ?” દીડ કહે, “ચાલો તમને એ દેશમાં લઈ જાઈએ. પણ એ તો બહુજ આવે છે. તમારાથી પહોંચાશે ?”

એ ભાઈઓએ પોતાની બધી વાત કરી, એટલે દીડ

લેગાં થયાં. એક ઝાડની ડાળ ભાંગી ને તેના ઉપર એ બે ભાઈઓને બેસાડયા પછી ડાળ ઉપાડીને બે ભાઈઓને લઈ ટીડ મોર પંખીને દેશ ચાલ્યાં.

નેવું હબ્બર ગાઉ આઘે એ દેશ. ત્યાં જઈને જુએ તો ફેકાણે ફેકાણે મોર ! ધરતી ઉપર મોર, આકાશમાં ચે મોર. ફેાઈ મોર રમત કરે છે, ફેાઈ નાચે છે, અને બધાય એવા ટહુકાર કરે છે કે ત્રણ ગાઉ આઘેથી પણ એ અવાજ સંભળાય. મોરપંખીના દેશમાં તો આવ્યા, પણ એના રાજા આગળ શી રીતે જવાય ? ટીડ બોલ્યાં કે “આલો તમને રાજા પાસે લઈ જઈએ.”

રાજદરબારમાં જઈને જુએ ત્યાં તો ઘરાખર માનવી જેવાં માનવી જ બેઠેલાં. એ માણસોનો પોશાક મોર પીછાંનો બનાવેલો. દેખાવ બહુ રૂપાળો. બધાયની અંદર વધુમાં વધુ સ્વરૂપવાન રાજા. રાજા સોનેરી મોર ઉપર બેઠેલા. એના માથે મોરપીછનો મુગટ ઝળહળી રહ્યો છે.

નાનો રાજકુવર રાજાને નમસ્કાર કરીને બોલ્યો, “અમે આપને એક સ્ત્રીજ બતાવવા આવ્યા છીએ.” એમ કહીને પોતાની બહેન મણિમાળાની છબી રાજાની આગળ ધરી. છબી જોઈને મયૂર રાજા એટલા ખુશી થયા કે એ તો બોલવા મંડયા કે “કેવું સુંદર ! વાહ ! કેવું સુંદર ! માનવીને શું આટલું બધું રૂપ હોય ?

મણિમાળાના તાઈ કહે, “આ અમારી પોતાની બહેનની જ છબી. આ મારા મોટા ભાઈ છે. આપની જેમ એ પણ એક દેશના રાજા છે.”

મયુર રાજ

ગેય જણાંએ રાજકુમારીના પલંગ દરિયામાં મેલી દીધો (પા. ૮૫)

એ સાંભળીને મયૂર રાજાએ બેચ લાઇની ખડું જ મહેમાનગતી કરી. પછી તે બોલ્યા કે “પરણું તો આપની જીનને જ પરણું. બીજી બધી મા-જીન. પણ ચાહ રાખો, જે તમારી જીનનું રૂપ બરાબર આ છળી જેલું નહિ હોય તો હું તમને મારી નાખીશ.”

ભાગ્યે કહે “ભલે.”

પછી જીનને તેડવા પોતાના રાજામાં માણસો મોકલ્યાં.

ત્રણ દરિયા વળોટીને મયૂર દેશનાં માણસો મણિ-માળાને દેશ પહોંચ્યા. મણિમાળાને માટે એક સુંદર નૌકા સાથે લીધેલી. એ નૌકાની ચારે તરફ મોરનાં જ ચિત્રો. એમાં બેસીને મણિમાળા મોર પાંખીના દેશ તરફ આ ૧ નીકળી. સાથે પોતાની ધોળી બિલાડીને પણ લીધેલી. બીજી એક જુદી દાઇ અને એ જુદીની એક દીકરી પણ સાથે હતી.

નૌકામાં બેસીને મણિમાળા વિચારે છે કે જોહો ! ક્યારે એ મોરપાંખીના દેશમાં પહોંચું ! જુદી દાઇના મનમાં થાય છે કે “મારી દીકરીને મયૂર રાજાની રાણી કેવી રીતે કરું ?” જુદીના પેટમાં આવી દાનત હતી એની મણિમાળાને શી ખબર ?

એક દિવસ રાતે મણિમાળા સૂતી છે એની સફેદ બિલાડી પણ એના પદંગ ઉપર સૂતેલી. એ સમયે જુદી દાઇ અને એની દીકરી બેચ ઉઠ્યાં. બેચ જણાએ રાજા-કુંવરીને પદંગ ઉપાડયો ને નૌકામાંથી દરિયામાં ચેલી દીધો. કેાઇને ખબર પડી નહિ.

ખીજે દિવસે નૌકા મોર પ'ખીને દેશ પહોંચી. રાજ-
છત્રે પાલખી મોકલી. રસ્તામાં બેથ બાબુ ઝાડ ઉપર
હબરો મોર બેઠા બેઠા માથાં ઉપર ઉઘા કરીને બેઠ
રહેલા કે એ કન્યા આવે ! એ આપણા રાજાની
રાણી આવે ! એટલામાં ઝળક ઝળક થતો પોષાક પહેરીને
બુઢીની હીકરી નૌકામાંથી ઉતરી.

બધા મોર તો બેઠ રહ્યા.

એક મોર બોલ્યો, “ શું બેઠને આ ડાકણે આવો
રૂપાળો પોશાક પહેર્યો હશે ? ”

ખીજે મોર બોલ્યો, “ અરેરે ! આપણાં રાણીની
દાસી શું આટલી બધી કદરૂપી હશે ? ”

ત્રીજો મોર ચીસ પાડતો પાડતો આવ્યો કે “ ભાઈઓ !
એ જ આપણાં રાણી ! ”

એ સાંભળી બધા મોર “ ઉવાક, ઉવાક ” કરતા
હુઝની ધૂમો પાડવા લાગ્યા.

બુઢીની છોકરીને બહુ જ ખીજ ચડી. એ બોલી કે
“ પીટ્યાઓ ! પહેલાં એક વાર મને રાણી થઈ જવા દો.
પછી તમારી વાત છે. ”

કન્યાતું રૂપ જોવા મથુર રાજ પણ આવ્યા. એણે તો
કન્યાને બેઠ કે તુરત એતું મોઢું રાતું ચોળ થયું. રાજ કહે
કે “ અરર ! મારી મશ્કરી ! બાઓ. લઈ બાઓ એ બે
બાઈને બંદીખાનામાં, સાત દિવસ પછી ગરહન મારજો. ”

રાજકુમારો તો કાંઈયે લોહ સમજ્યા નહિ ને આક્ર-
સોસ કરવા લાગ્યા.

આ તરફ મણિમાળાનું શું થયું ? એનો પલંગ તો તરતો તરતો ચાલ્યો. મણિમાળા અને એની બિલાડી એક જુએ તો ઉંઘતાં હતાં. થોડી વારે બિલાડી જાગી, જુએ તો ચારે બજુ પાણી ! એ તો મ્યાંઈ મ્યાંકે કરવા લાગી. પલંગની ચારે બાજુ મોટાં મોટાં માછલાં વીંટ-જાઈ વળ્યાં. ત્યાં તો રાજકુવરી પણ જાગી. જુએ તો ક્યાં નૌકા ? ક્યાં એનાં માણસો ? ક્યાં પોતે ? પલંગ ઉપર પોતે એકલી એ પાણીમાં તણાતી જાય છે, ને ચારે તરફ મોટાં માછલાં ! એવાં મોટાં માછલાં કે આખા પલંગને ખળી જાય.

એ દિવસ સુખી પલંગ પાણીમાં તણાતો ગયો. એવટે પલંગ એક મછવા સાથે ભટકાયો. મછવા ઉપર એક ડોસો બેઠેલો. હાથીદાંતની નકશીવાળા એ પલંગ ઉપર દેશમી પથારી અને એના ઉપર આવી દેવાંગના જેવી સ્ત્રી બેઠને ડોસાએ એને મછવા ઉપર લઈ લીધી, ખાવાનું આપ્યું. મણિમાળા ખાઈ પીને તાણ થઈ. એણે બધી વાત ડોસાને કહી. ડોસો કહે, “રહશે નહિ. આ એ જ મોર પંખીનો દેશ છે.”

રાજકુમારી અને બિલાડી મછવામાં જ રહ્યાં.

રાજકુમારી રોજ બિલાડીને શહેરમાં મોકલે અને કહે કે “રાજની યાત્રી ઉપાડી લાવજો.”

બિલાડી રોજ દુરબારમાં જાય. ખાવાની યાત્રી તૈયાર થાય, સબજી જમવા પધારે, ત્યાં તો બિલાડી જા-ગીને ઉપાડીને પલાયન કરી જાય. મછવામાં બેઠને ત્રણે જણાં એ લોકજન જાણે.

એક દિવસ ! બે દિવસ ! રાજાજીનો થાળ રોજ ગૂમ્મ થવા લાગ્યો. રાજાજીને નવાઈ લાગી. એક દિવસ રસોયો સંતાઈ ગયો. બિલાડી થાળી ઉપાડીને લાગી એટલે રસોયો પાછળ પાછળ ચાલ્યો. મછવામાં સંતાઈને જીએ ત્યાં તો તો બધો લેદ સમજાણો.

રાજાજીને એણે બધી વાત કરી. રાજાજીએ ત્રણે જણાંને તેડાવ્યાં. આખો રાત્રીચોળ કરીને પેલા બુઢાને ધમ-કાવવા બંધ ત્યાં તો એનાં નજર રાજકુમારી ઉપર પડી. રાજા હેંબતાઈ ગયો. આ તો પેલી છબીમાં ચિતરેલી રાજકુમારી ! અરે ! છબીનાં કરતાં પણ કેટલું બધું રૂપાણું એતું મોટું ! ટગર ! ટગર ! રાજા જોઈ રહ્યો. રાજકુમારી હસતી હસતી અમોહ ઉભી રહી.

રાજા કહે, “બોલો કુમારી ! કયો તમરો દેશ ? શી રીતે આંહી આ-યાં ?”

મણિમાળાએ બધી વાત કહી. રાજાએ બંધીના પામાંથી રાજકુમારોને તેડાવ્યા આજ બરાબર સાતમે દિવસ છે. રાજકુમારોએ બહુ કંઈ હાથ હાથ ! મરવાતું ટાણું થઈ ગયું. ત્યાં તો માણસોએ આવીને સલામ કરી. ગાડીમાં બેસાડીને રાજા પાસે લઈ ગયા. જઈને જીએ ત્યાં તો બહેનને દેખી ! ત્રણે ભાંડુ ખૂબ રડયાં; પછી દસ્તાં.

મયૂર રાજા પણ ત્રણે જણાંને પગે પડ્યો.

પછી તો ધામધૂમ સાથે મયૂર રાજા મણિમાળા સાથે પરણ્યા અને પેલી બુઢીની કદરૂપી છોડી ક્યાં ! એ તો ક્યાં એ પલાયન કરી ગઈ.

અજબ ચોર

એક હોતો ચોર. એને એવું નીમ કે એક વરસમાં એક જ વાર ચોરી કરવી, બીજી વાર નહિ.

એક દિવસ એ ગાલ્યો ચોરી કરવા. રસ્તામાં એક નદી આવે. ત્યાં એ બેઠો. એટલામાં એક વાણીયો નીકળ્યો. વાણીયાને બહુ તરસ લાગેલી. ખોખો ભરીને જ્યાં પાણી પીવા; ત્યાં એણે ચોરને જોયો. વાણીયાના પેટમાં ફાળ પડી. પાણી પૂરું પીધા વિના ઉઠ્યો.

ચોર કહે, ‘શેઠજી, પૂરું પાણી તો પી લ્યો.’

વાણીયો કહે, “બસ બાઈ, મારે વધારે નથી પીવું.”

ચોર કહે, “શેઠ, તમે લડકો મા. હું તમને નથી હાંટવાનો. વિશ્વાસ રાખો, ને પાણી પી લ્યો. મારે તો મોટી ચોરી કરવાની છે.”

વાણીયે પાણી પીધું. ચોર કહે, “શેઠ ! તમારી પાસે આ લાકડી છે, તે મને આપો. ‘યેસા હઉં.’”

વાણીયાના મોઢા ઉપરથી લોહી ઉડી ગયું. એ ગાલ્યો “બાઈ, મારાથી લાકડી વિના હલાય નહિ. લાકડીમે ટેકે

ટેકે તો હું હાલું છું. આંહી વગડામાં ખીજી લાકડી ક્યાંથી કાઢું ? ”

ચોરે લાકડી જુંટાવી લીધી. અને એને ચીરી. ત્યાં તો માંહેથી ચાર રત્નો નીકળ્યાં.

દાંત કાઢીને ચોર કહે કે “શેઠજી, તમને મેં અભય-વચન દીધેલું, તો એ તમે મારી પાસે જોડું જોડ્યા ! હવે તમારાં રત્ન. મારે એ ખપે નહિ. તમે કયે ગામ જાઓ છો ?”

શેઠ કહે “ઉજેણી નગરી.”

ચોર કહે, “ઉજેણીના રાજા વીર વિક્રમને એટલું કહેજો કે આજ રાતે હું ચોરી કરવા આવીશ, માટે હુશીઆર રહે.”

વાણીઆએ જઇને વીર વિક્રમને ખબર દીધા.

રાજા વીર વિક્રમ તો વિચારવા લાગ્યા કે જોડો ! આવો બહાદુર ચોર કોણ હશે ? આ ચોર તો સામેથી સમાચાર મોકલાવે છે !

રાજાએ હુકમ કર્યો કે આજ રાતે હું એકલો આખા નગરની ચોકી કરવાનો છું. માટે બધા સિપાઇને રાતે રજા આપવી. કોઇએ આજ રાતે જાગવાનું નથી. નગરનાં માણસોને પણ કહેજો કે નિરાંતે સૂઇ જાય.

રાજાજી તો દેવતાઇ પુરૂષ હતા. એના વચન ઉપર બધાને વિશ્વાસ. રાત પડી. ચોકીદાર બધા પોતપોતાને, ઘેરે જયા. ગામનાં માણસો પણ સૂઇ ગયાં. નગરના મઠના દરવાજા દેવાઈ ગયા.

રાજાજી એકલા ચોરનો વેશ લઇને નગરની અંદર ગઇની રાંગે રાંગે ફરવા લાગ્યા. ફરતાં ફરતાં એક જગ્યાએ ઉભા રહ્યા. એને લાગ્યું કે આંહીથી ચોર ઉતરશે. ત્યાં તો બહારથી પેલો ચોર ગઇ ઉપર આવ્યો. ચોરે જોયું કે અંદર એક આદમી ઉભો છે. એટલે તે પાછો ઉતરવા મંડ્યો. ત્યાં તો રાજાએ સીસોટી મારી. ચોર એક બીજાને જોઇને સીસોટી મારે તેવીજ આ સીસોટી.

ચોર સમજ્યો કે આ કોઇ મારોજ બાઇબંધ લાગે છે. એટલે એ અંદર આવ્યો. વિક્રમ રાજા કહે કે “ચાલ દોસ્ત, હું આ ગામનો ભોગીયો છું. તને સારાં ઠેકાણાં બતાવું.”

બન્ને જણા ચાલ્યા. ચાલતાં ચાલતાં એક શાહુ-કારતું ઘર આવ્યું. રાજાએ અંદર જવાનો રસ્તો બતાવ્યો. ચોર અંદર બચ, ત્યાં શેઠ શેઠાણી ભર ઉંઘમાં સુતેલાં. ચોર થોડી વાર ઉભો ત્યાં ઉંઘમાં ને ઉંઘમાં શેઠાણી બોલ્યાં કે “કેાણુ એ, બાઈ !”

આ સાંભળીને તરત ચોર બહાર નીકળ્યો. રાજાને કહે કે “ચાલો બીજે ઘેર. આંહી ખાતર નથી પાડવું.”

રાજા કહે “કાં ?”

ચોર બોલ્યો, “શેઠાણીએ મને બાઈ કીધો. ખેનને તો કાંઈક દેવાય.” એમ કહીને પાછો અંદર ગયો. ચોરાની પાસે સોનાનો એક વેઠ હતો તે શેઠાણીની પથારીમાં મૂકી આવ્યો.

પછી બેચ જણા બીજે ઠેકાણે પહોંચ્યા.

ચોર અંદર જાય ત્યાં શેઠાણી સૂતેલાં. ચોરનો હાથ એક મીઠાની શુભ્ર ઉપર પડ્યો. એના મનમાં એમ થયું કે આ સાકર છે. એક ગાંગડો લઇને મોઢામાં મૂકે ત્યાં તો મીઠું. ચોર તરત બહાર નીકળ્યો.

રાજા કહે, “ કેમ થયું ? ”

ચોર બોલ્યો, “ભાઈ ! આ ઘરનું લૂણ (મીઠું) મારા પેટમાં પડ્યું. મારાથી લૂણહરામ થવાય નહિ. ચાલો બીજે ઘેર !”

રાજાને થયું કે “ આ તે ચોર કે સત ? ”

ત્રીજે ઘેર ગયા, રાજાએ રસ્તો દેખાડ્યો. ચોર અંદર જઈને અંધારામાં હાથ ફેરવે ત્યાં એક જીવારના કોથળામાં એનો હાથ પડ્યો. ચોર તરત બહાર નીકળ્યો ને રાજાને કહ્યું કે “ભાઈ ! શુકન બહુ સારાં થયાં. જાર હાથમાં આવી. પણ જે ઘરમાં શુકન થયાં તે ઘરને કાંઈ લૂંટાય ? એ શુકન તો હવે ફળવાનાં. ચાલો બીજે ઘેર. ”

રાજા કહે, “ ચાલ, ત્યારે રાજમહેલ ફાડીએ. ”

બેય જણા ચાલ્યા રાજમહેલમાં. રાજમહેલની અંદર દાખલ થાય ત્યાં એક પણ ચાકીદાર ન જોયો.

ચોર પૂછે છે, “ ભાઈ ! આ તે શું ? ગામમાં કોઈ ચાકીદારજ નહિ ! હરખારગઢમાંયે કોઈ માણસ નહિ. રાજા વીર વિક્રમનો અંદોખસ્ત તો બહુ વખણાય છે ને !

રાજા કહે, “ અરે ભાઈ ! એ તો બહાર મોટી મોટી

વાતો સંભળાતી હશે, આંહી તો આવું જ અધેર ચાલે છે. રાજા કંઈ ધ્યાન નથી દેતા.”

મહેલમાં રાણીજી હીંડોળાખાટ ઉપર સૂતેલાં. રાજા ચોરને કહે કે “આ ખાટના પાયા સોનાના છે. પાયા લઈ લઈએ એટલે છોકરાનાં છોકરાં બેઠાં બેઠાં આવે.”

પણ ખાટ શી રીતે કાઢવી? રાણીજી જાગી જશે તો?

પછી ચોર એ ખાટ હેઠળ ઉપરાઉપરી ગાદલાં ખડકવા મંડ્યો. ખાટને અડે એટલો મોટો ખડકલો કર્યો. પછી છરી લઈને ચારે તરફથી ખાટની પાટી કાપી નાખી. એટલે રાણીજીનું શરીર, નીચે ગાદલાં હતાં તેના ઉપર રહી ગયું.

પછી ચોરે ઢાંત ભરાવીને ખાટને આંકડીયામાંથી ખેંચી લીધી. પછી એને વીંખીને ચાર પાયા જુદા કાઢ્યા. ચારે પાયા લઈને ઘન્ટે જણા પાછા ગઢની રાગે પહોંચ્યા.

પેલો ચોર કહે, “લે લાઈ! આ બે પાયા તારા ને બે મારા. સરખો ભાગ.”

રાજા કહે, “હું એકજ પાચો લઈશ. મહેનત તો તારી છે.”

ચોર કહે, “ના, તેજ મને ઠેકાણું બતાવ્યું. તારી મહેનત પણ લણી છે.”

ત્યાં તો ઝાડ ઉપરથી એક ચીબરી બાલી.

તુરત ચોરે રાજાને કહ્યું, “ઝોળખ્યા તમને. શાખાશ છે, રાજા ! માથે રહીને ચોરી કરાવી કે ?”

રાજા હસી પડયા અને પૂછ્યું, “તે શી રીતે બાણ્યું કે હું રાજા છું ?”

ચોરે કહ્યું, “રાજાજી ! હું પંખીની બોલી પણ સમજું છું. આ જે ચીખરી બોલી એનો અર્થ એમ થાય છે કે આ ચોરીના માલનો માલીક તો આંહી જ ઉભો છે !”

રાજાએ શાખાશી આપી. ચોરને પોતાને મહેલે લઇ ગયા. બીજે દિવસે મોટી કચેરી ભરીને ચોરને ધનામ ફીધું. એની નીતિના વખાણ કર્યાં. એને રાજમાં મોટી નોકરી દીધી.

ગૌરી

એક હતો રાજા. એને પૈસા બહુ વહાલા. પૈસા મળે તો બીજું કંઈ ન માગે. એની રાણી મરી ગયેલી. સંસારમાં એક દીકરી સિવાય એને બીજું કંઈ નહિ. એ કુંવરી એવી સુંદર કે દુનિયામાં એટલું રૂપાળું કંઈ નહિ. એના શરીરનો રંગ એવો ગોરો કે બાણે શરીરમાંથી તેજ નીકળતું હોય એવું લાગે, એટલે જ રાણીએ એનું નામ “ ગૌરી ” પાડેલું.

એ દેશમાં ધુરધુરી નામની એક બહુજ કદરૂપી, કાળી કાળી, ખુંધવાળી, એક આંખે કાણી, એક પંખે લાંગડી, ને એક હાથે ફુંડી બાઈ રહેતી હતી. એ બાઈના મનમાં થતું કે મારા જેવી રૂપાળી બીજી કંઈ નહિ. માણસો બ્યારે બોલે કે રાજકુંવરી ગૌરી બહુજ રૂપાળી, ત્યારે આ ધુરધુરીના મનમાં બહુ ઢાઝ થતી.

એક દિવસ રાજાજી ફરવા નીકળેલા. પાછા ફરતાં રસ્તામાં એને બહુજ તરસ લાગી. સામેજ ધુરધુરીનું ઘર. રાજા ત્યાં પાણી પીવા ગયા. ધુરધુરીએ તો “ પધારો, પધારો ” કહીને રાજાને ઘરમાં બેસાડ્યા. ઘરમાં ચારે કોર માટલાની માથુ માંડેલી. ધુરધુરીએ સોનાનો ખ્યાલો લધને

એક માટલામાંથી શરખત રેડવા જાય ત્યાં તો માટલા-
માંથી શરખતને બહારે રૂપીઆની ધાર થઈ. ધુરધુરી કહે,
‘અરે! અરે! શરખતનું માટલું કયાં ગયું?’ એમ
કહીને બીજા માટલામાંથી રેડવા લાગી. ત્યાં તો સોના
મહોરની ધાર થઈ. વળી બીજા માટલામાંથી ધાર કરે
તો હીરા નીકળી પડે. કેાઈમાંથી ઝવેરાત ઝરે. પણ
એકેયમાંથી શરખતની ધાર થઈ નહિ.

ધુરધુરી તો બૂમ પાડવા લાગી, “હાય, હાય! મારું
શરખતનું માટલું કેાણે ચોરી ગયું?” આ બધું જોતે જોતું.
એ રાંડ બાણી હતી કે રાજાને ધન બહુ વડાલું છે, એટલેજ
એણે શરખતનું માટલું બાણીને ધીધું નહોતું. રાજા
તો આટલી માયાને ધીધી ગયા. પછી એ રાંડે
શરખતનો ખાલો રાજાને પાચો અને બોલી કે ‘મારી
સાથે પરણો તો આ બધી માયા તમને મળે.’

એ સાંભળીને રાજાજી કુદકો મારીને ઉઠ્યા ને બોલ્યા
કે “આલો, હમણાંજ વિવાહ કરીએ.” રાંડ ધુરધુરી કહે
છે કે ‘એમ નહિ. એક વાત રાખવી પડશે. જો હું તમારી
સાથે પરણું તો તમારી દીકરી ગૌરીને તમારે મને સોંપવી.
હું એને કાચે તેમ કરું.’ રાજાજી કહે કે ‘ખુશીથી
ખુશીથી, તું કહે તેમ.’ ધુરધુરીની માયાને ધીધું
માથું ખસી ગયું હતું.

બીજે દિવસ સવારે રાજા ગૌરીને કહે કે “આજે શણ-
ગાર સર્જો આજ નવાં રાણી આવશે. હું આજ ધુરધુ-
રીની સાથે પરણવાનો છું.” ગૌરી બાણી હતી કે ધુરધુરી
એને દેખી શકતી જ નહોતી. એણે પોતાની ઢાંધને

કહ્યું કે ‘મા, સાંભળ્યું કે ? આજ બાપુ ધુરધુરીને પર-
ણવાના છે.’ એમ કહીને તે રોવા લાગી.

રાણીજી આવે છે ! નવાં રાણીજી આવે છે ! એટલે
બધાંય દોડાદોડ કરી રહ્યાં હતાં. રાજકુમારી તો એક
લીલા રંગનું બનારસી બોલણું બોલીને બગીચાને એક
ખુણે છાનીમાની બેઠી છે. થોડી વારમાં તો લાગ્યું કે
હીરા મોતીના પોષાકવાળો એક ઘોડેસવાર, એક બહુજ
સફેદ ઘોડો લઇને એની પાસે આવે છે. ઘોડેસવાર રાજ-
કુમારીને પગે લાગીને બોલ્યો કે “મહારાજ તમને બોલાવે
છે.” ઘોડેસવારનું મોઢું રૂપાણું લીલા રંગનો રેશમી
પોશાક પહેરેલો. માથે ઝરીની ટોપી. એમ લાગે કે
બહુ ફાઇ રાજકુમાર. ગૌરી બોલી, “તમે કોણ છો ?
તમને તો કોઇ દિવસ દેખેલ નથી.”

ઘોડેસવાર કહે, “મારું નામ પ્રતાપ. પરીઓની
રાણીને તમે બહુ વહાલાં છો, એટલે તમને આ ઘોડો
દેવા મને મોકલ્યો છે, રાજકુમારી !”

પછી એ સુંદર ઘોડો ઉપર ચડીને ગૌરી નવાં રાણીને
તેડવા ચાલી. એ દેશનો રીવાજ હતો, કે ઘોડે બેસાડીને
કન્યાને તેડી લાવે અને વરને ઘેર વિવાહ થાય.

પોતે પરણવાની, રાણી થવાની, એટલે ધુરધુરી તો
શણગાર સજવામાંથી નવરીજ શાની પડે ! એક પગ લાંબો
ને એક ટુંકો. એટલે ટુંકે પગે એક ચાખડી બાંધીને
એમ પગ સરખા કરી નાખ્યા. પછી રાત્રી બનારસી સાડી
ચહેરી મોટો ધુમટો તાણ્યો, એટલે મોઢું તો દેખાય નહિ.

કોઈ જાણે કે કન્યા બહુ સ્વચ્છવાન હશે ! પણ એની
 સુધનું શું કરવું ? આઠણું દેરવી દેરવીને આઠે તોય
 સુધ દેખાયા વિના રહે નહિ.

કન્યાને તેડવા એક સોનેરી સામાનવાળો લાલ
 ઘોડો આવ્યો છે. સાથે બે સવાર આવ્યા છે. પણ દુર-
 ઘુરી એ ઘોડા ઉપર બેસે જ શેની ? રાજકુમારી ગૌરીના
 ઘોડાને હીરામોતીનો સામાન જોઈને એ રાંઠ બોલી, “હાં
 :મારું આટલું મોટું અપમાન ! આ છોકરીનો ઘોડો આવ્યો
 રૂપાળો, અને મારે માટે તો જાણે ગધેડું મોકલ્યું
 હોય ને !”

સાચેસાચ રાજકુમારીના ઘોડા આગળ દુરદુરીનો ઘોડો
 ગધેડા જેવોજ લાગતો હતો. પછી રાજા સાહેબે કુંવરીને
 ઘોડો રાણીને અપાવ્યો. રાણી કહે છે એ લીલા પોશાકવાળો
 સવાર પણ મારે જ જોઈએ. એમ કરતાં હાથી, ઘોડા,
 પાલખી શણગાર્યાં. નિશાન ઉડતાં જાય, શરણાઈ વાગતી
 જાય ને કન્યા ચાલી પરણવા. અચાનક કોણે જાણે શું
 થયું કે દુરદુરીનો ઘોડો એને લઈને જંગલમાં છુટી
 નીકળ્યો. રોક્યો રોકાય નહિ. દુરદુરી બિચારી તો
 લસરી પડી ને ઘોડાનું પૂંછડું પકડીને લટકવા માંડી.
 કાંટા ભરાણા, એની સાડી ચીરાઈ ગઈ અને એનું
 ચામડું પણ છોલાઈ ગયું, તોયે એણે ઘોડાની પૂછડી
 છોડી નહિ. રાજાનાં માણસો યાછળ છુટયાં, પણ એ
 દેવતાઈ ઘોડો કાંઈ હૃદયે આવે છે.

આખો દિવસ રખડી રખડીને સાંજે ઘોડો રાજમહે-
 લમાં આવીને ઉભો. દુરદુરી તો ખુબ રોઈ. પછી કહે કે

ઝોરી

ધુનધુરી બીચારી તો લસરી પડી ને ઘેડાતું પુંછડું પકડીને લટકવા માંડી. (પા. ૬૮)

“એ બધું-આ છોકરીએજ ઘોડાને શીખવેલું. રાત્રને કહેજો કે મારે નથી પરણવું. હું તો આ ચાલી મારે છે.”

ત્યાં તો રાજા ફોડતા આવ્યા. આવીને ધુરધુરીને કહે કે “માફ કર. હું હમણાં જ ગૌરીને તારી પાસે મોકલી દઉં છું. તારી મરજી પડે તેવી સજા તું એને કરજે.”

રાજકુમારી ગૌરીને બહુ બીક લાગી, પણ પ્રતાપે એને કહ્યું, “બીચોં મા, કુમારી ! પરીઓની રાણીને તમે બહુ વહાલાં છે.”

પછી એક ઘરમાં એને પુરીને ચાર દાસીઓએ એને ડાંગે ડાંગે ખુબ મારી. પણ આહા ! કેવી નવાઈ ! એ ડાંગના મારથી ગૌરીનાં હુગડાંના ઘોરેચીરા થઈ ગયા, પણ એને સરીરે જરાયે વાગ્યું નહિ. એકેએક ડાઘ પણ ઉઠ્યો નહિ. ગૌરીને લાગ્યું કે પરીઓની રાણી મારી રક્ષા કરી રહી છે.

માંડ ધુરધુરી તો રાણી થઈ. ગૌરીને મરજી પડે તેમ ક્રુષ્ણ આપે, તોયે એ સંડને નિરાંત વળી નહિ. એક દિવસ રાતે ગૌરીને ઉઘમાં ને ઉઘમાં એણે જંગલમાં મોકલી દીધી. રાતમાં ગૌરી જાગી, ઘોર અંધારામાં એ છાતીફાટ રોવા લાગી, પણ ત્યાં એનું કોણ ?

ધુરધુરીએ રાત્રને કહ્યું કે કાલે ગૌરી નદીએ રમવા આવેલી ત્યાં પડીને તણાઈ ગઈ. એ સાંભળીને રાત્રની આંખમાં આંસુ આવ્યાં. નોકર ચાકર પણ રોવા લાગ્યા.

આ તરફ ગૌરી પોકળ કરે છે કે હે પરીઓની

રાણી ! હું તમને ખરેખર જો વહાલી હોઉં તો મારી રક્ષા કરજો.”

એટલામાં એ અધારા વનમાં બાણે બાંહે પાંદડે પાંદડે ફીવા પ્રગટયા. સામે જુઓ તો કાચનો એક સુંદર રાજમહેલ. થોડી વારમાં તો પેલો પ્રતાપ એક સોનાની ગાડીને બે હરણીયાં બેસીને આવી પહોંચ્યો. એ કહે કે “પધારો રાજકુમારી, પરીઓની રાણીએ તમને તેડવા આ ગાડી મોકલી છે.”

હરણીયાંની ગાડીમાં બેસીને ગૌરી એ કાચના મહેલે જવા નીકળી. મહેલમાં જાય ત્યાં તો શર માંધ વાગી અને ફુલનો વરસાદ વરસ્યો. પરીઓની રાણી પોતે આવીને રાજકુમારીને અંદર લઈ ગઈ.

આવી રૂપાળી, આવી અલૌકિક મેડી તે. માનવીના દેશમાં કયાંય ન મળે. જોઈ જોઈને ગૌરી ચકિત બની જાય. નવાઈની વાત કે એ મહેલની એક બીંત ઉપર ગૌરીના જીવતરની વાતો જ ચિતરેલી. જન્મી ત્યારથી આજ સુધી એના જીવતરમાં જે બનેલું તે બધું જ ચિતરેલું.

પરીઓની રાણી કહે, “તું મને બહુજ વહાલી છે, રાજકુમારી ! એટલે જ તારાં ચિત્રો મેં ચિતર્યાં છે તું આંહી રહેજે. આ પ્રતાપ મારો દીકરો, એનું સાથે તને પરણીશ.”

રાતે ગૌરીને ઉંઘ આવે નહિ. પરીઓને ઘર અપરંપાર સુખ, પશુ એકું હૈયું પોતાના બાપને મળવા દળવળી રહ્યું છે. સવારે ઉઠીને ગૌરી રાણીને કહે કે

“મને મારે દેશ મોકલી આપો. આપુને જોયા વિના હું શી રીતે જીવું ?”

પ્રતાપ કહે, “જો, હું તને આંહી બેઠાં તારા આપુ બતાવું.” એમ કહીને એણે ગૌરીની આંખો મીંચાવી દીધી, એને એના જમણા હાથની ટચલી આંગળી દાખી, પછી પૂછ્યું કે “કાંઈ દેખાય છે, રાજકુમારી ?”

ગૌરીએ જોયું તો એક ઓરડામાં એના આપુ રહે છે ને ‘ગૌરી, ગૌરી’ ઝંખે છે. પેલી રાંડ ધુરધુરી પાસે ઉભી ઉભી બોલે છે કે “ગૌરી તો મરી ગઈ, એને કાં બોલાવો, રાજા ?”

આંખ ઉપરથી પ્રતાપનો હાથ ખસેડીને રહતી રહતી એ બોલી, “કેવા કઠોર હૈયાના તમે ? તમારે પાંચે પડું, મને જાવા દો, આપુ પાસે જાવા દો.”

તુરત પ્રતાપ હરણગી ગાડીમાં બેસાડીને ગૌરીને એના બાપને દેશ લઈ ગયો. નીચે ઉતારીને ગૌરીને કહ્યું, “અમારે દેશથી જો માનવી આવ્યું આવે તે જીવતું ને જીવતું ફરીવાર ત્યાં આવી શકે નહિ. કબરમાં ફટાય પછી જ ત્યાં આવે.” એટલું કહીને પ્રતાપ ચાલ્યો ગયો.

ધીરે ધીરે ગૌરી મહેલમાં ચાલી. એને જોઈને રાજાએ ચીસ પાડી કે “ભૂત, ભૂત !” પણ પછી એ સમજ્યા કે આ તો જીવતી રાજકુંવરી ગૌરી છે, એટલે દીકરીને બાકી પડ્યા ને રડવા લાગ્યા. ત્યાં તો પેલી ધુરધુરી આવી ને બોલી, “આહો! બેટા ગૌરી, તું ક્યાંથી, માયી ! તું શી રીતે આવી ? નદીમાંથી તને કેણે ઉભારી ? આલો, આલો, મારે ઓરડે.” એમ કહીને એનો હાથ ગાલીને એ રાંડ

એને ઘડ ઘડ. રાજા તો ટગર ટગર જોઈ રહ્યો, પણ એનાથી કાંઈ બોલાયું નહિ.

ધુરધુરીને એક ડાકણ ખેનપણી હતી. સાંજે ડાકણ આવી એટલે એને બધી વાત કરી, “આ ગૌરી તો પાછી આવી. હવે એને કાંઈ એવું કામ હઈએ કે એને બરાબર સજા થાય. ડાકણે સૂતરની આંટી દીધી અને કહ્યું કે આ સૂરત ઉમેળી દેવાનું કહેજે. કરોળીઆની જાળ જેવું ઝીણું સૂતર, હળાર હાથ લાંબુ, અને તદ્દન શુભ્ર-વાદ્ધ બચેલું. ધુરધુરીએ સવારે ગૌરીને એ દીધું ને બોલી, “સાંજ સુધીમાં પૂરું નહિ કરે કે એમાંથી એકેય હોરો વૂટશે, તો પછી જોઈ લેજે, તારા શા હાલ થાય છે ! ”

ગૌરી શું કરે ? સૂતર ઉકેલતી જાય, હોરા વૂટતા જાય અને ટમ ટમ આંસુ પાડતી જાય. ત્યાં તો કોણ આવ્યું ? આહાહા ! આ તો પ્રતાપ ! નીલમ જેવો લીલો લીલો એનો પોષાક ! આવીને પ્રતાપે આખી આંટી ઉમેળી દીધી. પછી એ ચાલ્યો ગયો.

ધુરધુરી આવીને જુએ ત્યાં તો સૂતર તૈયાર. તોયે ગૌરીને ખોટો ખોટો વાંક કાઢીને એ ચાર ધખપા મારી લીધા.

બીજે દિવસે ડાકણને બોલાવી. ડાકણે આવીને એક બારે પીછાં દીધાં ને બોલી, “ગૌરીને કહેજે કે આમાંથી ભાત ભાતનાં પંખીના પીછાંની નોખી નોખી બારો વાધી આવે.”

ધુરધુરીએ ગૌરીને એ કામ દીધું. એ હોહો ! કેટલાં બધાં પીછાં ! રાતાં, લીલાં, આસમાની ને સોનેરી. એવાં પીછાંનાળાં

પંખી ગૌરીએ કયાં જોયાં હતાં ? પીછાંને ભારે આંધે નાખીને રાજકુમારી રોવા લાગી. ત્યાં તો ભારાની અંદર ખડખડાટ રેના થયો ? ગૌરી જુએ તો અંદરથી પ્રતાપ નીકળ્યો. નીકળીને એણે પોતાની લાકડી પીછાં ઉપર ફેરવી. જોતજોતામાં તો રંગરંગના પીછાંની નોખી નોખી ઢગલો બની ગઈ. પ્રતાપ અસોપ થઈ ગયો.

સાંજે આવીને ધુરધુરી જુએ ત્યાં તો પીછાં બરાબર ગોઠવેલાં ! એની ખીજનો તો પાર નહિ. વળી પાછી એ તો દોડી પેલી ડાકણ પાસે. ત્યાંથી એક નાની પેટી લઈ આવી. ગૌરીને કહે કે “આ પેટી મારે ઘેર મેલી આવ. જોજે, એને તાણું નથી હીધું. રસ્તામાં ખબરદાર રહેજે. કોઈ ખોલે નહિ.”

એના મનમાં થયું કે પેટી ઉઘાડવાની ના પાડી છે. એટલે નક્કી ગૌરી પેટી ઉઘાડવાની, ને ઉઘાડ્યો એટલે ખબર પડશે !”

ગાટા ખેતરમાં થઈને ગૌરી આવી. રસ્તામાં થયું કે લે ને પેટી ઉઘાડું, અંદર શું છે ? ઉઘાડે ત્યાં તો અંદરથી ટીડડાં જેવાં અપરંપાર નાનાં નાનાં માણસો નીકળી પડ્યાં. કોઈના હાથમાં ઇસરાજ, કોઈએ લીધેલી સારંગી, કોઈની પાસે સતાર, ને કોઈ વગાડે વાંસળી. નાચતાં નાચતાં ને ગાતાં ગાતાં બધાં નીકળતાંજ બચ. રાજકુમારીને તો ખુબ મજા પડી. પછુ થોડીવારે એને ભાન આવ્યું. હવે આ બધાંને પાછાં પૂરવાં શી રીતે ? હડ હડ એની આંખમાંથી પાણી ઝરવા મંડ્યાં. એને પ્રતાપ આંખરો. એ બોલાવવા લાગી “પ્રતાપ ! એ પ્રતાપ !” ત્યાં

તો લીલા પોશાકવાળો પ્રતાપ હાજર થયો. પોતાની લાડકી અડકાડીને એણે બધાંય નાનાં માણસોને પાછા પેટીમાં પુર્યાં.

ધુરધરીના લાગ કેમય કરીને ફાવે નહિ. એના મનમાં થયું કે ગમે તેમ કરીને આને મારી નાખવી જોઈએ. નોકરોને કહીને એણે ખાગમાં એક મોટો કુવો કરાવ્યો. ને એના ઉપર પત્થર ઢાંક્યો. ગૌરીને લઈને એ પત્થર આગળ આવી. પત્થર ઉંચો કરીને ગૌરીને ઘડકો માર્યો. ગૌરી કુવામાં પડી. એટલે પાછો પત્થર ઢાંકી દીધો.

કુવામાં માટી પોચી હતી, એટલે ગૌરીને વાળ્યું નહિ. પણ એમરે ઘેર અંધારું. એણે પોતાની દાઈમાને ખૂમ પાડી. પણ કોણ સાંભળે ? રડતી રડતી રાજકુમારી જમીન પર જ ઉઘી ગઈ. ઉંઘમાં એ સ્વપ્નું જોવા લાગી. જાણે પરીઓની રાણી આવીને એના કાનમાં કહે છે કે “આ જ તારી કબર, રાજકુમારી ! હવે તારું મન હોય તો અમારે દેશ તેડી જાઉં.”

ગૌરી આ સાંભળીને ઝંબકી ઉઠી. ચારે તરફ જાણે જમીન ધ્રુજતી હતી. ધીરે ધીરે ભૂતમાં એક બાંકોડું પડ્યું. એ બાંકોરામાંથી ગૌરીએ જોયું તો પરીઓનો દેશ ! ચંદ્રમાના અજવાળાથી ચે ઉજળું તેજ ચળકી રહ્યું છે એવો પેલો કાચનો મહેલ-એ મહેલને ફરવાળે પરીઓ. હાથમાં પુલની માળા લઈને ઉભી છે. બધીએ મળીને ગૌરીને કુલથી શણગારી. પછી એ રાજકુમારીને રાણીજી પાસે તેડી ગઈ.

ગૌરી

ગૌરી પરીઓનો દેશ ભુલ્ય છે.

(પા. ૧૦૪)

ચંદ્ર અને બુને

ચીન દેશમાં એક રાજા રાજ કરે. તેને હતો એક પ્રધાન, આ પ્રધાન બહુ સેતાન. રાજાના રાજમાંથી બુબ ખાઈ જાય. રાજા ભોળો, એટલે પ્રધાનનું કપટ સમજે નહિ.

રાજાએ એક બીજા દેશના રાજાની કુંવરી સાથે લગ્ન કર્યાં. નવી રાણી જેવી સ્વરૂપવાન તેવીજ ચતુર. રાજા-જીના રાજના કામકાજમાં પણ એનું ધ્યાન પડે. રાજાની બધીયે વાત સમજે. એને પરણીને રાજા બહુ સુખમાં દિવસો શુભરત્ન. પણ પ્રધાનની હુઆઈ હવે ચાલતી નહોતી, કેમકે રાણીની આંખમાં ધૂળ નાખીને કાઈ અધ શકે તેવું નહોતું.

પ્રધાને તો ખટપટ આદરી. રાજાજીના કાન ભંભેર્યાં કે રાણી તમોને મારી નાખીને પોતાના બાઈને રાજા-ગાદીએ બેસાડશે. ખોટા સાક્ષી ઉભા કર્યાં. બનાવટી કાજ બીઆ બનાવ્યા અને ઝેરના લાડવા પણ તૈયાર કરાવ્યા.

ભોળો રાજા ભરમાઈ ગયો અને હુકમ કર્યો કે રાણીને વનમાં મૂકી આવો.

રાણી તો ચોધાર આંસુ પાડતી વનમાં ચાલી. સાથે નાનાં બાળક અને એક નિમકહલાલ નોકર.

ધોર જંગલ ! રત પણ પડી ગઇ.

નોકર કહે કે “માણ ! તમે આંહી બેસો તો હું વનમાંથી થેડાં લાકડા વીણી આવું. રાતે ટાઠ વાશે. વળી જંગલી જનાવર પણ આવે. લાકડાંનું બળતું કરશું તોજ રાત નીકળશે.” એમ કહીને નોકર ગયો વનમાં લાકડાં વીણવા.

રાજાની રાણી કુલ બેવા તો એના પગઃ મહેલ બહાર કેઈ દિવસ પગ થી મૂક્યો. ટાઠ તડકો દેખાતો નથી. આજ આખો દિવસ ચાલી ચાલીને એ થાકી ગયેલો. એટલે ઉંઘ આગળ પડખામાં બે બાળકો નુ ધાવતાં ધાવતાં સૂઈ ગયાં.

થોડાં વારે રાણી જગીને જુએ ત્યાં તો એણે ચીસ પાડી એણે શું બન્યું ? એક મોટું રાંછ એના એક છોકરાને મોઢાં પકડીને ઉપાડી જાય છે. ચીસો પાડતી પાડતી રાણીએ માછની પાછળ દોડી. દોડતાં રોડતાં કેટલેય આવે નીકળી ગઇ.

આ તરફ એણે બન્યું કે એજ રાણીના બાપનો દેશ નજીક હતો. ત્યાંથી એનો ભાઈ વનમાં ઝીકારે નીકળેલો. એ રાજા ત્યાં આવી પહોંચ્યો. ઝાડની નીચે જુએ ત્યાં તો એક સુંદર બાળક સૂતેલું. રાજાને થયું કે એકો આ તો કેઈ દેવાંગનાનો છોકરો લાગે છે. એમ કહીને એ છોકરાને પોતાને દેશ લઇ ગયો.

ચંદ્ર અને બુનો

એક બાળકને રીંછ મોઢામાં પકડી ઉપાડી ગય છે. (પા. ૧૦૬)

હવે રાણી તો ખુબ ભટકી પણ રીંછ હાથ ન આપ્યું. ત્યાં તો એને સાંભળ્યું કે અરેરે! માફ બીજું બાળક એ ઝાડ નીચે પડી રહ્યું છે. વળી ત્યાંથી એ પાછી દોડી, અને અવી એ ઝાડ નીચે ત્યાં તો બીજું બાળક પણ ન મળે. હાય હાય ! મારા બેય છોકરાને ઉપાડી ગયા ! એમ કહીને તે ખુબ રોધ. એવી જીવાન સુકેમળ રાણીને છાતીફટ રોતી સાંભળીને જંગલનાં ઝાડવાં પણ જાણે એની કયા ખાતાં હતાં. પવન પણ થંભી ગયો અને આકાશમાં પૂનમનો ચંદ્રમા એક ટશે એની સામે જોઈ રહ્યો હતો.

નોકર પણ આવી પહોંચ્યો. એણે કહ્યું “ માશુ ! તમારા ભાઈનો દેશ આંહીથી આવે નથી. ચાલો, ત્યાં જશું ? ” રાણીએ કહ્યું ‘ભલે.’ પણ એના હૃદયનો પાર નહોતો. થોડીવારમાં તો એક લોહાના ફાંતવાળો ને લોહાના હાથપગવાળો રાક્ષસ આવ્યો. તે નોકરને ગદાથી મારીને રાણીને ઉપાડી ગયો.

હવે આ તરફ રીંછ એ છોકરાને પોતાની બગેલામાં લઈ ગયું. ત્યાં એનાં બચ્ચાંની પાસે એ બાળકને મૂક્યું. બચ્ચાં ભૂખ્યાં હતાં. પણ કોણ જાણે શું થયું કે બચ્ચાં એ બાળકને ખાય નહિ. ઉલટાં એને શરીર ને મહોંથે ચાટવા મંડ્યાં. એ બાળકને પણ બહુજ આનંદ થતો હતો. એટલે તે હસવા લાગ્યો. હાથ લાંબા કરીને રીંછનાં બચ્ચાંની ડાકે વળગ્યાં લાગ્યો. રીંછકુને પણ બહુજ હેલ ઉપજ્યું. પછી તો પોતાનાં બચ્ચાંની સથિ સાથે એ છોકરાને પણ રીંછજી ધવરાવવા લાગી, એ છોકરો મોટો થવા મંડ્યો.

એહો ! શું એ છોકરાનું જોર ! જંગલમાં કોઈ જનાવરને જુએ કે તે દોડીને એનો જીવ લે. મોટાં મોટાં રીંછ સાથે કુસ્તી કરે. આખા જંગલનાં જનાવર એની પાસે ગરીબ ગાય જેવાં. એક તો રાજનો છોકરો, તેમાં વળી રીંછજીનું ધાવણ ધાવ્યો. દિવસ જતા ગયા તેમ એનો ત્રાસ વધતો ગયો. જંગલમાં કોઈ માણસ પગ મેલી ન શકે. એના લાંબા લાંબા વાળઃ મોટી દાઢીઃ હાથપગના નહોર વધેલાઃ અને નાગોપુગો ! આખા વનને ઘુન્નવે. લોકોએ એનું નામ પાડ્યું હતું.

ખીજી તરફ એનું બન્યું કે ખીજી છોકરાને રાજ ઉપાડી ગયો ને એનું નામ પાડ્યું ચંદ્ર. કેમકે તે દિવસ પૂનમની રાત હતી. ચંદ્રને રાજ પોતાના હીકરાની જેમ રાખે,

ચંદ્ર દિવસે વધે એવો રાતે ન વધે અને રાતે વધે એવો દિવસે ન વધે. એનું રૂપ તો ક્યાંય માય નહિ. રાજાએ એને ભણાવ્યો. મહારથીનાં પણ માન મૂકાવે એવો ચંદ્રકુમાર થયો.

દેશમાં પોકાર થયો કે જંગલમાં કોઈ માનવીના રૂપવાળું રીંછ રંગાડ કરી રહ્યું છે. મોટા રસ્તા બંધ થયા છે, ગામડાં ઉજ્જડ થયાં છે ને માણસો ખોવાયાં છે.

રાજાજી સલા ભરીને કહે કે “આ રીંછને મારવા કોણ જાય છે ?” સલામાં બધાંયનાં મોઢાં ઉતરી ગયાં. કોઈ ખીડું ઝડપે નહિ. ત્યારે પછી ચંદ્રકુમાર કહે કે “એ તો મારું કામ.”

જંગલમાં ચંદ્રકુમાર એકલો ચાલ્યો. ઢાલ તરવાર.

બાંધેલી. એટલામાં તો “હુ હુ” કરતો બુને. આવી પહોંચ્યો. કોણ જાણે કેમ, ચંદ્રકુમારના મનમાં હેન ઉપજ્યું. એને થયું કે આહા ! આ પ્રાણીને મારી નખાય નહિ, એને પકડીને રાજમાં લઈ જઈશ.

બુને તરત મારી. ઘડી એકમાં તો ચંદ્રકુમારના પ્રાણ જાત, પણ એ બહાદુર કુમારે તુરત જ પોતાની ચક્રચક્રતી ઢાલ આડી ધરી. એકદમ બુને પાછો હાલ્યો એ ચક્રચક્રતી ઢાલમાં એણે પોતાનું રૂપ જોયું. એને થયું કે ‘ઓહો ! હું હું માણસ જેવો છું ?’ એકદમ એણે ઝનૂન ઓછું થઈ ગયું. ચંદ્રકુમાર ફાવ્યો. એણે બુને તરત મારી. થાકીને બુને પડી ગયો. ચંદ્રકુમાર કહે કે “ચાલ, મારી સાથે.” બુને તો મનમાં માનવીતા જેવી મમતા વધુથી. એ ચંદ્રકુમારની સાથે પાળેલા પ્રાણીની પેઠે ચાલ્યો ગયો.

રાજમાં આવ્યા ત્યાં તો લોકોની દેડાદોડ, મા છોકરું મૂકીને ભાગે, ઘણી બાઈ મૂકીને પલાયન કરે, વેપારી દુકાન છોડીને દોટ કાઢે. ચંદ્રકુમાર બુનોને લઈને જ્યાં રાજદરબારમાં જાય ત્યાં તો ખૂમાખૂમ થઈ રહી. ચંદ્રકુમારે કહ્યું “બીરો નહિ. બુને આપણે દોસ્ત બન્યો છે.” પછી તો નાનાં નાનાં છોકરાં પણ બુનોની પાસે આવે ને એને પંપાળે. બુને એનાં મોઢાં ચાટે. કોઈ નહોતું છોકરું વળી એને લાકડી પણ મારી જાય. પણ બુને તો બોલે નહિ, ચાલે નહિ કે બેઠો બેઠો હસ્યા કરે.

આમ કિવસો સુખમાં કાઢે છે ત્યાં વળી માણસોનાં ક્રોધાં ને દોળાં પોકાર કરતા આવ્યાં કે “એક લોકો-

રાક્ષસ આવીને માણસોને મારી જાય છે. કેઈ રક્ષા કરે ? રક્ષા કરે !”

લોહા રાક્ષસને કોણ મારવા જાય ? સહુએ કહે કે “મોકલો આ યુનોને. બેઠા બેઠા આધા જ કરે છે. અને આ રાજકુમારને પણ મોકલો. એને એવડો મોટો પગાર ને વળી પોતાના ધરાકમલું એને બહુ જ ગુમાન છે. હવે જોઈ લેશું કે એનામાં કેટલું પાણી છે ?”

યુનો ને ચંદ્રકુમાર તૈયાર થયા. મંડયા ચાલવા. કેટલાં કેટલાં વન વીંધ્યાં, કેટલા ડુંગરા ચડયા, કેટલીયે મોટી મોટી નદીઓ તર્યા. પછી આવ્યો એક લોહાનો પહાડ. આખો પહાડ લોહાનો. આડતું એક તરણું નહિ. સૂરજના તાપમાં તપી તપીને પહાડ રાતોચોળ થયેલો. એ પહાડની અંદર લોહપૂરી નામે નગરી. નગરીને દરવાજો રાક્ષસોની ચોકી. અને મોટા મોટા ઘંટ બાંધેલા. આ બે બાંધ્યો પહોંચ્યા ત્યાં તેો ઘંટ “ટણ્ણુ ટણ્ણુ” વગડવા લાગ્યા. ઘડી વારમાં તેો લોહો રાક્ષસ આવી પહોંચ્યો. આ બે જણુને જોઈને તે ખુબ હસ્યો, “હા ! હા ! હા ! તમે મને મારવા આવ્યા છો ? ઠીક, આ ઝાડ ઉપર મારી ઢાલ લટકે છે. એને જરા ઉપાડો તેો ! કેટલુંક જોર છે તમારામાં ?”

ચંદ્રકુમાર ઢાલને ઉપાડવા ઉઠ્યો. પણ ઢાલ જરાયે ચસ્કે જ શેની ! લોહો પડીને બાક સાહેબ પાછા વળ્યા. રાક્ષસે હસીને યુનોને કહ્યું, “આવો, બેટાણુ તમે.”

યુનોએ આખા ઝાડને ઝાલીને હલાવ્યું. કડકડ કડકડ ઝાડ નીચે પડ્યું. ઢાલ નીચે પડી. આખો લોહાનો પહાડ

મૂંઝાઈ ઉઠ્યો. રાક્ષસના શરીરમાંથી જોર ચાલ્યું ગયું. રાક્ષસ મરવા જેવો થયો. મરતાં મરતાં બોલ્યો કે “માફ મોત આ ઢાલમાં હતું. આ ઢાલને ઉપાડનાર કોઈ જેવો તેવો ન હોય. મને વરદાન હતું કે જંગલના જાનવરને ધાવીને જે માણસ ઉઠ્યો હશે તેને હાથેજ હું મરીશ.”

રાક્ષસ મરી ગયો. ચંદ્રકુમાર અને બુનો એ નગરીમાં ગયા. ત્યાં તો મોટાં મોટાં બંદીખાનામાં અપરંપાર માણસોને પૂરેલાં જોયાં. બધાંને ચંદ્રકુમારે જોડ્યાં. એક ઠેકાણે એક સુંદર બાઈ બેઠી બેઠી રહતી હતી. એના હાથ પગમાં બેડીઓ બાંધેલી. કુમારે એની બેડીઓ છોડીને પૂછ્યું કે ‘માડી ! તમે કોણ છો ?’

બાઈએ કહ્યું કે “હું ચીન દેશના રાજાની રાણી છું, મારા પતિએ મને વનવાસ દીધો, મારા છોકરાં જંગલમાં બોવાણાં, આજ વીસ વરસ થયાં હું આંહી પડી પડી રહું છું. આંહી એક વામનજી પણ છે. તેને તમે છોડાવો.”

આથે એક પત્થરની મોટી મર્તિ ઉભી. ત્યાં એક વામનજી બેઠેલા. એણે કહ્યું કે “તમે મને છોડાવો છો. તેથી હું પણ તમને એનો બદલો દઈશ.” એમ કહીને એણે પત્થરની મૂર્તિને ત્રણ ટકોરા માથો ને પૂછ્યું, “હે મૂર્તિ ! કહે આ કોણ છે ?”

મર્તિને વાચા થઈ. એણે ચંદ્રકુમારને કહ્યું, “તને ખબર છે ? તારાં માબાપ કોણ ?”

ચંદ્રકુમાર કહે, “ના, એ દેવો ! મને બધાંય નમાયો કહે છે.”

મૂર્તિ કહે, “ આ સામે ઉભી એ તારી મા. તારો ભાઈ બતાવું ? આ સામે ઉભેલો પુત્રો તારો ભાઈ.”

પેટ્રી બાઇ કહે, “ એ દેવી મૂર્તિ ! મને બધો ભેદ સમજવો.”

પછી મૂર્તિએ બધી વાત કહી.

મા અને બે દીકરા પુત્ર ભેટયા. ત્રણે જણાં રાજમાં ગયાં. ત્યાં ખબર મળી કે આ તો આપણા મામાનું જ રાજ. મામા પણ બેય ભાણેબેન ખૂબ ભેટયા બેય કુમારોને લઈને રાણી ચીનમાં ગયાં.

ચીનના રાજાએ પણ રાણીને વનવાસ કાઢયા પછી સારી વાત જાણી પ્રધાનને દેશનિકાલ કર્યો હતો. તેણે તો પોતાની રાણીને મરી ગયેલી જ માનેલી. રાણી ! એ રાણી ! એવા પોકારો કરીને એ ઝૂતો હતો. ત્યાં તો એને રાણી આવ્યાના સમાચાર મળ્યા. જઈને એ રાણીના પગમાં પડી ગયો. કુવરોને રાજ સોંપીને પોતે ઇશ્વરનું ભજન કરવા મંડ્યો.

લક્ષ્મી

એક ગામમાં એક કુળઆળી પ્રાદાણી રહેતી. એને બે દીકરી. મોટીનું નામ રાણી. રાણી બહુજ ખરાબ; એની મા જેવી કુળઆળી. નાનીનું નામ લક્ષ્મી. લક્ષ્મીનું જેવું નામ એવાજ એના ગુણ.

પણ મા તો લક્ષ્મીને દેખીજ શકે નહિ. રાણી પોતાના જેવી ખરી ન, એટલે એ માને વહાલી લાગે. લક્ષ્મી બિચારી કામ કરીને તૂટી મરે. રાણી કુબારબ જેવી. તદ્દન કુબડી. આખો દિવસ યગ ઉપર યગ ચડાવીને ઘરને ઘુણે બેઠી રહે. લક્ષ્મી નાની તોયે બહુ મહેનતુ છોડી. રાંધણું કરે, સંજવારી કાઢે ને પરોડીએ ઉડીને એક મોટી ગાગર હાથમાં લઈને પાસેના ઝરણામાં પાણી ભરવા બાય.

એક દિવસ લક્ષ્મી પાણી ભરવા ગઇ હતી. ત્યાં એક ડોશી આવી. ડોશી કહે, “બેટા ! મને થોડુંક પાણી હથેશ ? મને બહુ તરસ લાગી છે.”

ડોશીનાં મેલાં મેલાં લગડાં; બિચારી વાંડી વળીને ચાલે; લાકડીનો ટેકો દેતી બાય. એ જોઈને લક્ષ્મીને બહુ

હયા આવી. ઝટ ઝટ જમને સાડું પાણી ભરી આવી. ને પાણી ડોશીને પાચું.

પણ એ કાંઈ ડોશી નહોતી. એ તો એક પરી હતી. પાણી પીને એણે કહ્યું, “માડી, તું બહુ ડાહી દીકરી છે. તને વરદાન આપું છું કે તું જ્યારે જ્યારે બોલીશ ત્યારે તારા મોઢામાંથી હીરા મોતી ઝરશે.”

પાણી ભરીને લક્ષ્મી ઘેર આવી. મા એને વઢવા મંડી કે “નભાઈ ! ક્યાં હતી અત્યાર સુધી ?” લક્ષ્મી બોલી કે “ મા ! મા ! એક ડોશી—”આટલું બોલતાં બોલતાં તો એના મોઢામાંથી ટપ ટપ કરતાં હીરા મોતી ઝરવા લાગ્યા. બ્રાહ્મણી તો થંભી ગઈ. એકવાર લક્ષ્મી સામે બુએ ને બીજી વાર હીરા મોતી સમે ટાંપે. એ તો બોલવાજ મંડી કે “એય, એય, એય ! ”

પછી લક્ષ્મીએ એ ડોશીની વાત કહી એ સાંભળીને બ્રાહ્મણી બોલી, “ માડી રે ! સાચે સાચ શું એવું ? તો રાણીને કાલ મોકલીએ. રાણી ! એા બેટા રાણી ! ઝટ ચાલ તો ! આમ તો જો ! ”

ત્યાં તો રાણી આવી. મા કહે કે “ કાલ તું પાણી ભરવા જાજે. જોજે હો, એ ડોશીની સાથે દુશ્મનો કરતી નહિ. ”

બીજે દિવસે પરોડીયું થયું નહિ ત્યાં તો રાણીને ગામર આપીને ઝરણામાં મોકલી. રાણી તો તદ્દન માંઢા જેવી. એને કાંઈ પાણી ભરવાનું મન નહોતું. એને તો હીરામોતી જોઈતાં હતાં. જમને જ્યાં ગામર ભરે, ત્યાં તો

લક્ષ્મી

ડાશીએ આશીષ દીધી-લક્ષ્મીના મોઢામાંથી હીરા
મોતી અરે છે. (પા. ૧૧૪)

પેલી ડોશી આવીને ઉભી. ડોશી બિચારી હાંફતી હાંફતી કહે કે “માડી ! થોડુંક પાણી દઇશ ?”

રાણી તો ખીનકંઈને બોલી, “તારા બાપનું કાંઈ માગે છે ? આથી જ, ડોકરી !”

પેલી તો ડોશી નહોતી, પરી હતી. એણે રાણીને ‘વરદાન લીધું’ કે “જા, તું બોલીશ ત્યારે તારે મોઢેથી એરૂ ને વીંછી ઝરશે !”

રાણી ઘેર ગઈ ત્યાં તો મા દોડતી દોડતી આવી. કહે કે “બેટા, શું થયું ?”

રાણી તો ખીજમાં ને ખીજમાં કહે કે “શું રાખ થાય ?”

આટલું બોલી ત્યાં તો કાળા કાળા એરૂ વીંછી એના મોઢામાંથી ખરવા લાગ્યા. જરાક બોલે ત્યાં એરૂ વીંછી ખરે.

મા ત્રીકરીએ નક્કી કર્યું કે આ લક્ષ્મીનાં જ કામાં.

એ જ જણાં લક્ષ્મીને મારવા જાય, ત્યાં તો આવી આવીને પરી ઉભી રહી. પરી કહે કે “હુંજ એ ડોશી ! આ એ જ છોડીએને તેમની પોતાની કરણીનાં ફળ મળ્યાં છે. તમારે ઘેર કાંઈ લક્ષ્મી શોભે ?” એમ કહીને તે લક્ષ્મીને પોતાને હેશ તેડી ગઈ.

== લોકાદર પામેલાં ==

મૌરાણનાં મોકારનો

(શ્રી અવરજી મેળાણી કૃત)

સૌરાષ્ટ્રની રસધાર : ત્રણ ભાગ

રહિયાળી રાત : બે ભાગ

કુરમાનીની કથાઓ

એલિયાનું કલક

રાણા પ્રતાપસિંહ

રાજપૂત, રૂઢી

કે.મી.સાની વાતો (બીજી અ.દીપ્તિ)

*****

(અન્ય વિશિષ્ટ)

કે.મી.સાની

કે.મી.સાની

કે.મી.સાની

કે.મી.સાની

કે.મી.સાની

*****

હવે પ્રકટ થનારાં

સૌરાષ્ટ્રની વાતો

કે.મી.સાની દીપક ભા. ૨

કે.મી.સાની કોરલો

સૌરાષ્ટ્રની રસધાર ભા. ૪

કીર્તિમત માર્ગ

સૌરાષ્ટ્ર : : રાણપુર

